شانۆی سوێدی

شانۆی سویدی

هەڵوێستە و تێڕوانین لە ڕەوتی شانۆی سویدی
لە سەرەتاوە تا ئەمڕۆ

دانا ڕەئوف

کوردستان

٢٠٠٦

ناوی کتێب: شانۆی سوێدی

نووسینی: دانا ڕەئوف

بڵاوکراوەکانی:

وێنەی بەرگ: دیمەنێک لە شانۆنامەی (خەون بە پاییزەوە)

Roger Stenberg

تایپ: دلاوەر

بەرگ و مۆنتاژ: ئاورا

سەرپەرشتی کاری چاپخانە:

چاپی یەکەم: کوردستان ٢٠٠٦

ناوەڕۆک

پێشەکی..١٩

بەشی یەکەم ٢١

ڕەوتی شانۆی سوێدی لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ ٢١

ئاوڕدانەوەیەکی مێژوویی ٢٣

گۆستاڤی سێیەم و شانۆیەکی پادشایەتی......................٢٥

بەرەو شانۆیەکی هونەری ٢٦

گڕی من مەزنترین ئاگرە لە سوێددا ٢٧

شانۆی ئینتیم ٢٩

شانۆیەکی نەتەوایەتی گەڕۆک ٣٠

شانۆی پادشایەتی..٣١

ڕیژیسۆرەکانی شانۆی پادشایەتی "دراماتن"....................٣٢

گرۆ سەربەستەکان ٣٧

شانۆی شار ٣٧

کاریگەرییەکان و شانۆیەکی ڕامیاری..........................٣٨

قۆناغی هەشتاکان و بەردەوامییەکی کاریگەر....................٤٢

شانۆی برونسگاتانی چوار....................................٤٤

قەیرانی ئابوریی و نوشوستیی شانۆ...........................٤٧

شانۆی منداڵان...٤٨

شانۆی بووکەشووشە..٤٩

پیەس و درامای سوێدی.......................................٤٩

پەراوێز: ٥٢

بەشی دووەم.......................................٥٣

شانۆیەکی پادشایەتی.......................................٥٣
بە توورەیی ئاورێک لە ڕابردوو بدەرەوە ٥٦
بە توورەیی ئاورێک لە ڕابردوو بدەرەوە باسی چی دەکات؟..............٦١
بە توورەیی ئاورێک لە ڕابردوو بدەرەوە ..!نەمایشێکی سەمائامێز..............٦٢
شوێن / سینۆگرافیا.......................................٦٣
خەون بە پایزەوە.......................................٦٥
ڕووبەڕووبوونەوەی ژیان لە ڕوانگەی مەرگەوە.......................٦٥
سەرەتا.......................................٦٦
چەردەیەکی کورت لە ژیانی یۆن فۆسێ.......................٦٦
لە گومانەوە بۆ باوەڕ.......................................٦٧
چەمکەکانی شانۆی یۆن فۆسێ.......................................٦٨
مەرگ و تەنهایی.......................................٧٠
تەکنیکی نووسینی شانۆیی لەلای یۆن فۆسێ.......................٧٤
خەون بە پایزەوە.......................................٧٨
خەون بە پایزەوە باسی چی دەکات؟.......................................٧٨
مەرگ و ژیان لە خەون بە پایزەوە.......................................٧٩
خەون بە پایزەوە لەنێوان پیەس و نەمایشدا.......................٨٥
چەمکی شوێن لەنێوان بوون و نەبووندا.......................٨٧
سینۆگرافیا.......................................٨٧
مەرگ و زەمەنێکی جیوەیی.......................................٨٧
گەمەیەکی شانۆیی.......................................٨٩

خێزان له دەنگە نوێیەكانی شانۆی هاوچەرخی جیهانیدا...............٩٢
دەنگی گەنجێكی جیاواز...٩٣
خێزان چەقی ڕووداوەكانە.......................................٩٣
سیمای ئاگرین..٩٤
مندالّه سارد و سڕەكە...٩٨
گەمەیەكی توندوتیژ...١٠٠
چیرۆكی جولەكەیەكی چاوچنۆك................................١٠٣
ناوەڕۆكی شانۆنامەكە...١٠٣
كێشەی دژایەتی كردنی جولەكە...............................١٠٦
بازرگانی ڤێنیسیا و جولەكە...................................١٠٧
ماتس ئێک و شانۆی كلاسیكی.................................١٠٩
وەرگێڕانێكی نوێ..١٠٩
شایلۆكێكی ئافرەت..١١٠
ماتس ئێک و بازرگانی ڤینیسیا................................١١١
سینۆگرافیا..١١٣
پلاتۆنۆڤ و سەرەتاكانی شانۆی چێخەف.......................١١٥
چیرۆكی پلاتۆنۆڤ..١١٦
ئامادەكردنی پلاتۆنۆڤ...١١٧
ئاهەنگی خۆشاردنەوە..١١٨
لێبوک له حەوتەم ڤیستیڤالّی شانۆی ئەوروپادا..................١١٩
ئیتالیا و كۆمیدیای دیلارتی ١٢٠
ئارلیكینو ١٢١

هاوکێشەی ئەکتەر لەو پرۆسەیەدا.....................١٢٣
ئۆپێرایەکی پادشایەتی...................................١٢٥
ئۆپێرای لۆهێنگرین لەنێوان ئەفسانە و واقیعدا............١٢٥
سەرەتایەک..١٢٥
ریشارد ڤاگنەر و ئۆپێرای لۆهێنگرین ١٢٩
ڕووداوەکانی ئۆپێرای لۆهێنگرین................................١٣١
نەمایشەکە ١٣٢
ئۆپێرای یولیوس سیێسەر لەسەر شانۆی درۆتنینگهۆڵم ١٣٥
ڕووداوەکانی ئۆپێرای یولیوس سیێسەر............................١٣٧
شێوازەکانی بەرجەستە لەسەردەمی هێندلدا..................١٣٩
یۆلیوس سیێسەر لەلای هێندل......................................١٤١
ئۆپێرا لەنێوان سەما و شانۆدا.....................................١٤٣
ئەزموونکاری لە ئۆپێرادا...١٤٦
چاوەڕوانکاران، ئۆپێرایەکی یەک پەردەیی بچووکە.............١٤٦
ئەزموون و ئۆپێرا...١٤٦
چاوەڕوانکاران ١٤٧
پەراوێز: ١٥١
بەشی سێیەم..........................١٦١
شانۆی شار...١٦١
(دایکە ئازاکە و منداڵەکانی)ی و جەنگێکی خوێناوی................١٦٤
باخچەکەی چێخەف و شانۆیەکی سەمائامێز......................١٧٠
باخچەی چێخەف..١٧١

سەرەتا و تاقیگەیەکی هونەری.......................................١٧٣
منەکان و ئاراستەیەکی جیاواز......................................١٧٤
ئەکتەر یان سەمازان...١٧٥
ڕیالیزم و شانۆیەکی فیزیکی...١٧٦
ڕێژی یان کۆریۆگرافی..١٧٧
سینۆگرافیا و مۆسیقا...١٧٧
چێخەف سەد ساڵ لەمەوبەر..١٧٨
ئالا ڕەشەکان..١٨٠
چەردەیەکی کورت سەبارەت بە ژیانی ستریندبێری....................١٨٠
شانۆی ستریندبێری ١٨١
ئالا رەشەکان...١٨٣
ئالا ڕەشەکان وەک شانۆ..١٨٤
فرانک کاستۆرف...١٨٤
ژوور/ جێگا...١٨٥
نواندن...١٨٦
پاسەوان و وەرزێکی شانۆی ئینگلیزی لە ستۆکهۆڵم..................١٨٧
پاسەوان/ نەمایش و بەرجەستەکردن..................................١٩١
ئوبوی پادشا لە ستۆکهۆڵم..١٩٤
چەردەیەک لە ژیانی ئەلفرێد گاری...................................١٩٥
ئوبوی پادشا و بنەماکانی شانۆی ئەپسورد...........................١٩٨
ئوبوی پادشا و هونەری شانۆ...١٩٩
بینای درامی لە شانۆنامەی ئوبوی پادشادا...........................٢٠٢

ئوبو کێیە؟..٢٠٢
ئوبوی پادشا لە ستۆکهۆڵم...............................٢٠٥
هاملێت لەنێوان تەمەنی هەرزەکاریی و گەورەبووندا...............٢٠٧
هاملێتێکی هەرزەکار.....................................٢٠٨
زەمەنی نەمایشەکە..٢٠٩
سینۆگرافیا و دیدی ریژی.................................٢١٠
شانۆی ناو شانۆ و زەمەنێکی جیوەیی ٢١٠
ئۆڤیلیا و لایەنێکی گرنگی گەمەکە ٢١١
مەرگی هاملێت و کۆتایی گەمەکە ٢١٢
سەرەتا و کۆتایی...٢١٢
شەقامی تیمساحەکان......................................٢١٣
کورتە سەرنجێکی مێژوویی ٢١٤
سەردانەکانی ئەم گرۆیە بۆ سوێد ٢١٥
زەمەنی دەربڕین..٢١٦
بریۆنۆ شولژ کێ یە؟.....................................٢١٨
شەقامی تیمساحەکان ٢١٩
مێتودی کارکردن...٢٢٠
ماڵی کولتوور و لێپێچانەوەی بینەران یاخود گەشتی خود...........٢٢٣
لێپێچانەوەی بینەران یاخود گەشتی خود........................٢٢٥
پەراوێز:...٢٢٩
بەشی چوارەم.................................٢٣١
ریکس تیاتر (شانۆی دەوڵەت).................................٢٣١

هەندێ لە ساتەوەختەکانی واقیع یان شانۆ وەک ژیان، ژیان وەک شانۆ و خوێندنەوەیەکی جیاوازی (بەدەم چاوەڕوانی گۆدۆوە)..............٢٣٤
باڵندەی دەریا و مەشقی پرۆژەیەک بۆ ژیان..........٢٥٠
کێشەی شانۆ ٢٥٢
ئەزموونێکی نوێ..........٢٥٤
مەشقی نەمایشێک..........٢٥٤
ململانێی نەوەکان..........٢٥٦
چێخەف، لاش نۆرێن و پرۆسەیەکی هاوبەش..........٢٥٧
پەراوێز:..........٢٦٠
بەشی پێنجەم..........٢٦٣
شانۆیەکی سەربەست..........٢٦٣
شانۆی ئۆریۆن..........٢٦٦
ئاوازی شالیر لە ئۆرکسترای (ئۆریۆن)دا..........٢٦٧
سەرەتایەکی کتوپڕ ٢٦٨
دابەشکردنی دەوڵەت..........٢٦٩
سینۆگرافیا و پانتاییەکی بۆش..........٢٧١
هێزی سروشت و توانای مرۆڤ ٢٧٢
لیبووک و شالیر ٢٧٢
ڕۆژهەڵاتی خۆر، ڕۆژئاوای مانگ..........٢٧٤
- پرۆژەیەکی جیهانیی بۆ شانۆ -..........٢٧٤
شانۆی ڕۆژهەڵات..........٢٧٤
تەقەلایەکی سوێدی ٢٧٥
ستروکتورێکی هاوبەش..........٢٧٦

مۆزەنبیک و سەمایەکی ڕەش ٢٧٧
شانۆیەکی خواوەندی ٢٧٩
ئەفسانەی ئافرەتێکی شەیتان...٢٨٠
ئۆپێرای پەکین..٢٨١
عەشقێکی غەدرلێکراو ٢٨٢
دیالۆگی ڕۆژهەڵات لەگەڵ ڕۆژئاوادا ٢٨٢
ڕۆژهەڵات هی ڕۆژە و ڕۆژئاواش هی مانگ ٢٨٣
شانۆی پلازا، گرۆی ٩٨ ....٢٨٥
مردنی دێوەرەیەک...٢٨٦
تراژیدیای مرۆڤی ئەم سەردەمە.......................................٢٨٦
شانۆی پلازا..٢٨٦
ئارسەر میللەر..٢٨٧
مردنی دێوەرەیەک...٢٨٨
دیدی ڕێژیسۆر لە بەرجەستەکردنی مردنی دێوەرەیەکدا ٢٩٠
پاریا...٢٩٣
پاریا و ستریندبێری..٢٩٣
نەمایشەکە..٢٩٥
وەرگێڕان ٢٩٦
شانۆی تریبونالْن..٢٩٨
تراژیدیای ئۆریستێن..٢٩٨
ئۆرێستێن و قەیرانەکانی مرۆڤ و شارستانیەت.........................٢٩٩
شانۆی تریبونالْن..٢٩٩

ئۆرێستێن و سەرەتاکانی شانۆی ئەوروپی ٣٠٠
سێیینەی ئۆرێستێن...٣٠٣
ماراسۆنێکی شانۆیی...٣٠٤
شاکارێکی کلاسیکی...٣٠٥
شانۆی داڵە لە شاری فالون......................................٣٠٧
ڕۆژێکی بەختیار و سامۆێل بێکێت...............................٣٠٨
بەختیاریی لە ڕۆژێکی بەختیاردا ٣١٠
دیدی بێکێت لە ڕۆژێکی بەختیاردا...............................٣١١
کارەکتەری وێنیی کێیە؟.......................................٣١٢
نواندنی ئەم کارەکتەرە ٣١٣
شانۆی ڤێستانۆ...٣١٤
سەرگوزشتەی یۆستە بێرلینگ لەنێوان ڕۆمان و شانۆدا..............٣١٤
پەراوێز:...٣٢٢
بەشی شەشەم...............................٣٢٧
سەما لە سوێد...٣٢٧
ماڵی سەما ٣٢٩
سەمای شانۆی مۆدێرن..٣٣٠
شڵپە لەنێوان شەپۆلی دەریا و جەستەی مرۆڤدا.....................٣٣١
سەرەتا..٣٣١
تەکنیکی سەما لەم کۆمپانیایەدا...............................٣٣٢
یوهان ئینگەر ٣٣٣
شڵپە و پرۆسەیەکی نوێی سەما...............................٣٣٤

پنێومە ۳۳۷
لە ئێستەدا......................................۳۳۸
سەمای کاش.....................................۳٤۱
لەنێوان کولتوور و مۆدانیزمدا.....................۳٤۱
سەرەتا..۳٤۱
گەڕانەوە بۆ نەژاد ۳٤۲
خێزانێکی پەناهەندە ۳٤۳
سەرەتای ئەزموونێکی دەوڵەمەند.................۳٤۳
بنەماکانی سەمایەکی هاوچەرخ....................۳٤٤
سەمای "کاش" لەنێوان دیدی سەمایەکی کلاسیکی و تێڕوانینێکی مۆدێرندا ۳٤٦
پرۆسەیەکی هاوبەش ۳٤۸
زەوی و پرۆژەی ئاینده ۳۵۰
ئەفسوونی سەما لە جەستەیەکی ڕۆژهەڵاتیدا.......۳۵۱
کێشەی خود و چەمکی سەما.....................۳۵۳
سینۆگرافیا.......................................۳۵٤
گەڕان بەدوای فۆرمێکی نوێدا....................۳۵۵
مۆسیقا...۳۵٦
سەمای بۆتۆ و گرۆی سانکای یکیو...............۳۵۷
سەمای بۆتۆ......................................۳۵۷
کورتە مێژوویەکی سەمای بۆتۆ....................۳۵۸
ئیشێو ئاماگاتسێو و گرۆی سانکای یکیو..........۳۵۹
بوتۆ و بوودیزم...................................۳٦۱

جووڵەیەکی ئەبەدی..٣٦٢
شیعر لەنێوان جەستە و وشەدا ٣٦٤
گونیلا ڤایت..٣٦٥
شیعر لەنێوان جەستە و وشەدا..٣٦٧
پڕۆسەی: بنو، ئەو ئافرەتە بیر دەکاتەوە..٣٦٧
پەراوێز:..٣٧٠
بەشی حەوتەم..٣٧٣
ڤیستیڤاڵە شانۆییەکان لە سوێد..٣٧٣
دووەم ڤیستیڤاڵی شانۆی بووکەشووشە..٣٧٥
گرووپە بەشدارەکانی ڤیستیڤاڵەکە..٣٧٦
گرووپی TAX12M لە فەرەنساوە..٣٧٦
شانۆیی (بەو شێوەیەی ئێوە دەتانەوێت)..٣٧٦
گرۆی Green Ginger لە ئینگلستانەوە..٣٧٩
شانۆیی (بەمبی)..٣٧٩
گرۆی Stuffed Pappet Theatre لە هۆڵەنداوە..٣٨١
شانۆنامەی RE: Frankeinstein ٣٨١
گرۆی Eclats d Etats لە فەڕەنساوە..٣٨٣
شانۆنامەی (یاداشتە زۆر تایبەت و نزیکەکانی مێشێک)..٣٨٣
شانۆی ئینتیم لە حەوتەم ڤیستیڤاڵی ستریندبێری دا لە ستۆکهۆڵم ٣٨٤
شانۆی ئینتیم..٣٨٥
پەراوێز:..٣٩٠

پێشەکی

بەرلەوەی لە نەوەدەکانی هەزارەی ڕابردوودا لە تاراوگە و لە وڵاتی سوێد بگیرسێمەوە، شتێکی ئەوتۆم سەبارەت بە شانۆی سوێدی نەدەزانی. ئاگۆست ستریندبێری بەشێکی گرنگی وانەکانمان بوو لە پەیمانگای هونەرە جوانەکانی بەغدا و ناوی ئینگمار بێریمانیشمان وەک ریژیسۆرێکی گەورەی شانۆ و سینەمایی بیستبوو. لەوە زیاتر هیچ شتێکمان سەبارەت بە مێژوو، بزووتنەوە و ڕەوتی شانۆی سوێدی نەدەزانی. بەڵام بە پێچەوانەوە زانیارییەکی باشمان سەبارەت بە مێژوو و بزووتنەوەی شانۆی جیهانی هەبوو. سەرچاوەیەکی زۆر لەسەر شانۆی ئینگلیزی، فەرەنسی، ئەڵمانی .... هتد بە زمانی عەرەبی هەبوون. تەنانەت باس و لێکۆڵینەوە و کتێبی چاپکراویش دەربارەی شانۆی کۆنی ڕۆژهەڵاتیش لە ژاپۆن و هیندستان هەبوون.

کە لە سوێدیش گیرسامەوە، هەر لە سەرەتاوە لە نزیکەوە چاودێری بزووتنەوەی ڕەوتی شانۆیی ئەم وڵاتەم کردووە. بەردەوام سەردانی هەموو شانۆکانم کردووە، چ شانۆکانی سەر بە دەوڵەت و چ گرۆ سەربەستەکانی کۆڵان و شەقامەکانی ستۆکهۆڵم و بەو شێوەیەش ئاشنایەتییەکی تەواوم لەگەڵ شانۆی سوێدیدا پەیداکردووە.
دوای ئەوەش وردە وردە کەوتمە نووسین و بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتی شانۆیی و هەوڵمدا بەشێکی چالاکییەکانی شانۆی سوێد و شانۆکانی بە خوێنەری کورد بناسێنم.

سەرەتاکانی سەرهەڵدانی شانۆی سوێدیش دەگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی ١٥٠٠، بەڵام ئەم شانۆیە بەشێوەیەکی گشتی لە سەردەمی گوستاڤی سێیەمدا، وەک هونەرێکی سەربەخۆ و گرنگ شوێنی شیاوی خۆی لە ژیانی ڕۆشنبیری و کولتووری سوێددا دەدۆزێتەوە. ئەم مێژووەش بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی تری ئەوروپادا: گریک، ئیتالیا، ئینگلیستان، فەرەنسا، ئەڵمانیا .... هتد زۆر نوێیە. بەڵام ئێستا ئەم شانۆیە زنجیرەیەکی گرنگی ڕەوتی شانۆی جیهانییە، ڕەنگ و پێناسی تایبەتی خۆی هەیە و بە هیچ شێوەیەک لە شانۆکانی وڵاتانی تری ئەورووپای ڕۆژئاوا کەمتر نییە.

ئەم کتێبەی بەردەستانیش بەرئەنجامی ئەو بەدواچوونە چڕە بەردەوامەی

ئەم چەند ساڵەی خۆمە لەگەڵ شانۆکانی سویدا. کتێبەکە هەڵسەنگاندن و پێناسەیەکی وورد و دەوڵەمەندی دوێنێ و ئەمڕۆی بزووتنەوە و ڕەوتی شانۆی سویدییە.

بەشێکی زۆری ئەم باسانە لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی کوردستان و دەرەوەدا بڵاوکراونەتەوە. هیوادارم کۆکردنەوە و دەستکاریکردن و بڵاوکردنەوەیان لە کتێبێکی سەربەخۆدا وێنەیەکی گشتی و سەراپاگیر سەبارەت بە شانۆی سویدی پێشکەش بە خوێنەر و هونەرمەندانی کوردستان بکات.

دانا ڕەئوف

٢٠٠٥/١٠/١٨

ستۆکهۆڵم

بەشی یەکەم

ڕەوتی شانۆی سوێدی لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ

مێژوو و ترادیشونی شانۆی سویدی بە شێوەیەکی گشتی لەسەر بنەماکانی شانۆیەکی سیکۆلۆژی و تەوژمەکانی ڕێبازی ڕیالیزم بنیاتنراوە. شانۆ شانۆی وشەیە و وشەش بەهاو گرنگییەکی تایبەتی لە پرۆسە شانۆییەکاندا هەیە. بێگومان ئەم مەسەلەیەش دەگەڕێتەوە بۆ چەندین هۆکاری بابەتی هەمە لایەن، بەڵام گرنگترین ئەو هۆکارانەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کولتوور و دابونەریتە شانۆییە دەوڵەمەندەی هەردوو شانۆنامەنووسی جیهانیی کە هێنریک ئیبسن ١٨٢٨ - ١٩٠٦ و ئاگۆست ستریندبێری ١٨٤٩ - ١٩١٢ خوڵقاندوویانە. ئەم کولتوورە شانۆییە سەرەتایەکی پتەوی بۆ بزوتنەوەی شانۆی سویدی دروستکردووە و بۆتە ویستگەیەکی گرنگ و بەردەوامییەکی هەمیشەیی. بەدرێژایی مێژوو چەندین نەوەی تری شانۆنامەنووس و ریژیسۆر، ئەو شوێن پێیەیان هەڵگرتووە و لەبزووتنەوەیەکی بێنەسرەودا برەویان بەو جموجوڵە شارستانییە مرۆڤایەتییە داوە.
گەر لە نزیکەوە بڕوانینە گرنگترین ناوەکانی ئەم پەنجا ساڵەی دوایی، ئەوا بەبێ شک هونەرمەندانی وەک (ئینگمار بێریمان) و دواتریش نوسەری شانۆیی (لاش نۆرین) نموونەیەکی بەرزی ئەو بەرەو پێشەوە چوونەن. بەڵام بە شێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین کە (ئۆلۆڤ مۆلاندەر، ئاڵف شوێباری و ئینگمار بێریمان) وەک سێ ریژیسۆری گەورەی شانۆی پادشایەتی لە ستۆکهۆڵم، ڕۆڵێکی گەورەیان لە نوێکردنەوە و دروستکردنی شانۆیەکی مۆدێرینی سویدیدا گێڕاوە.

ئاوڕدانەوەیەکی مێژوویی

جموجۆڵی هونەری و لە ساڵەکانی ١٥٠٠ەکاندا و بە شێوەیەکی زۆر سەرەتایی لە سەردەمی شا (گۆستاڤ ڤاسا) دا دەردەکەوێت. بۆ نموونە هونەری مۆسیقا و گۆرانی دەبێتە دیاردەیەکی کات بەسەربردن و چێژ وەرگرتن لە کۆشکە شاهانەییەکانی گۆستاڤ ڤاسادا. بەڵام هونەری شانۆ هیچ ئاسەوارێکی ئەوتۆی نابێت تا لە ساڵی ١٥٩٢ بۆ یەکەمجار گرۆیەکی شانۆیی لە وڵاتی ئینگلیستانەوە سەردانی سویدیان کردووە و لە کۆشکەکانی پادشادا نەمایشەکانیان پێشکەش کردووە. لە ساڵی ١٥٥٩ دا گۆستاڤ ڤاسای پادشا سەردانی ستۆکهۆڵم دەکات. ئەو سەردانە دەبێتە سەرەتای ڕوداوێکی هونەریش. خودی پێشوازییەکە دەبێتە نەمایشێکی مۆسیقی، کۆراڵ و نەمایشی لیبوک ئاسا.

له ساڵەکانی ١٦٠٠ەکاندا وڵاتی سوێد دەبێتە وڵاتێکی گەورە و خاوەن دەسەڵاتێکی بەهێز لە هەموو دەوروبەرەکەدا. هەر لەم سەردەمەدا هونەر و کلتووریش بەهایەکی تایبەتی پێدەبەخشرێت و گورێکی تر بەر هونەرە جۆربەجۆرەکان دەکەوێت. نەمایشی بالێت ئاسا دروست دەبێت: کە شانۆیەکی مۆسیقی، سەما و دیالۆژی ئاسایی پێکەوە کۆدەکاتەوە. هۆکارەکانی ئەم دەرکەوتنەش زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ رۆڵی (کریستینا)ی شاژن کە بایەخێکی زۆری بەخشیبوو بە کولتوور، سوودی لە خانووبەرە و ترادیشۆنی شانۆکانی ئەوکاتەی ئیتاڵیا و فەرەنسا وەرگرتبوو.(کریستینا) یەکەم شاژنی سوێدە کە لەو سەردەمەدا میوانداری گرۆی شانۆیی لە دەرەوەی وڵاتەوە کردووە، تا نەمایشە شانۆییەکانیان لە کۆشکە شاهانەکان و ئەو شانۆیانەشی کە دروستی کردبوون، پێشکەش بکەن.

لە ساڵی ١٦٥٢شدا یەکەم گرۆی ئیتاڵی سەردانی سوێدیان کردووە. ئەم گرۆ میوانانە زیاتر نەمایشەکانیان بە زمانەکانی ئیتاڵی، ئەڵمانی یاخود ئینگلیزی بووە و شانۆش بۆ یەکەم جار بەزمانی سوێدی لە سەردەمی کۆستاڤی سێیەمدا پێشکەش دەکرێت.

گۆستاڤی سێیەم بۆ یەکەمجار شانۆیەکی نەتەوایەتی و پادشایەتی لە وڵاتی سوێددا دادەمەزرێنێت. بەڵام بەر لە دەسەڵاتی (گۆستاڤی سێیەم) و بەتایبەتیش شەڕە سی ساڵییەکەی ئەوروپا ١٦١٨ - ١٦٤١ و دوای دەسەڵاتی (گۆستاف ئەدۆڵفی دووەم) سوێد پەیوەندییەکی چڕ و راستەوخۆی بە ئەوروپاوە دەبێت. ستۆکهۆڵم وەک شارێکی نێونەتەوەیی گرنگ و ناوەندێکی هەمەلایەن ئاماژەی بۆ دەکرێت. سوێد مەڵبەندی دەسەڵاتی ئەوروپا دەبێت، لەم قۆناغەدا بەردەوام گرۆی شانۆیی کۆمیدی ئەڵمانی، ئینگلیزی، هۆڵەندی و ئیتاڵی سەردانی ستۆکهۆڵمیان کردووە و نەمایشەکانیان، جگە لە کۆشکە شاهانەیەکاندا، لە شوێنە گشتییەکانیشدا پێشکەش کردووە. هەر لەم قۆناغەشدا بۆ یەکەمجار شانۆی درۆتنینگهۆڵم بنیاتدەنرێت. ئەم شانۆیەش تاکە کۆنترین شانۆیە لە جیهاندا کە تاکو ئێستا چۆن دروستکراوە، وەک خۆی پارێزراوە. ئەم شانۆیە شاژنی سوێد خاتوو (لۆڤیسا ئۆلریکا) بڕیاری بنیاتنان و دروستکردنی داوە. بۆ ئەم مەبەستەش هونەرمەندی ئەندازیار (کارڵ فرێدریک ئادڵسرەنتز) نەخشەکانی ئەم خانووبەرەیە وەک شانۆیەکی بارۆک دەکێشێ. شانۆی درۆتنینگهۆڵم لە ساڵی ١٧٦٦دا بە تەواوەتی تەواو دەبێت.

گۆستاڤی سێیەم و شانۆیەکی پادشایەتی

شا گوستاڤی سێیەم دامەزرێنەری یەکەم تەقەلا گرنگەکانی شانۆی سوێدییە. ئەم پادشایە خۆی ئارەزوویەکی ئێجگار زۆری بە شانۆوە دەبێت و خۆشەویستییەکی بێپایانی بۆ هونەری نواندن دەربڕیوە. گوستاڤی سێیەم بۆ یەکەمجار لە رۆژی ١٨ی مانگی یەکی ساڵی ١٧٧٣دا خانووبەرەیەکی تایبەت بە ئۆپێرا لە ستۆکهۆڵم دەکاتەوە. هەر خۆشی دەست دەکات بە نووسینی پیەسی شانۆیی بە زمانی سوێدی و لەسەر شانۆکانیش پێشکەش دەکرێت. هەروەها گوستاڤی سێیەم لە ساڵی ١٧٨٨دا

شای شانۆ، گوستاڤی سێهەم

شانۆی پادشایەتی (دراماتن) وەک شانۆیەکی نەتەوایەتی دادەمەزرێنێت. گۆستاڤی سێیەم ژیانی شاهانەی خۆی لەسەر شانۆ دەست پێدەکات و هەر لەسەر شانۆش کۆتایی پێدەهێنرێت. گۆستاڤی سێیەم لە ساڵی ١٧٧١دا لە پاریس و لەکاتی نەمایشێکی شانۆییدا هەواڵی مەرگی باوکی (ئەدۆڵف فرێدریک) وەردەگرێت و هەر لەوێشدا خۆشی دەکرێتە پادشا و تاجی پادشایەتی لەسەر دەنرێ. لە ڕۆژی ١٦ی مانگی سێی ساڵی ١٧٩٢دا بۆ دواجار لە ژیانیدا سەردانی شانۆ دەکات. گۆستاڤی سێیەم لەو شەوەدا لە ئۆپێرای پادشایەتی و لە ئامادەبوونی ئاهەنگێکی دەمامک پۆشیندا (ئاهەنگی خۆشاردنەوە لەژێر دەمامکی جۆراوجۆردا) دەکوژرێت.

گۆستاڤی سێیەم کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی بەسەر ژیانی ڕۆشنبیری و دامەزراندن و دروستکردنی شانۆی سوێدییەوە هەبووە. ئەم پادشایە هەر خۆی بەڕێوەبەری ئۆپێرا و شانۆی پادشایەتی بووە لە ستۆکهۆڵم. ئەم پادشایە ڕاستەوخۆ شانۆنامەکانی بۆ ئەم شانۆیانەش نووسیوە و ئاگاداری سەرپەرشتی هەموو کار و وردەکارییەکی ئیشوکارەکانی شانۆکان بووە. بۆ یەکەم جار لەسەر دەستی گۆستاڤی سێیەمدا و بە بڕیارێکی شاهانەی ئەم پادشایە، شانۆ لە وڵاتی سوێددا دەبێتە شانۆیەکی نەتەوایەتی، هەر بە بڕیاری ئەم پادشایەش شانۆی سوێدی هەموو نەمایشەکانی بە زمانی سوێدی پێشکەش دەکات و ئەکتەرەکانیش هەر هەموویان سوێدی دەبن.

بەرەو شانۆیەکی هونەری

گۆستاڤی سێیەم بنەمایەکی پتەو بۆ دامەزراندنی شانۆیەکی نەتەوایەتی سوێدی دادەڕێژێ، بەشێوەیەک کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆ بەسەر نەوەکانی دوای خۆی و ئایندەی ڕەوتی شانۆی سوێدییەوە بەجێ دەهێڵێ. ئەم کاریگەرییەش لە ساڵەکانی ١٨٤٠ بەدواوە ڕەوتێکی تر لەخۆ دەگرێت. شانۆی سوێدی لەم قۆناغەدا زیاتر بەرەو شانۆیەکی هونەری هەنگاوەکانی هەڵدەهێنێ، بۆ نموونە شانۆی پادشایەتی گۆڕێکی بەهێز و جیاواز لەخۆدەگرێت و گرنگییەکی تەواوەتی دەدات بە نووسینی دراما و شانۆنامەی خۆماڵی سوێدی.

لە ساڵی ١٨٤٦ دا یەکەم شانۆنامەی سوێدی پێشکەش دەکرێت، ئەمەش دەبێتە ڕوداوێکی هونەری گرنگ و بەبەها بۆ ئەو قۆناغە نوێیەی شانۆ.

لەم سەردەمەدا شانۆنامەکان زیاتر لە مێژووی شاکانی سوێد و ڕووداوی تری مێژووییەوە سەرچاوە دەگرێت. ئەم نەمایشە مێژووییانەش چ لەلای نووسەران خۆیان یاخود جەماوەر و سیاسەتمەدارانی ئەوکاتە، ڕەواج و بەهایەکی زۆریان هەبووە. هەروەها هەر لەم قۆناغەشدا شانۆی پادشایەتی گرنگی بە شانۆنامەکانی شەکسپیر و بەتایبەتیش (هاملێت) داوە. هاملێت بۆ یەکەمجار وەردەگێڕدرێتە سەر زمانی سوێدی و لە سالانی ١٨٢٠، ١٨٣٢، ١٨٥٣دا نەمایش دەکرێت.

هونەری شانۆی فەرەنسی و زمانی فەرەنسی کاریگەرییەکی زۆریان بەسەر شانۆی سوێدییەوە دەبێت. قوتابخانە هونەرییەکانی شانۆ، هونەری نواندن و تەنانەت زۆربەی زاراوە هونەرییەکانی فەرهەنگی هونەری شانۆ لە زمانی فەرەنسییەوە دێتە زمانی سوێدییەوە. گرۆ شانۆییەکان، سەما و گۆرانییەکانی فەرەنسا دەبنە بەشێکی گرنگی ژیانی پڕ لە بەزم و ئاهەنگی نێو کۆشکە پادشایەتییەکانی سوێد. زمانی فەرەنسی دەبێتە زمانی ڕۆشنبیر، دەرەبەگ و پیاوە گەورەکانی دەوڵەت.

ئەوەی جێگای سەرنجە ئاماژەی بۆ بکرێت ئەوەیە کە لە ساڵەکانی ١٨٨٠ کاندا کۆمەڵێ شانۆنامەنووسی ئافرەتیش دەردەکەون. ئەم خانمە نووسەرانە دەتوانن شانۆنامەی تەواوەتی بنووسن و هەندێکیشیان لەسەر شانۆ گرنگەکانی ئەوکاتەی سوێد نەمایش بکرێت. بەڵام دەرکەوتنی نووسەرێکی گەورەی وەک ئاگوست ستریندبێری بە تەواوەتی ڕۆڵی ئەو ئافرەتانە ناهێڵێ. هەر لەگەڵ دەرکەوتنی ستریندبێری و بڵاوبوونەوەی شانۆنامەکانی، ئەو ئافرەتە شانۆنامەنووسانەش دەکەونە پەراوێزەوە.

گڕی من مەزنترین ئاگرە لە سوێددا

ئاگوست ستریندبێری و هێنریک ئیبسن لە کۆتاییەکانی سالانی ١٨٠٠دا ڕۆڵێکی گرنگیان لە شانۆی هاوچەرخی جیهانیدا بینیوە. کاریگەری پەیسە شانۆییەکانی ئەم دوو نووسەرە، سنووری باکوری ئەوروپا دەبەزێنێت و زۆر بە ئاسانی هەموو ئەوروپای ڕۆژئاوا و ئەمەریکاش دەگرێتەوە.

شانۆی ئەمەریکی لە سەرەتای هەزارەی ڕابردوودا، لەژێر کاریگەری ئەم تەوژمە بەهێزەی ستریندبێری/ ئیبسن دا گەشە دەکات. هەر لەم ڕوانگەیەوە شانۆنامە ڕیالیزم و دەربڕین ئاساکانی ستریندبێری دەبێتە سەرچاوەیەکی گرنگی ئەو گەشە کردنەی شانۆی ئەمەریکی.

شانۆی سوێدیش لەساڵانی ١٨٠٠ەکاندا و هەر لەسەر دەستی ستریندبێریدا پێدەنێتە قۆناغێکی گرنگەوە. سەرەتاکانی بزووتنەوەی شانۆیەکی ڕاستەقینە، هاوچەرخ و هەمەلایەن دەبێتە سەرەتای چەرخێکی تازە و گرنگی شانۆیی. لەم ڕووەوە بابەتی شانۆنامەکان و چۆنییەتی نووسین و تەکنیکی پیەسی شانۆنامەکانی ستریندبێری، دەبێتە سەرەتایەکی پتەوی دامەزراندنی پرۆژەی شانۆی سوێدی.

ئاگوست ستریندبێری ١٨٤٩ - ١٩١٢، سەرەتایەکی گرنگی شانوی سویدی

ستریندبێری لە شانۆنامەکانیدا هەوڵیداوە باسی ئەو مرۆڤانە بکات کە لەگەڵ ژیاندا لەگەڵ یەکتری و تەنانەت لەگەڵ خوداشدا نەگونجاون. باسی ئافرەت و کێشەکانی، ئافرەت و پەیوەندییەکانی بە جیهانی پیاوەوە دەکات. هەر لەبەر ئەمەشە کە شانۆنامەکانی کێشە و ململانێیەکی گرانی دەروونی و فیزیکی لەخۆدەگرێت. ئەم نووسەرە بلیمەتە لە تەمەنی ٢٣ ساڵیدا شانۆنامەیەکی گرنگی مێژووی (میستەر ئۆلۆڤ) دەنووسێت. ئەم شانۆنامەیەش سترۆکتۆرێکی بەهێز و ناوەڕۆکێکی چڕ لەخۆدەگرێت. تەکنیکی پیەسەکەش لە کۆمەڵێ دیمەنی کورت و ساکار پێکهاتووە

کەسایەتی سەرەکی شانۆنامەکەش قەشەیەکی گەنجە و دەیەوێت بە بیروڕا ڕادیکاڵەکانی گۆڕانکاری سەرتاسەری لەکۆمەڵگای سویدیدا دروست بکات. دوای ئەوە ستریندبێری کۆمەڵێ شانۆنامەی تری وەک (خاتوو ژولیا) و (باوک) و (سەمای مەرگ) دەنووسێت. ئەم پیەسانەش بە شێوازێکی قووڵی سایکۆلۆژی نووسراون و بنەمایەکی پتەوی سەرهەڵدانی شانۆی سروشتی و ڕیالیزمی ئەوروپییە. هەروەها ستریندبێری بە شانۆنامە دەربڕینییەکانیشی (خەونە یاری، بەرەو دیمەشق و سۆناتای تارمایی) شۆڕشێکی گەورە لە بواری شانۆیەکی شیعرئامێز و جیاوازدا بەرپا دەکات. ستریندبێری ئارەزوویەکی گەورە و حەزێکی ئاگراوی بۆ شانۆ دەبێت. لەسەرەتای ژیانیدا هەوڵێکی زۆر ئەدات ببێتە ئەکتەر، بەڵام هەموو هەوڵەکانی بەبێ ئەنجام دەمێننەوە و هەرگیز ناتوانێ جێگای خۆی وەک (ئەکتەر) بکاتەوە. لەبری ئەوە حەزی گەورەی خۆی لە نووسینی شانۆنامەکانیدا فەراهەم دەکات.

شانۆی ئینتیم

ستریندبێری لە هەموو ژیانیدا خەونی بە دامەزراندنی شانۆیەکی تایبەت بەخۆیەوە دەبینی و ئەم خەونەش لە کۆتاییەکانی ژیانیدا دێتە دی. ستریندبێری و بە هاوکاری (ئاوگوست ڤالک) لەنێوان ساڵانی ١٩٠٧ - ١٩١٠دا شانۆی (ئینتیم) لە ناوەڕاستی شاری ستۆکهۆڵمدا دادەمەزرێنێ. ئەم شانۆیەش تایبەت دەبێ بە پێشکەشکردنی پیەسەکانی ستریندبێری خۆی. شانۆکەش لەژێر کاریگەری شانۆ بچووکە ئەزموونگەرییەکانی ئەوکاتەی ئەوروپا، بەتایبەتیش: شانۆی ژووری ئەڵمانی و لەژێر دەستی

ڕیژیسۆر (ماکس ڕاینهارت) ۱۸۷۳ - ۱۹٤۳ و شانۆی سەربەستی فەرەنسی و لەژێر دەستی ڕیژیسۆر (ئەندریە ئەنتوان) ۱۸٥٦ - ۱۹٤۳ لەدایک دەبێت. ستریندبێری کۆمەڵێ پیەسی بە بەهای خۆی و لەژێر ناونیشانی (گەمەی ژوور) بۆ ئەم شانۆیە دەنووسێت. گرنگترین ئەو پیەسانەش (زریان، زەوی سوتاو، سۆناتای تارمایی و سەقاقوش)ن.

ڕەوتی ئەم شانۆیە، زیاتر فۆرمێکی ئەزموونگەری لەخۆگرتووە و لەگەڵ ئەوەشدا کە تەنها سێ ساڵ بەردەوام دەبێت، بەها و گرنگییەکی تایبەتی لە بزووتنەوە و مێژووی شانۆی سویدیدا لەخۆدەگرێت. ستریندبێری خۆی وەک نووسەر، ڕیژیسۆر و بەڕێوەبەری ئەم شانۆیە، شان بەشانی ئاوگۆست ڤالک کاریکردووە بۆ بەرجەستە کردنی پرۆژەکانی ئەو شانۆیە. شانۆی ئینتیم لەماوەی سێ ساڵی تەمەنیدا، بیست و چوار شانۆنامە لە شانۆنامەکانی ستریندبێری نەمایش دەکات.

شانۆیەکی نەتەوایەتی گەڕۆک

هەر لە ساڵانی ۱۸۰۰ەکانەوە بزوتنەوەیەکی گەورەی شانۆیەکی گەڕۆک لەوڵاتی سویدا دروست بووە. لەو دەمەدا شانۆ دەبێتە کایەیەکی جەماوەری و پارتە سیاسییەکانیش بایەخێکی زۆر مەزن بەم کایە جەماوەرییە دەدەن. بۆیە لەکۆتایی ساڵانی ۱۸۰۰ و سەرەتای ۱۹۰۰ ەکاندا کۆمەڵێ خانووبەرەی ڕازاوە و کۆشکی شانۆیی لەزوربەی شار و شارۆچکەکانی سویدا دروست دەکرێت.

بەرەو پێشەوە چوون و گۆڕانکارییەکانی کۆمەڵگاش لەم بوارەدا ڕۆڵی ئاشکرای خۆی بینیوە. بۆ نموونە هەر لە سەرەتاکانی سەدەی ڕابردووەوە، هەل و مەرجەکانی گەشت و ئامرازەکانی گواستنەوەی خەڵکی گۆڕانکاری گەورەیان بەسەردا هاتووە و ئەم گۆڕانکارییانەش کاریگەرییەکی لەبەرچاویان بەسەر شانۆ گەڕۆکەکانەوە هەبووە. سویدیش وەک وڵاتێکی پیشەسازی گەورە و دەوڵەمەند، زۆر خێرا پەرە دەسێنێ. ئەم پەرەسەندنەش هەموو بوارەکانی کۆمەڵگای سویدی دەگرێتەوە. لەبەر ئەوە لەسەرەتای ساڵانی ۱۹۰۰ەکانەوە، شانۆکانی شاری ستۆکهۆڵم بەشێوەیەکی ئاسانتر و بەربڵاوتر چالاکی و بزووتنەوە شانۆییەکەیان بەسەر زوربەی شار و شارۆچکەکانی تری وڵاتدا بڵاوکردۆتەوە. ئەم مەسەلەیەش دەبێتە جێگای

گفتوگۆ و قسە لەسەرکردنی سیاسەتمەدارانی ئەوکاتەی سوید و تەنانەت زۆربەی دانیشتنەکانی پارلەمان بۆ باسی جموجۆڵ و چالاکییە شانۆییەکان و گیروگرفتەکانیان تەرخان دەکریَ.

لەبەرئەنجامی گفتوگۆیەکی پارلەمان، ساندیکای شانۆکاران و کۆمەڵەی ئەکتەراندا و لەسەرەتای ساڵی ١٩٣٠دا شانۆیەکی دەوڵەت بۆ نەمایشی گرۆ گەڕۆکەکان بەناوی (ریکس تیاتر) Riksteatern هوە، واتە شانۆی دەوڵەتەوە دادەمەزریت. پەیامی ئەم شانۆیەش، وەک دەزگایەکی گرنگی دەوڵەت، بڵاوکردنەوەی بزوتنەوەیەکی چڕی شانۆیی دەبیت بەناو هەموو وڵاتی سویدا. ستۆکهۆڵم دەبێتە بنکەی بەرهەمهێنان و ئامادەکردنی ئەم شانۆیە بۆ ناردنی نەمایشە شانۆییەکان بە هەموو شار و شارۆچکەکانی سەرانسەری سویدا. ئەم شانۆیە ئیستا وەک لایەنێکی چالاک و گرنگی ڕەوتی شانۆی سویدی بەردەوامە و ساڵانە سەدەها نەمایشی هەڵبژاردە و لە ڕوانگەی نەخشەیەکی وردی گەڕۆکدا، نەمایشەکانیان لە هەموو شار و شارۆچکەکاندا پێشکەش دەکەن.

ریکس تیاتەر بریتییە لەچەند لقێکی تایبەت، لەوانە: دراما، شانۆی میوان (نەمایشی گرۆ میوانەکان) سەما و بالێت، لاوان، شانۆی منداڵان و گرۆیەکی تایبەتیش بەنێوی (شانۆی بێدەنگ). ئەم شانۆیەیان تایبەتە بە کەڕ و لاڵان و ئەکتەرەکانیشی هەموو کەڕ و لاڵن و زمانی جەستە و ئاماژە ئامرازێکی گرنگی بەرجەستە کردنی نەمایشەکانیانە.

شانۆی پادشایەتی

شانۆی پادشایەتی (دراماتن) کۆنترین شانۆی سویدییە و یەکەم نەمایشیان لە ساڵی ١٧٨٨ دا پێشکەشکردووە. ئەم شانۆیە، وەک لەلای سەرەوە ئاماژەمان بۆ کردووە، پێناسە و زمانێکی "سویدی" دەبەخشێتە گەلی سوید، پێداگرتنی شا (گۆستاڤی سێیەم) یش لەسەر نەمایشکردنی شانۆنامەکان بەزمانی سویدی، دراما و شانۆیەکی سویدی سەربەخۆ دەبەخشێتە ئەم وڵاتە.

لەسەرەتاوە دارایی ئەم شانۆیە لە خەزێنەی تایبەتی پادشاوە دابینکراوە.

ڕووکاری دەرەوەی شانوی پادشایەتی لە ساڵەکانی ١٨٠٠ەکاندا.

دوای ئەوە پارلەمان ئەم ئەرکە ئەگرێتە ئەستۆی خۆی. لەم ڕوانگەیەشەوە شانۆیەکی درامی و پادشایەتی ماناکەی خۆی وەردەگرێت، شانۆیەکی پابەند بە گەلی سویدیەوە، دەوڵەتیش لەبەرزترین ئاستەکانیدا، دابینی پێداویستییەکانی دەکات.

(گۆستاڤی سێیەم) کە بە (پادشای شانۆ) ئاماژەی بۆ کراوە، گەرەکی بووە پێناسەیەکی مۆدێرنی نەتەواەیتی ببەخشێتە سوێد، بۆ ئەم مەبەستەش تەنها شانۆی پادشایەتی و ئۆپێرای پادشایەتی دانامەزرێنێ، بەڵکو ئەکادیمیای مۆسیقا و ئەکادیمیای سوێدییش دادەمەزرێنێ.

لە شانۆی پادشایەتیدا هەمیشە ئەکتەر و هونەری نواندن لە چەق و سەنتەری ئەم شانۆیەدا بووە. ئەکتەرەکانی ئەم شانۆیە و لە سەردەمە جیاوازەکاندا کاروانی ئەم شانۆیە بەرەو پێشەوە دەبەن و هەر ئەوانیش لە بیری جەماوەردا ماونەتەوە. بەڵام لەدوای ساڵەکانی ١٩٠٠ەکانەوە هونەری ڕێژیش وەک هونەرێکی بەبەهای سەربەخۆ دەردەکەوێت. هەرچەندە دەرکەوتنی ڕێژیسۆر و هونەری ڕێژی هەمان بەها و هێزی هەندێ لە وڵاتە ئەوروپییەکانی تری ئەو سەردەمەی نابێت. بۆ نموونە کەسێکی وەک ستانیسلاڤسکی، مایرهۆڵد، گۆردن گریگ، ئاپیا یان ماکس راینهارت لە وڵاتی سوێد دەرناکەوێت. مێژووی یەکەم نمایشی ڕێژیسێرکراویش،

لەدیدێکی مۆدێرنەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٠٠. لەم ساڵەدا (ئێمیل گراند نیسۆن) بەشی یەکەمی شانۆنامەی (بەرەو دیمەشق)ی ستریندبێری پێشکەش دەکات. ئەم بەرهەمەش دەبێتە سەرەتای پرۆژەیەکی گرنگ لە ڕەوتی شانۆی پادشایەتی و مێژووی شانۆی سوێدیشدا.

ڕیژیسۆرەکانی شانۆی پادشایەتی "دراماتن"

سەرەتا ڕاستەقینەییەکانی شانۆیەکی هاوچەرخ و دەسەڵاتی ریژی لە پێکهاتەکانی نەمایشێکی شانۆییدا، بە تایبەتیش لە شانۆی پادشایەتی، دەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی بیست و سەرەتای سییەکانی هەزارەی ڕابردوو. لە بیستەکاندا ڕیژیسۆرێکی گەورەی ئەڵمانی وەک (ماکس ڕاینهارت) بە گەشتی هونەری دێتە سوێد، دواجاریش شانۆی پادشایەتی میوانداری ئەم ڕیژیسۆرە دەکات و شانۆنامەی (خەونەیاری) ستریندبێری لە ستۆکهۆڵم پێشکەش دەکات. بێگومان ئەمەش کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی دەبێت. لەم نێوەند و ئاڵوگۆڕییە هونەرییەدا ڕیژیسۆرێکی بەتوانای وەک (ئۆلۆڤ مۆلاندەر) ١٨٩٢ - ١٩٦٦ دەردەکەوێت. ئەم ڕیژیسۆرە لە ساڵی ١٩٣٥ بەدواوە شێوازێکی تایبەت بەخۆی دەدۆزێتەوە بۆ ڕاڤەکردن و خوێندنەوەی پیەسەکانی ستریندبێری. ئەم هونەرمەندە لەهەمان ساڵدا و بە نەمایشکردنی شانۆنامەی (خەونە یاری) سەرکەوتنێکی گەورە بۆ شانۆی پادشایەتی بەدەست دەهێنێ. هەر لێرەشەوە شانۆی سوێدی، ترادیشونێکی تایبەت بەخۆی بۆ خوێندنەوەی پیەسەکانی ستریندبێری بنیات دەنێت. ئۆلۆڤ مۆلاندەر لە ساڵی ١٩٦٥دا و بە پێشکەش کردنی هەر سێیینەکەی (بەرەو دیمەشق)ی ستریندبێری، کۆتایی بە تەمەنی چل ساڵی چڕی پرۆژە بەردەوامەکانی خۆی دەهێنێت.

ئۆلۆڤ مۆلاندەر بەهایەکی گەورە دەبەخشێتە چەمکەکانی ڕێبازی ڕیالیزم لەبەرجەستەکردن و دیدەکانی شانۆی ستریندبێریدا. لەم ڕووەوە ئەم ڕیژیسۆرە کاریگەرییەکی گەورەی بەسەر ڕیژیسۆرەکانی سەردەمی خۆی و نەوەکانی دواتریشەوە هەیە لە پێشکەش کردن و خوێندنەوەکانیاندا سەبارەت بە پیەسەکانی ستریندبێری.

هەروەها شان بەشانی ئۆلۆڤ مۆلاندەر و لە ساڵانی سی و چلەکاندا، ڕیژیسۆرێکی تر لە شانۆی پادشایەتی دەردەکەوێ. ئەم ڕیژیسۆرەش (ئەڵف

دیمەنێک لە شانۆنامەی (خەونەیاری) ستریندبێری، ڕێژی ئۆڵف مۆلاندەر، ١٩٣٥.

شێوباری) یە کە دەبێتە ئەڵتەرناتیڤێکی جیاواز لەپاڵ ئۆڵۆڤ مۆلاندەردا. ئەڵف شێوباری لەپاڵ شێوازە تەقلیدی و شانۆ ترادیشون ئامێزەکاندا، شێواز و فۆرمێکی ئەزموونگەری دەستەبەر دەکات و لەنوێکردنەوەی شانۆی سوێدیدا هەنگاوی گەورە دەنێ. دواتر ئینگمار بێریمان سێیینەی ئەو هەرەمە بەرزەی دەسەلاتی ڕێژی دەگەیەنێتە ئاستی ترۆپک.

ئەڵف شێوباری ١٩٠٣ - ١٩٨٠ ئەکتەر و ڕێژیسۆری شانۆ و سینەما بووە. لە سەرەتادا و لەنێوان سالانی -١٩٢٥ ١٩٢٩دا وەک ئەکتەر لە

دراماتن کاریکردووە. لە ساڵانی ١٩٣٠ ەکانیش بەدواوە دەبێتە یەکێک لە ڕێژیسۆرەکانی شانۆی پادشایەتی. ئەڵف شێوباری لە تەوژمەکانی شانۆی دەربڕینی جیهانییەوە دەست پێدەکات و لەم ڕێگایەشەوە ئاگادارییەکی تەواوەتی هەبووە بەسەر ڕێباز و تەوژمەکانی شانۆی ئەوروپیەوە و لە نزیکەوە سوودی لێوەرگرتوون. پیەسەکانی شەکسپیر بۆ ئەڵف شێوباری دەبێتە زەمینەیەکی لەبار بۆ خوڵقاندن و بەرجەستەکردنی نەمایشە وێنەییە ئەزموونگەرییەکانی. تا ئێستا ئەم ڕێژیسۆرە دادەنرێت بە یەکێک لە گرنگترین ئەو هونەرمەندانەی کە لەدیدێکی بەرز و ئاستێکی هونەری باڵادا شانۆنامەکانی شەکسپیری خوێندۆتەوە. هەر ئەم ریژیسۆرە لە ساڵەکانی ١٩٦٠دا بۆ یەکەم جار (برێشت) بە شانۆنامەی (شڤایک لە جەنگی جیهانی دووەمدا) بە شانۆی سوێدی ئەناسێنێ.

ئەڵف شێوباری تەرازوویەکی هاوسەنگ لە نەمایشکردنی برێشتدا دەدۆزێتەوە. شانۆیەکی ڕامیاری و داستانی برێشت، بە هەموو شێوازە تەکنیکیەکانییەوە، بەرجەستەی دیدی ئێستاتیکی و بیرکردنەوەیەکی جیاوازی شانۆ دەکات.

ئەڵف شێوباری لە بواری سینەماشدا ڕۆڵێکی گرنگی گێڕاوە و فیلمەکانی سیمایەکی تایبەت لەخۆ دەگرن. هەندێ لە فیلمەکانی و بەتایبەتی (تەنها یەک دایک) ١٩٤٩ و (خاتوو ژۆلیا) ١٩٥١ بوونەتە شاکاری کلاسیکی لە سینەمای سوێدیدا. هونەری ڕیژی و دروستکردنی فیلمەکانی، هەر وەک پرۆژە شانۆییەکانی، لەهەستێکی وێنەیی، ڕیتم و ڕاڤەکردنێکی قووڵی سایکۆلۆژییەوە بۆ کارەکتەرەکانی دەردەکەوێت. ئەڵف شێوباری و لە ساڵی ١٩٨٠ بە کارەساتی ئۆتۆمۆبیل کۆچی دواییدەکات.

(ئینگمار بێریمان) ١٩١٨ یەکێکە لە ڕێژیسۆرە شانۆیی و سینەماییە گەورەکانی سوێد و لەسەر ئاستی جیهانیش دادەنرێت بە یەکێک لە ڕێژیسۆرە گەورەکانی هەزارەی ڕابردوو. ئەم هونەرمەندە سەرەتای تەقەلا هونەرییەکانی لە شانۆی قوتابیان و شانۆی منداڵانەوە دەست پێدەکات. لە ساڵی ١٩٤٤ دا و لە تەمەنی ٢٦ ساڵیدا دەبێتە بەڕێوەبەر و بەرپرسیاری شانۆی شار لە شاری هێلسینگبۆری.

ئینگمار بێریمان بەوپەڕی سەلیقەوە و لەماوەی سەدەیەکدا شانۆنامە کلاسیکییەکانی ستریندبێری، مۆلییر، شەکسپیر و هێنریک ئیبسن تازە

دەکاتەوە. بێریمان دواتر دەبێتە بەڕێوەبەری شانۆی شاری یۆتۆبۆری لەنێوان ساڵانی ١٩٤٦ - ١٩٥٠، شانۆی شار لە مالمیۆ ١٩٥٢ - ١٩٥٨ و شانۆی پادشایەتی (دراماتن) لە ستۆکهۆڵم ١٩٦٣ - ١٩٦٦. دواتر وەک ڕێژیسۆر لە دراماتن تا ساڵی ٢٠٠٣ دەمێنێتەوە. لەم ماوەیەدا زیاتر لە سەد و پەنجا شانۆنامەی پێشکەشکردووە. نەمایشەکانیشی ڕۆڵێکی گەورە و تایبەتییان گێڕاوە لە بنیاتنان و بەرەو پێشەوە چوونی شانۆیەکی مۆدێرنی سویدی.

ئەم سێ ڕێژیسۆرە لەماوەی زیاتر لە سەد ساڵدا کاریگەرییەکی تەواویان بەسەر هێڵی بەرەو پێشەوە چوونی پرۆسەی شانۆی پادشایەتییەوە هەبووە. بەو شێوەیەش کاریگەرییەکی گەورە و لەبەرچاویشیان بەسەر شانۆی سویدییەوە دەبێت.

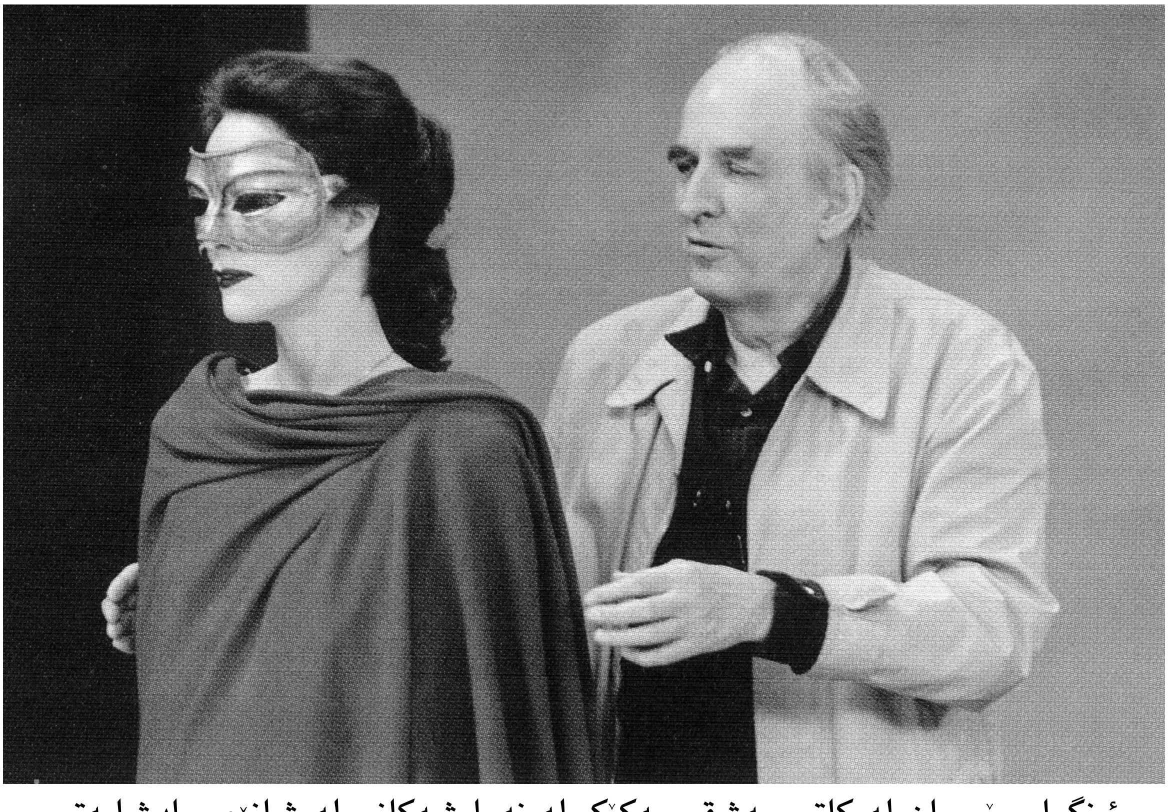

ئینگمار بێریمان لە کاتی مەشقی یەکێک لە نەمایشەکانی لە شانۆی پادشایەتی

گرۆ سەربەستەکان

لە شەستەکانی هەزارەی ڕابردوودا، بزووتنەوەی شانۆی سویدی گۆڕانکارییەکی گەورەی بەسەردا دێت. گرۆ شانۆییە سەربەستەکانی دەرەوەی شانۆکانی سەر بە دەوڵەت، بە شێوەیەکی گەورە و لەبەرچاو پەرەدەسێنێ. گۆڕانکاری، تازە بوونەوە و دیدی جیاواز هەموو بوارەکانی هونەری شانۆ لە هەموو شار و شارۆچکەکاندا دەگرێتەوە. دینامیکییەتی ئەم گرۆ سەربەستانە گوڕێکی بەتینیش دەبەخشنە شانۆکانی دەوڵەت. هەر لەژێر ئەم کاریگەرییەدا، دەوڵەت لەزوربەی شارەکانی سویددا، وەک کاردانەوەیەکی ئەو جموجۆڵە بەتینەی شانۆ، شانۆی شاری سەر بە شارەوانییەکان دەکاتەوە. هەر لەم ماوەیەدا ستۆکهۆلم وەک یەکێک لە چڕترین پایتەختە شانۆییەکانی جیهان ئاماژەی بۆ دەکرێت.
سەرەتاکانی ئەم چالاکییە هونەرییەش لەکۆمەڵێ تیپی شانۆیی بچوک و شانۆی قوتابیانەوە دەست پێدەکات. لەهەمان کاتدا ئەم بزووتنەوەیە ڕۆڵێکی گرنگی گێڕاوە لەبەرو پێشەوە چوونی ڕەوتی شانۆی سویددا. ڕێپورتواری ئەم شانۆ بچوکانەش زیاتر فۆرمێکی نوێ و ئەزموونگەرییان لەخۆ گرتووە. ئەمە جگە لەوەی کە ئەم گروپانە، بەتایبەتی لە شەستەکاندا، شوێنپێی بزوتنەوەی شانۆ ڕامیارییەکانی ئەوروپای ڕۆژئاوایان هەڵگرتووە. هەروەها گرنگترین تەوژمەکانی شانۆی ئەوروپی ئەو کاتە: شانۆی زیندووی ئەمەریکا و شانۆی هەژاری گرۆتۆڤسکی سەردانی سویدیان کردووە و کاریگەرییەکانی خۆیان بەجێهێشتووە. بەڵام ئەم شاڵاوە بەهێزەی شانۆ، دواتر لەساڵانی ١٩٩٤ بە دواوە، تووشی قەیران و نەهامەتییەکی دارایی گەورە هاتووە و ئەو میکانیزمە بەهێزە شانۆییە بەرەو نەمان چووە. مەوداکانی هونەری شانۆش بەتەواوەتی تەسک بۆتەوە.

شانۆی شار

شانۆی (شار) کە سەر بە شارەوانییەکانە، لە زوربەی شارە گەورەکانی سویددا هەیە، بۆ نموونە مالمیۆ، هێلسنگبۆری، ئیومیۆ، یۆتۆبۆری، بۆرۆس، یاڤلێ و ستۆکهۆلم. گەورەیی و بەربڵاوی چالاکی و ڕەوتی ئەم شانۆی شارەوانیانەش لە شارێکەوە بۆ شارێکی تر دەگۆڕێت. هەروەها زەمەنی دامەزراندنیشیان جیاوازە و هەندێکیان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی ١٨٠٠ەکان،

هەندێکی تریشیان بۆ شەستەکانی هەزارەی ڕابردوو، هەروەک شانۆی شار لە ستۆکهۆڵم.

یەکێک لە ئامانجەکانی شانۆی شاری ستۆکهۆڵمیش، دابینکردنی جموجۆڵێکی شانۆییە وەک پێداویستییەکی ڕۆژانەی هەموو دانیشتووانی ئەم شارە. ئەم شانۆیە لە ساڵی ١٩٥٦دا دامەزراوە، بەڵام یەکەم سەرەتای چالاکییەکانی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٦٠.

لەناو خودی شانۆی شاریشدا کۆمەڵێ شانۆی تر هەیە، یان شانۆی شار کۆمەڵێ شانۆ دەگرێتە خۆ: شانۆیەکی گەورە، ئونگە کلارا، شانۆی کلارا، شانۆیەکی بچوک، شانۆی شۆربا و شانۆی لووتی درێژ (کە تایبەتە بە منداڵان) و شانۆی بووکە شووشە.

ئەم شانۆیانەش هەریەکە و پرۆگرام، ڕیپۆرتوار و جۆری هەڵبژاردنی پیەسەکان و جۆریەتی بینەرانی تایبەت بەخۆی هەیە. بۆ نموونە شانۆ گەورەکە زیاتر ڕوو دەکاتە بینەرێکی فراوان و هەمەجۆر، بەڵام شانۆکانی تر زیاتر نەمایشی ئەزموونگەری لەخۆدەگرێت و ڕوو دەکاتە بینەرێکی تایبەتمەندیش.
هەروەها شانۆی شار (شانۆی باخچە) شیان هەیە. ئەم شانۆیە شانۆیەکی میللیە و ڕوودەکاتە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا. شانۆی باخچە لە سەرەتای هاوینەوە دەست بە چلاکییەکانی دەکات. دوای ئەوەی لە هاویندا دەرگای شانۆکان دادەخرێت، شانۆی باخچە و لە هەموو باخچە گەورە و ڕازاوەکانی ستۆکهۆڵمدا شانۆنامەکانیان بە خۆڕایی بۆ جەماوەر پێشکەش دەکەن.

کاریگەرییەکان و شانۆیەکی ڕامیاری

چالاکییە شانۆییەکانی ئەو گرۆ سەربەستانە گفتوگۆیەکی زۆر لەناو چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا دەخولقێنن. ئەو بیروڕا جیاوازانەش دەبنە هۆی دروست کردنی شانۆیەکی سیاسی، پرسیارەکانی ئەو شانۆ سیاسییەش پابەند بووە بە واقیعی ژیانی ڕۆژانە و گیروگرفتەکانییەوە.

گرۆ و دەزگاکانی دەوڵەتیش دەرگاکانیان بۆ ئەم تەوژمە جیاوازانە دەکەنەوە.

لەهەمانکاتدا تەوژمەکانی شانۆی ڕۆژئاواش ئامادەبوونێکی ڕاستەوخۆیان دەبێت. بۆ نموونە لەساڵی ١٩٦٧دا و لەژێر کاریگەرییەکانی پیتەر برۆکدا[١]، لە ستۆکهۆڵم نەمایشێکی گەورە بەناوی (ئەوان) ەوە سەبارەت بە جەنگی ڤێتنام پێشکەشکراوە. ئەم بارودۆخەش لەبار دەبێت بۆ هاتنە کایەی کۆمەڵێ گروپی شانۆیی تر. نەمایشەکانیان وەک لەپێشدا ئاماژەمان بۆ کردووە، ڕاستەوخۆ پابەند دەبێت بە گرفت و ڕووداوە ئابوری و کۆمەلایەتی و ڕامیارییەکانی ئەوکاتەی سوێدەوە. ساندیکا جیاوازەکانی کرێکاران و فیدراسیۆنەکان دەبنە بەشێکی گرنگی ئەم نەمایشانە و پاڵپشتی گەورەی خۆیان بۆ نەمایش و چالاکییەکانیان دەردەبڕن. لەم ڕووەوە شانۆکان ڕۆڵێکی گرنگی ڕامیاری و کۆمەلایەتییان دەبێ و پاڵپشتێکی ڕاستەوخۆی جەماوەریش مسۆگەر دەکەن. شانۆیەکی ڕامیاری بەردەوامی وەردەگرێت و هەمیشە دەبەسرێتەوە بە مەسەلە گرنگەکانی ژیانەوە. لە ساڵی ١٩٧٧دا و سی ساڵ دوای پرۆژەی (ئەوان) سەبارەت بە جەنگی ڤێتنام، پرۆژەی (شانۆی ڕەشماڵ) دەبێتە پرۆسێسێکی بەرفراوان و هەموو شار و شارۆچکەکانی سوێد دەگرێتەوە. شانۆی ڕەشماڵ مێژووی بزووتنەوەی چینی کرێکارانی سوێد، بەرجەستەی نەمایشێکی هەمەلایەن دەکات.

گرنگترین گرۆ شانۆییەکانی کۆتایی شەستەکان و قۆناغی حەفتاکانیش بریتییە لە: شانۆی ئەروره، شانۆی گیرفان، شانۆی دەمانچە. ئەمە جگە لە شانۆی مندالان و شانۆی بووکە شووشە.

شانۆی (ئەروره) بنەماکانی شانۆیەکی ئەزموونگەریی و کاری هەرەوەزی دەبنە دوو توخمی کار و پرۆژەکانیان. بەرپرسیاری ڕاستەوخۆی ئەم گرۆیە هونەرمەندی بەڕەچەڵەک پۆڵەندی (هیلدا هێلویگ) Hilde Hellwig دەبێت. ئەم کیژە هونەرمەندە میتۆدەکانی شانۆی ئەورووپای ڕۆژهەلات دەکاتە دەروازەیەکی گرنگ بۆ دامەزراندنی شانۆیەکی جیاواز و ئەزموونگەری. لەم شانۆیەدا / تاک / وەک / تاک / مامەڵەی لەگەڵکراوە. هەروەها تاک لە ڕوانگەی پەیوەندیەکانی کۆمەڵگا، دەسەلات و فەلسەفەی ئەو ڕۆژگارەوە گفتوگۆی لەگەڵ کراوە. ئەم شانۆیە لەدوای سالانی ١٩٩٤ بەدواوە بەتەواوەتی چالاکییەکانی دەوەستێت و دەرگای شانۆکەشیان بۆ یەکجاری دادەخرێت.
یەکەم سەرەتاکانی شانۆیەکی جیاواز و ئەزموونگەری، لە مێژووی شانۆی سوێدیدا دەگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی ١٩٦٤ و شانۆی (دەمانچە). ئەم گرۆ

شانۆییە شێوازەکانی شانۆی منداڵ، شانۆی ئەپسورد و ئاهەنگ ئامێزیان لە یەکەیەکی جیاوازدا کۆکردۆتەوە. یەکێک لە گرنگترین ئامانجەکانیان ئەوە بووە کە بەتەواوەتی و تا ئاستێکی بەرز لەهەموو جۆرەکانی شانۆی ترادیشێۆنی و تەقلیدی دوور بکەونەوە.

شانۆی دەمانچە بە شێوەیەکی سەرەکی پشتیان بە تێکستی خۆماڵی سوێدی بەستووە. ئەندامانی گروپەکە پێکەوە بەشێوەیەکی هەرەوەزی پیەسەکانیان نووسیوە، بەڵام دوای قۆناغێکی چڕی ئەزموونگەری بە تەواوەتی ڕوو دەکەنە پیەسەکانی نووسەری ئیتاڵی (داریۆفۆ) و دامەزراندنی شانۆیەکی میللی و نزیک لە جەماوەر.

لە ساڵی ١٩٦٧ دا شانۆیەکی گرنگی تر بەناوی شانۆی گیرفان Fickteatern ەوە لە ستۆکهۆڵم دەردەکەوێت.(سۆزانە ئۆستن) دامەزرێنەر و ڕێژیسۆری ئەم گروپە دەبێت. ووشەی گیرفانیش مانای بچوکیی شانۆکەی گەیاندووە، لەپاڵ ئەوەشدا کە گروپەکە لە هەموو شوێنێکدا بوونیان هەبووە.

شێوازێکی گاڵتەئامێز و ڕەخنەیی تەکنیک و جۆری کارکردنی ئەم گروپە بووە. سۆزانە ئۆستن بۆ دیدی پڕۆژە شانۆییەکانی گەڕاوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی کۆمیدیای دیلارتی، دراماتۆرگی پیەس و جیهانی داریۆڤۆ، وێنە شیعرییەکانی مایکۆڤسکی و بنەماکانی شانۆی ڕۆژهەڵات. ئەم شانۆیە زۆر زوو سنوورەکانی هەموو سوچ و قوژبنەکانی شاری ستۆکهۆڵم دەبەزێنێ: بەخۆڕایی نەمایشەکانیان لە قوتابخانەکان، سەرشەقام و گۆڕەپانە گشتییەکاندا پێشکەش دەکەن. نەمایشە شانۆییە جۆراوجۆرەکانیان دەبێتە هاوکێشەی پڕۆسەیەکی بەردەوام و لەو پرۆسەیەدا شێواز و فۆرمێکی تایبەت بەخۆیان بەرەو پێشەوە دەبەن. بنەما سەرەکییەکانی شێوازەکەشیان فۆرمێکی ساکار بووە، لەو فۆرمەدا پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ بە بینەرانەوە، جوڵانەوەیەکی فراوانی سەما ئامێز، هونەری پانتۆمایم و مۆسیقا لایەنە بەهێزەکانی پێکهێناوە. بابەت و دیالۆژی نەمایشەکانیشیان لە بینەرە گەنجەکانیانەوە وەرگرتووە و زۆرجار لەگەڵ پۆلی قوتابخانەکاندا و وەک کارێکی هەرەوەزی بەئەنجامیان گەیاندووە. هەر لەم ڕووەوە ئەم شانۆ گیرفانییە زۆر لەنزیکەوە و ڕاستەوخۆ لەگەڵ بینەرەکانیدا کاریکردووە.
شانۆی گیرفان لەنێوان ساڵانی ١٩٧١ - ١٩٧٢دا چالاکییەکانی دەوەستێ و ئەندامەکانی بڵاودەبنەوە. بەڵام سۆزان ئۆستن لەبری شانۆی گیرفان و لە ساڵی ١٩٧٥ دا شانۆی ئونگە کلارا Unga klara لەناو شانۆی شاردا

له ستۆکهۆڵم دادەمەزرێنێت. دامەزراندنی ئەم گرۆ سەربەستەش لەناو جەستەی شانۆیەکی گەورەی وەک شانۆی شاردا، دەروازەیەکی گرنگ بەڕووی شانۆی گەنج و شانۆی منداڵاندا دەکاتەوە.

سۆزانە ئۆستن لە شانۆی گیرفانەوە شانۆی منداڵان دەگەیێنێتە ئاستی ترۆپک.
وێنەی: Lesley Leslie-Spinks

سۆزانه ئۆستن دەبێتە بەڕێوەبەری هونەری و ڕێژیسۆری یەکەمی ئەم شانۆیە و تا ئێستاش نەمایشەکانیان دادەنرێت بە یەکێک لە ڕەگەزە گرنگەکانی شانۆی سوێدی. ئەم گرۆیە ناوبانگێکی جیهانیشیان بەدەست هێناوە و لە زوربەی وڵاتانی جیهاندا نەمایشەکانیان بەرز نرخێنراوە. نەمایشەکانی ئەم گرۆیە و بە ڕێگایەکی زانستی و پەروەردەیی زیاتر باسی چۆنییەتی (بینین)ی منداڵ دەکات. ئەم مەسەلەیەش لە هەموو ڕوویەکەوە لەلای منالٚ و لەلای ئێمەش وەک مرۆڤی گەورە دەگرێتەوە.

بابەتی پیەسەکانی ئەم گروپە شانۆییە ئەو باسانە دەگرێتەخۆ کە بۆ گەنج و منداڵ زۆر گرنگن، بۆ نموونە: گاڵتە پێکردن و سەرکۆنەی منداڵان لەلایەن منداڵان خۆیانەوە، بەدمەستی لەلایەن ئەندامەکانی خێزانەوە، تەڵاق، جیابوونەوە و دابڕانی دایک و باوک، گرفتەکانی خەڵکی بیانی و ئاڵۆزی پەیوەندییە سێکسیەکان.

سۆزانە ئۆستن زۆر جار ئەوە دووپات دەکاتەوە کە نەمایشە شانۆییەکان لەڕوانگەی زەمینەیەکی لەبار و خۆ ئامادەکردنێکی زۆرەوە دێتە ئەنجام.

لێکۆڵینەوەکانیشیان بوارەکانی مێژوو، کۆمەڵگا، سایکۆلۆژی و ئاکار دەگرێتەوە. لەم ڕووەوە شانۆ کارێکی بەردەوامی لێکۆڵینەوە ئاسایە. هەر بۆ ئەم مەبەستە نەمایشەکانیان لە لێکۆڵینەوە و تاقیکردنەوەیەکی بەردەوامدایە، بینەرانیش لایەنێکی گرنگی ئەو تاقیکردنەوانەن و پرۆسەیەکی دوو لایەنەی لەیەکتر فێربوون و کاری هەرەوەزی دەخوڵقێنن.

یەکێک لە میتۆدە گرنگەکانی ئەم شانۆیە گۆڕینەوەی ڕۆڵەکانە: ئەکتەرە گەورەکان وەک گەمەیەکی پڕ لە بەها ڕۆڵی منداڵان دەبینن، ژن ڕۆڵی پیاو دەبینێ و پیاو دەبێتە ژن. هەندێ جار داپیرەی سەر سپی منداڵێکە و منداڵیش جیهانێکی بێسنووری گەمەکانە.

قۆناغی هەشتاکان و بەردەوامییەکی کاریگەر

هەشتاکانی هەزارەی ڕابردوو قۆناغێکی زێڕینی ڕەوتی شانۆی سوێدیە. لە ساڵەکانی ١٩٨٠ بەدواوە، شانۆ پێدەنێتە قۆناغێکی دەوڵەمەندی چڕ و بزووتنەوەیەکی بەهێزەوە. لەم ساڵانەدا شانۆ لەچەقی هەموو ڕوداوە کولتوورییەکانی شاری ستۆکهۆڵمدا بووە.

چەندین شانۆی سەربەست لە هەموو سوچ و قوژبنەکانی ئەم شارەدا

بڵاوبۆتەوە. ئەم گروپانەش تەواوکەری یەکتری و لەهەمانکاتدا جیاواز و لە ململانێیەکی هونەریدا بوون. ڕەخنەگرە شانۆییەکان و تێکڕای ڕۆژنامە و گۆڤارەکان بایەخێکی ئێجگار گەورە بەم شاڵاوە چڕە شانۆییە دەدەن. بینەران وەک هوروژمی دەریا ڕژاونەتە ئەم شانۆیانەوە. پریشکی ئەم ڕەوتە هەر زۆر زوو هەموو بزوتنەوەی شانۆی سوێدی دەگرێتەوە و کاریگەریەکانی ئەو نەمایشانە، ئەو گروپ و ڕیژیسۆرانە بەنێو شارەکانی سوێددا بڵاو دەبێتەوە. هەروەها زۆربەی ئەو گروپانە ناوبانگێکی نێونەتەوەیش لەسەر ئاستەکانی ئەوروپا بەدەست دەهێنن.
لەسەرەتای ساڵەکانی ١٩٨٠ دا و لەناوچەی (شێپسهۆڵمن) کە دەکەوێتە ناوچەیەکی ڕازاوەی ناوەڕاستی شاری ستۆکهۆڵمەوە، کارگەیەکی کۆنی دروستکردنی تۆپ و تەقەمەنی بەجێهێڵراو دەبێتە بنکەیەکی ئەزموونگەری بۆ کۆمەڵێ گرۆی شانۆیی سەربەست.

شانۆی (گالیاسن) دەبێتە یەکێک لە گرنگترین ئەو دەنگانە، لە ساڵی ١٩٨٢ بەدواوە شانۆی گالیاسن و بە تەنها دەست دەگرێت بەسەر ئەم خانووبەرەیەدا و دەبێتە بنکەی ئەو تیپە شانۆییە. هونەرمەند (ریکارد گینتەر) وەک بەڕێوەبەری هونەری و ڕیژیسۆری ئەم تیپە ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێ لە مێژووی ئەم شانۆیەدا.
شانۆی گالیاسن لە سەرەتاوە پشت دەکاتە هەموو جۆرە شانۆ ترادیشیونی و باوەکانی ڕەوتی شانۆی سوێدی. گالیاسن دەبێتە ناوەندێکی گرنگی شانۆیەکی ئەزموونگەری، فۆرمێکی وێنەیی و شانۆیەکی فیزیکی و توندوتیژ دەبێتە پرۆگرامی پرۆژەکانیان. شانۆی هەژاری گرۆتۆفسکی و شانۆی توندوتیژی ئەنتۆنین ئارتۆ دوو سەرچاوەی گرنگی دیدی پرۆژە و بەرهەمەکانی شانۆی گالیاسن و ریکارد گینتەری ڕیژیسۆر دەبن.

گرۆتۆڤسکی لە شەستەکاندا، هەر لەم شانۆیەدا، یەکێک لە تەقەلا قووڵ و گرانەکانی شانۆ هەژارەکەی لە ستۆکهۆڵم پێشکەش دەکات.
شانۆی گالیاسن تا ئێستا بەردەوامە لە چالاکیەکانی و دادەنرێت بە یەکێک لەگرنگترین شانۆ نەفەس درێژەکانی ستۆکهۆڵم.
شانۆی (ئۆریۆن) شان بەشانی شانۆی گالیاسن لە هەشتاکاندا شانۆی سوێدی دەگەیەنێتە ئاستی ترۆپک. لە ساڵی ١٩٨٣ دا ڕیژیسۆر (لاش ریودەلڤسۆن) شانۆی ئۆریۆن دادەمەزرێنێ و هەر خێرا خانووبەرەیەکی کۆنی کارگەیەکی گەورەی چۆڵکراویش لە ناوەڕاستی شاری ستۆکهۆڵمدا ئەدۆزێتەوە.

ئەو کارگەیە دەبێتە مەڵبەندی ئەو تیپە و بەدرێژایی ساڵانی هەشتاکان کۆمەڵێ شانۆنامەی گرنگی تیا پێشکەش دەکرێت. نەمایشەکانی ئەم تیپە مۆرکێکی ئەزموونگەری و شانۆیەکی وێنەیی و فیزیکی لەخۆدەگرێت. بینەران و ڕەخنەگرە شانۆییەکان کار و پرۆژەکانی ئەم تیپە زۆر بەرز دەنرخێنن. شانۆی ئۆریۆن بە لایەنێکی گرنگ و جیاوازی جوڵانەوەی شانۆ و بەشێکی گرنگی ژیانی کولتووری شاری ستۆکهۆڵم دادەنرێت. چالاکیەکانی ئەم تیپە تا ئێستا بەردەوامە و کارەکانیان بەهەمان شێوە لەسەر ئاستێکی بەرزی هونەریدا پێشکەش دەکرێت.

شانۆی برونسگاتانی چوار

هونەرمەند (ئالان ئێدواڵ) ١٩٢٤-١٩٩٧ Allan Edwall کەسایەتیەکی شانۆیی دیاری ڕەوتی شانۆی سوێدی بوو. ئەم هونەرمەندە شانۆیەکی بچوکی تایبەت بەخۆی هەبوو بەناوی (شانۆی برونسگاتانی چوار). شانۆکەش لە خودی شەقامی برونسگاتانی ژمارە چواردایە و دەکەوێتە ناوەڕاستی شاری ستۆکهۆڵمەوە.
ئالان ئێدواڵ نووسەر، ئەکتەر، ڕێژیسۆر و بەڕێوەبەری ئەو شانۆیە دەبێت و هەر خۆی بە تەنیا پیەسەکانی دەنووسی، یاخود ڕاستەوخۆ لە شانۆی کلاسیکییەوە و لەدیدێکی نوێوە ئامادەی کردوون. هەر خۆیشی بە تەنها و لەو شانۆ زۆر بچوکەدا، ڕۆڵی هەموو کارەکتەرەکانی دەبینی و کاری ڕێژی و پێکهێنەرە سەرەکییەکانی سینۆگرافیا و کەلوپەل و ڕوناکی دەبرد بەڕێوە. زۆر جار ئەم هونەرمەندە کۆمەڵێ دەمامکی جۆراوجۆری بەکارهێناوە بۆ دەربڕینی کارەکتەرە جیاوازەکانی.
شێوازەکانی کارکردن و هونەری نواندن لەلای ئەم هونەرمەندە تەواو بە پێچەوانەی تیپە ئەزموونگەرییەکانی تری ئەو قۆناغەی شانۆ دەبن لە ستۆکهۆڵم. بۆ نموونە مێتودەکانی قوتابخانەی ستانیسلاڤسکی بۆ هونەری نواندن بنەمایەکی پتەوی پرۆژە و کارە هونەرییەکانی ئالان ئێدواڵ بوون: هەست و سۆزێک کاردانەوەیەکی دەرەکی هەیە و بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە بیرەوەرییەکانی ژیانی ڕابردوومانەوە. کردارە دەرەکیەکانیش دەبنە هۆی ڕەنگدانەوەی جوڵانەوە ناوەکیەکان و وروژاندنی یادگار و وێنەکان. ئەم هونەرمەندە لە بنەما سایکۆلۆژییەکانی شانۆوە کاریکردوە و

ئالان ئێدواڵ و شانۆی برونسگاتانی چوار
وێنەی: Mattias Edwall

ستركتۆرێکی واقیعیش دەکاتە بنەمایەکی گرنگ بۆ خوێندنەوەی ڕۆڵەکانی و هەمیشە دووپاتی ئەوەشی کردۆتەوە کە ئەکتەر و هونەرمەندی شانۆیی پێویستە بۆ قاڵبوونەوەی هەڵوێستە و حاڵەتەکان، هەر پێنج هەستەکەی بەکاربێنێت. شانۆنامە کلاسیکیەکانی گریک، کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکانی نووسەری بەناوبانگی ڕووسی (دۆستۆیڤسکی) و هەروەها (کافکا) بەشێکن لە پرۆژە دیار و زیندووەکانی ئەم هونەرمەندە.

ئالان ئێدواڵ لە ساڵی ١٩٨٦ دا ئەو شانۆ ژوورە بچووکەی خۆی دادەمەزرێنێ. دیارە مەبەستەکانی ئەم هونەرمەندە لەو ژوورە بچووکەدا ئەوە بووە تا لە بنەماکانی شانۆیەکی ساکار بکۆڵێتەوە. ئەم شانۆیەش بەڕای ئەم هونەرمەندە ژوورێک، ئەکتەر، تێکست و بینەران توخمە گرنگەکانی پێکدەهێنێ.

قەیرانی ئابوریی و نوشوستیی شانۆ

لە سەرەتای نەوەدەکانی هەزارەی ڕابردووەوە، باری ئابوری وڵاتی سوێدیش وەک زۆربەی وڵاتانی تری ئەوروپای ڕۆژئاوا، تووشی قەیرانێکی گران بووە. بێگومان ئەو قەیرانە ئابورییەش ڕاستەوخۆ کاریگەرییەکی خراپی بەسەر ڕەوتی شانۆی سوێدیەوە دەبێت. زۆر تیپی بچووک و گروپی سەربەستی شانۆیی دەرگاکانیان دادەخرێن.
شانۆکانی دەوڵەتیش دارایی و ئاستە ئابوورییەکانیان بەرەو دژواری دەچێت. بەڵام لەهەمانکاتدا هەندێ گروپیش، بە کولەمەرگی بەردەوام دەبێت و چالاکییەکانیان سنوورەکانی وڵاتی سوێدیش دەبەزێنێ. لەنێو گروپی هەشتاکاندا شانۆی گالیاسن و شانۆی ئۆریۆن تا ئێستا هەر بەردەوامن. هەروەها هەندێ گرۆی تریش دادەمەزرێ و هەندێکیان تا ئێستا بەردەوامن، لەوانە شانۆی (گیلیۆتین)، شانۆی (ترۆبناڵ) و هەندێکیش بە تەواوەتی دەرگاکانیان دادەخرێت، لەوانە شانۆی پلازا، گروپی (٩٨).
شانۆی ترۆبناڵ ڕێچکەیەکی رامیاری و ئایدۆلۆژیەتێکی چەپڕەویان هەیە و بەرهەمەکانیشیان ڕەنگدانەوەیەکی ئەو ئایدۆلۆژیەتەیە. شانۆی گیلیۆتین لە ساڵی ١٩٨٩دا و لەژێرزەمینێکی بچوکی پەنجا کورسیدا دادەمەزرێت. ئەم شانۆیە هەر لەسەرەتاوە گرنگی بە نووسەرانی نوێی شانۆ داوە و لەسەر ئاستی هونەریش میتۆدەکانی شانۆیەکی ساکار و ئەزموونگەری پەیڕەو دەکات.

لەساڵی ٢٠٠١دا بارەگای شانۆکەیان دەگوێزنەوە بۆ شانۆی (دەمانچە)، دوای ئەوەی شانۆی دەمانچە بەرگەی قەیرانە ئابورییەکە ناگرێت و بە تەواوەتی چالاکییەکانیان دەوەستێن.

شانۆی گیلیۆتین لەلایەن ریژیسۆر (کییە بێرگلوند)ەوە دامەزراوە و تا ئێستاش تاکە ریژیسۆر و بەڕێوەبەری هونەری ئەم شانۆیەیە و توانیویەتی تۆڕێکی پەیوەندی گرنگیش لەگەڵ کۆمەڵێ وڵات و شانۆی تری ئەوروپی، لەوانە فینلاند، هۆڵاند و بولگاریا دروست بکات.

شانۆی منداڵان

لە شەستەکاندا شانۆی منداڵیش هەروەک تیپ و گرۆ شانۆییە سەربەستەکان، بەگوڕو تینێکی ترەوە دەردەکەوێتەوە. شانۆکانی سەر بە دەوڵەت بەشی تایبەت بە شانۆی منداڵان دەکەنەوە و گرۆ و تیپە شانۆییەکانی تریش چالاکی تایبەتی و هەروەها تیپی تایبەتیش بە منداڵ دروست دەبێت. لەم قۆناغەدا هونەرمەندە شانۆییەکان شانۆ بۆ منداڵ و سەبارەت بە منداڵ پێشکەش دەکەن. شانۆ بە شێوەیەکی بڵاو هەموو قوتابخانەکان دەگرێتەوە.

شانۆی دەوڵەت (ریکس) وەک شانۆیەکی گەڕۆکی نەتەوەیی، گرنگییەکی تەواو بە شانۆی منداڵ ئەدات. هەر لە ڕێگای شانۆی ڕیکسەوە، شانۆیەکی گەڕۆکی منداڵان دروست دەبێت. پەیامی ئەم شانۆ گەڕۆکەش، وەک ستراتیژیەتی شانۆی ریکس ئەوەیە کە بە نەمایشە شانۆییەکانیان روو بکەنە هەموو ئەو شار و شارۆچکانەی دەرەوەی شارە گەورەکان کە شانۆیان تیا نییە، تا هەموو گەنج و منداڵێک هەلێکی ڕاستەوخۆی پەیوەندیکردن و ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ شانۆدا بۆ بخولقێنێ. منداڵ تەنها پڕۆژەیەکی (بە تەمەن بوون و گەورەبوون)ی مرۆڤ نییە، منداڵ بەشێکی گرنگی کۆمەڵە و پێویستە هەموو پێداویستییەکانی، وەک هەر مرۆڤێکی گەورە بۆ دابین بکرێت.

ڕێپۆرتواری شانۆکانیش گۆڕانکارییەکی گەورە بەخۆوە دەگرێت. نەمایشەکانی شانۆی منداڵان چیتر سەرگوزەشتەی شازادە و چیرۆکە خەیاڵاوییەکان لەخۆ ناگرێت، بەڵکو شانۆی منداڵان ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی ژیانی منداڵان و گەنجەکان دەبێتەوە و ژیانی ڕۆژانەیان دەبێتە بابەتێکی گرنگی شانۆنامەکانیان. بۆ نموونە گیروگرفتەکانیان، پەیوەندییەکانیان بە

دایک و باوکەوە، بە مامۆستا و قوتابیەکانی هاورێیانەوە دەبێتە توخمێکی گرنگی شانۆی منداڵان.

شانۆی بووکەشووشە

شانۆی بووکە شووشە ڕۆڵێکی گرنگی لە ڕەوتی شانۆی سویدیدا هەیە و مێژووی دامەزراندنی یەکەم تیپی شانۆی بووکەشووشەش دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٥٨. ئەم شانۆیەش هەر لە سەرەتاوە فۆرم و شێوازێکی تایبەتی بەخۆی پێکهێناوە. بۆ نموونە ئەکتەری شانۆیی، شان بەشانی بووکەشووشەی گەورە، یاخود بچوک لە یەک نەمایشدا و وەک یەکەیەکی هونەری یەکیان گرتۆتەوە.

هەندێ لە نەمایشە بووکەشووشەییەکانی (تیپی شانۆی بووکەشووشە) ناوبانگی جیهانیشیان بەدەست هێناوە. یەکێک لە گرنگترین نەمایشەکانی هەزارەی ڕابردووشیان، شانۆنامەی (ئوبوی پادشا) یە کە لە ساڵی ١٩٦٤دا لە ستۆکهۆڵم نەمایشکراوە. لەم نەمایشەدا یەکێک لە ئەکتەرە هەرە باشەکانی سوێد (ئالان ئێدواڵ) بە تەنها لەگەڵ کۆمەڵێ بووکەشووشەدا هەموو ڕۆڵەکان دەبینێت. هونەرمەندەکانی ئەم گرۆیە و لە ڕوانگەی بارستە و جۆراوجۆریەتی بووکەشووشەکانیانەوە، توانیویانە فۆرمێکی جیاواز و تایبەت بەخۆیان بەرەو پێشەوە بەرن. بۆ سەلماندنی دید و بۆچوونەکانیان لەو پرۆسە هونەریەدا، زیاتر گەڕاونەتەوە سەر پیەسە کلاسیکیەکانی شانۆی جیهانی و دراما مۆسیقییە بەناوبانگەکان. بۆ ئەم مەبەستەش هەمیشە هاوکاری ڕاستەوخۆیان لەگەڵ کۆمپۆسیتۆر و ئاوازدانەرەکانا کردووە و هەمیشە دانانی مۆسیقاکان تایبەت بووە بە کارەکان و بەهاو گرنگیەکی تایبەتمەندیان هەبووە.

پیەس و درامای سوێدی

گەشەکردنی شانۆی شەستەکانی هەزارەی ڕابردوو، کاردانەوەیەکی ڕاستەوخۆ و گەشبینانەی بەسەر شانۆنامەنووسەکانیشەوە دەبێت. هەر لەم قۆناغەدا شانۆکانی سوێد، بە شێوەیەکی تایبەتی ڕوو دەکەنە پیەسە شانۆییە خۆماڵیەکانی خۆیان. بابەتی شانۆنامەکانیش زیاتر پشتی بە

ڕوداوە ڕاستەقینەکانی ژیانی ڕۆژانە بەستووە. بۆ نموونە شانۆیەکی ڕامیاری وەک لەلای سەرەوە ئاماژەمان بۆ کردووە دروست دەبێت، ئەم شانۆیەش بەهایەکی گرنگ لە ڕوداوەکانی کۆمەڵگا و ژیانی خەڵکی و گیروگرفتەکانی سانديکاکاندا دەدۆزێتەوە.

ئەم شێوازەش نزیکە لە شانۆی تۆماری ئەڵمانیەوە، بەتایبەتیش لەلای ڕابەرانی شانۆی ڕامیاری (ئارڤین بسکاتۆر) و (برتۆڵد بریشت).
نوسەرانی وەک:(پێیر ئۆلۆڤ ئێنکیوست، پیتەر ڤایس و لاش ڤۆشێل) دەبنە دەربڕی شانۆیەکی ڕامیاری و هەروەها دەبنە بەشێکیش لەو نووسەرانەی کە ڕاستەوخۆ لەژێر کاریگەری شانۆی داستانی بریشتدا پیەسە شانۆییەکانیان نووسیوە. لەلایەکی دیکەشەوە (لاش نۆرێن) و (کریستینا لگن)، کە زیاتر دوو نووسەری لیریکی ئەو دەمەن(شەستەکان)، بە شانۆنامەکانیان گوزارشت لە مرۆڤ و بارودۆخە کۆمەڵایەتیەکان دەکەن.

بێگومان هەر لەم قۆناغەشدا شانۆی منداڵان گەشە دەکات، پیەسەکانی (ستاڤان یۆتە، باربرۆ سمێد و مارگرێتە گەرپە) نموونەیەکی بەرزی ئەو تەوژمەن.

(لاش ڤۆشێل) لەدایکبووی ساڵی ١٩٢٨ یەکێکە لە گرنگترین دەنگە شانۆییەکانی قۆناغی شەستەکانی ڕەوتی شانۆی سوێدی. ئەم نووسەرە لەبەر زۆری و جۆراوجۆریەتی پیەسە شانۆییەکانی زۆر زەحمەتە بخرێتە هیچ خانەیەکی دیاریکراوەوە.

لاش ڤۆشێل هەروەک شەکسپیر، جیهان بەشانۆیەکی گەورە و فراوان دادەنێت و هەموو مرۆڤایەتیش لەو شانۆ زەبەلاحەدا دەورەکانی خۆیان دەبینن. لەم شانۆیەشدا فاکتەرە کۆمەڵایەتیەکان کاریگەریەکی گەورەیان بەسەر هەموو یەکێک لە ئێمەوە هەیە بۆ بەرجەستەکردنی ڕۆڵەکانمان. ئەم نووسەرە شانۆی ڕیالیزم و بنەما سایکۆلۆژییەکان بۆ ڕاڤەکردنی ڕۆڵەکان بە شانۆیەکی ساختە ناوزەد دەکات. گەر بمانەوێ شتێکی جیاواز، لەدیدی ئەم نووسەرەدا دابهێنین، ئەوا پێویستە لە بنەمایەکی شانۆییەوە، بەشانۆکردنی روداوەکان و دوور لە بنەما ڕیالیزمیەکانەوە، بڕوانینە شانۆ و ڕۆڵی شانۆ.
لاش ڤۆشێل بە شانۆنامەکانی (پیاسەی ڕۆژانی یەک شەممان) ١٩٦٣،(کیژی مۆنتریاڵ) ١٩٦٧ و کۆمەڵێ پیەسی تر شانۆی سوێدی نوێدەکاتەوە.

لەزۆربەی شانۆنامەکانیشیدا بۆ نموونە کارەکتەری (لێبوک) هەیە، وەک پارسەنگێکی گرنگی تەرازووە ڕامیاری، کۆمەڵایەتی و ئاکارییەکان بەکاریهێناوە. بەڵام هیچ نوسەرێک لەشانۆی سوێدیدا هێندەی (لاش نۆرێن) لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٤ برەو بە ڕەوتی شانۆی سوێدی نادات. زۆربەی ڕەخنەگرەکان ئاماژەی ئەوە دەکەن کە لاش نۆرێن بەردەوامیەکی سروشتی (ستریندبێری) یە. بێگومان وڵاتی سوێد ترادیشونێکی دێرینی لەبواری شانۆدا هەیە، ستریندبێری سەرەتای ئەو کاروانە دەست پێدەکات و لەم قۆناغەشدا بە (لاش نۆرێن) کۆتایی هاتووە.
(ئینگمار بێریمان) یش زنجیرەیەکی گرنگی ئەم کاروانەیە. ئەم سێ نووسەرە هەرسێکیان لە ڕوانگەیەکی قووڵی شانۆیەکی ڕیالیزمی سایکۆلۆژییەوە مامەڵەیان لەگەڵ چین و خێزانە بۆرژوازییەکانی سوێد کردووە. مەسەلەکانی بوون، دڵەڕاوکێ، بەدمەستی، سێکس و سێکسەناسازی، دەسەڵات، باوک سالاری و پەیوەندیەکانی باوک و دایک بە منداڵەکانیانەوە، پەژارە و مەسەلەکانی ژن و مێردایەتی بابەت و پێودانگە گرنگەکانی پیەسەکانیان بووە.
لاش نۆرێن زمانێکی شیعری بەرز و وێنەی ساکاری کاریگەر و فۆرمێکی زیاتر لیریک ئاسا دەبەخشێتە پیەسەکانی. ئەمەش زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتاکانی ئەم نووسەرە. لاش نۆرێن لە سەرەتای ژیانی ئەدەبیدا، بە شیعر و لیریک دەست پێدەکات، ئەو مۆرکە شیعرییە ئێستا بە ڕوونی لە بەرهەمە دراماییەکانیدا ڕەنگی داوەتەوە.
هەروەها (ستاڤان یۆتە) ش لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٤، وەک نوسەرێکی شانۆیی ڕۆڵێکی ئاشکرای هەیە. ئەم نوسەرە، جگە لە نوسینی پیەسی شانۆیی، ئەکتەرێکی ناسراویشە. زۆر جار هەر خۆی بە کاری ڕێژی و نواندنی پیەسەکانی هەڵدەسێ. هەوڵەکانی سەرەتای ئەم نوسەرە لە حەفتاکان و لە ڕوانگەی شانۆی منداڵانەوە، شانۆی سەربەست و تیپەکانی دەرەوەی شارە گەورەکانەوە دەست پێدەکات.

پیەسە شانۆییەکانی ستاڤان یۆتە، ئێستا لە زۆربەی شانۆ گەورەکانی شارەکانی سوێددا پێشکەش دەکرێت. ستاڤان یۆتە گرنگیەکی زۆری داوە بە شانۆی منداڵ و ئەزمونی نووسینیشی هەر دەگەڕێتەوە بۆ ئەم بوارە. ئەم نوسەرە زۆر جار ڕاستەوخۆ بۆ گروپ و تیپە شانۆییەکان پیەسەکانی نووسیوە. دنیای منداڵان لە پیەسەکانیدا پانتاییەکی فراوانی داگیرکردووە

و ئەو دنیایەشی لە دیدی منداڵ خۆیەوە بەرجەستە کردووە.

هەندێ لە پیەسەکانی ئەم نوسەرە بۆتە شاکاری کلاسیکی و لەزۆربەی وەرزە شانۆییەکاندا دووبارە پێشکەش دەکرێنەوە. زۆر جار پیەسەکانی، جگە لە دنیای منداڵ، لە زنجیرەیەکی سێیینەیدا، باس لە کۆمەڵگا و بنەماکانی خێزان و یادەوەرییەکانی دەکات. لە ساڵی ٢٠٠٣شدا تێکڕای پیەسەکانی ستافان یۆتە و لە بەرگێکی قەشەنگدا بڵاودەکرێنەوە.

پەراوێز

(١) پیتەر بروک لە ساڵی ١٩٦٦ دا و لەسەر شانۆی دویک لە لەندەن شانۆنامە بەناوبانگەکەی (ئێمە و وولاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا) دژی جەنگی ڤێتنام پێشکەش دەکات.

بەشی دووەم

شانۆیەکی پادشایەتی

وەک لە بەشی یەکەمی ئەم کتێبەدا ئاماژەمان بۆ کردووە، مێژووی شانۆیەکی نەتەوایەتی سوێدی دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتاکانی دامەزراندنی شانۆی پادشایەتی و شا گۆستاڤی سێیەم. ئەم شانۆیەش لایەنێکی گرنگی ڕەوتی شانۆی سوێدییە و تا ئێستاش بەردەوامە. شانۆی پادشایەتی لەم ڕەوتە مێژووییەدا بە چەندین قۆناغدا تێپەڕیوە و گۆڕانکارییەکانیش هەموو لایەنەکانی ئەم شانۆیەی گرتۆتەوە. ئەمە جگە لەوەی کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی بەسەر تێکڕای ڕەوتی شانۆی سوێدییەوە هەبووە و هەیە. بێگومان هەر سەردەمەش مۆرک و شێوازی تایبەتی خۆی هەبووە لە ڕووی: هەڵبژاردنی شانۆنامەکان، شێوازی کار کردن و ئەو هونەرمەندانەش کە کاریان کردووە. بەم شێوەیەش چالاکییەکانی شانۆی پادشایەتی ڕەنگدانەوەیەکی ڕاستەوخۆی سەردەمەکان بووە.

لەم بەشەشدا هەوڵ ئەدەین چەند نموونەیەک لە نەمایشەکانی دوا ساڵانی هەزارەی ڕابردوو، سەرەتاکانی ئەم هەزارەیە و هەندێ لە تیپ و گروپە میوانەکانی دەرەوەی وڵاتی سوێدیش بۆ شانۆی پادشایەتی بهێنینەوە. ئەمە جگە لەوەی کە هەندێ لە چالاکییەکانی شانۆی درۆتنینگهۆڵم و ئۆپێرای پادشایەتیش بەسەر دەکەینەوە. ئۆپێرا و هونەری ئۆپێراش لقێکی گرنگی ئەم نەخشە کولتوورییە نەتەوایەتییەی شانۆی سوێدە و دوو کۆشکی شاهانەی ڕازاوەشیان بۆ بنیاتنراوە: ئۆپێرای پادشایەتی و شانۆی درۆتنینگهۆڵم.

به تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە

شانۆیی: بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەوە Se dig om i vrede

نووسینی: جۆن ئۆزبۆرن John Osborne

ریژی: کریستیان تۆمنێر Christian Tomner

سینۆگرافیا: سیۆرێن برونیۆیس Sören Brunes

شانۆی: دراماتن Dramaten، Målarsalen

شانۆنامەی (بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە ..!)[١] هاوارێکی تووڕە، ڕاچڵەکینێکی توند و هەنگاوێکی نوێ بوو لە پەنجاکانی شانۆی ئینگلیزیدا.

(جۆن ئۆزبۆرن) ١٩٢١ - ١٩٩٤ بەو پیەسە شانۆییە نەک تەنها شانۆی ئینگلیزی، بەڵکو تێکڕا شانۆی ئەورووپی ڕاچڵەکاند. هەر لە پەنجاکانی هەزارەی ڕابردوودا، ڕەخنەگرەکان، بە بێ گومان ئاماژەی ئەوەیان کرد کە شانۆنامەی (بە تووڕەیی ئاوڕێک لە دواوە بدەرەوە) یەکێکە لە باشترین پیەسە گەنجەکانی شانۆی ئینگلیزی. جۆن ئۆزبۆرن لە دیدێکی جیاوازەوە، لە ڕوانگەی زمانێکی ڕاستەوخۆ و ساکاری ژیانی ڕۆژانەوە، دەرگایەکی نوێی بە ڕووی هەموو گیروگرفت و ڕەوتی شانۆی ئینگلیزیدا کردەوە. نەک هەر ئەوە، بەڵکو بە ڕووی ئەو نەوە نوێیەی کە گەرەکی بوو لە ڕێگای نووسینی پیەسی شانۆییەوە، گۆڕانکاری بنەڕەتی لە شانۆ و کۆمەڵگای ئینگلیزیدا بەرپا بکات. بەوەش نەوەیەکی نوێ، چینێکی جیاوازی نوێی درامانووس و هەروەها تەکنیکێکی نوێی نووسینیش دەرکەوت.

جۆن ئۆزبۆرن سەرەتای هەنگاوەکان بوو، دوای ئەو هارۆڵد پینتەر، ئارنۆڵد ڤێسکێر و چەندەها نووسەری تر برەویان بەو شۆڕشە دراماتیکیە نوێیەدا.

بەو چەشنە جۆن ئۆزبۆرن جێگایەکی تایبەتی لە ڕەوتی شانۆی هاوچەرخی ئینگلیزیدا بەدەستهێنا. ڕەخنەگرەکان ئەو بزوتنەوەیەی جۆن ئۆزبۆرنیان

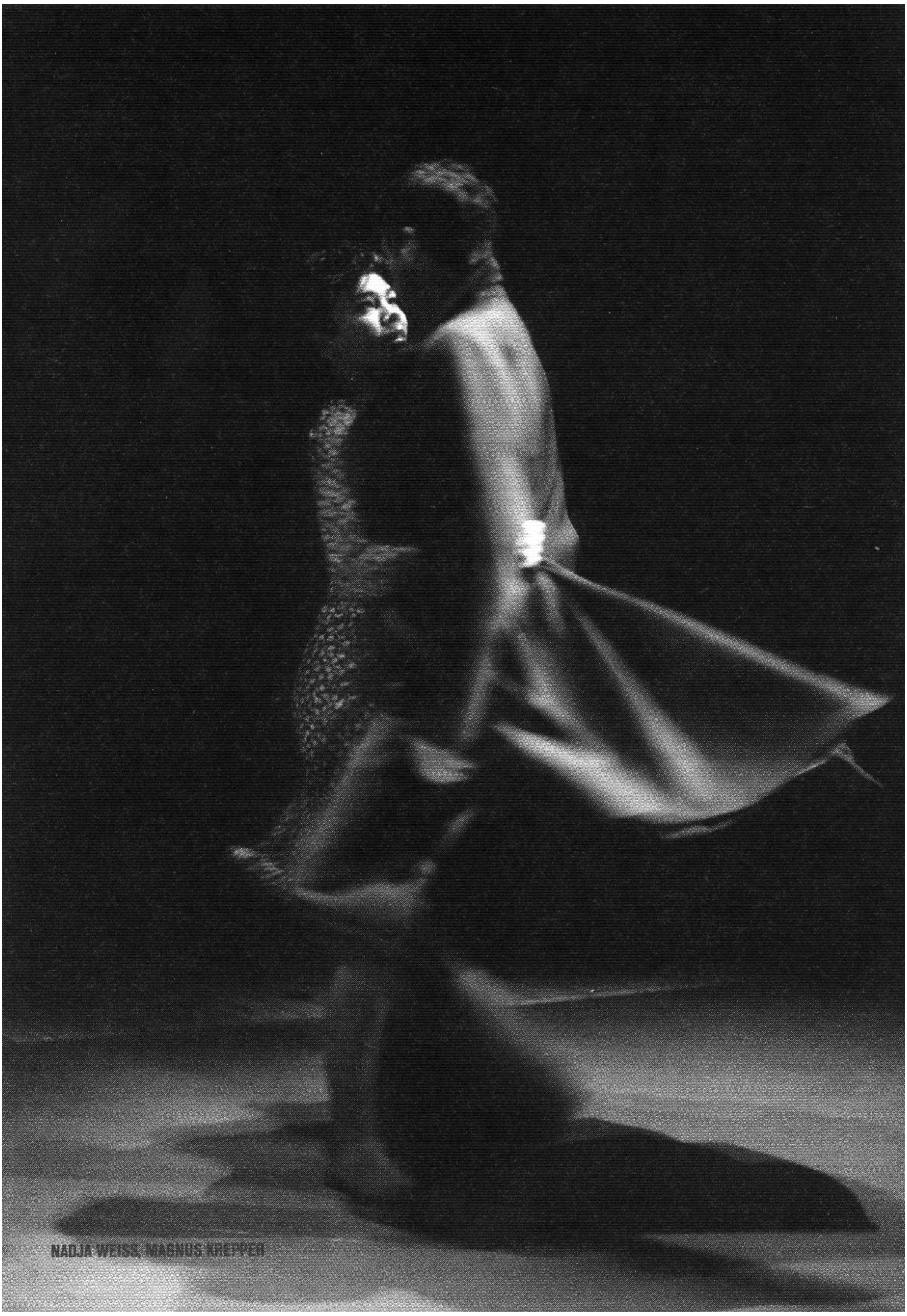

وێنەیەک لە دیمەنی (بە توورەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە!)
وێنەی: Roger Stenberg

ناونا (ڕیالیزمی دەست شۆر) Diskbänksrealismen لەو ڕووەوەی هەموو وردەکارییەکانی ژیانی ڕۆژانە و کۆمەڵگای تیا بەرجەستە بوو بوو.

گرنگی ڕەوت و هاوارە توورەکەی ئۆزبۆرن لەوەدا بوو کە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بووە زمانی حاڵ و دەربڕی نەوەیەکی نوێی توورەو لەهەمانکاتدا سەرگەردانی ناو هۆکارەکانی دوای جەنگی جیهانی دووەم. نەوەیەکی بێدەرەتان کە لەنێوان واقیعێکی تاڵ و ئایندەیەکی نادیاردا سەری لێشێوا بوو: بێکاری، کاریگەرییەکانی جەنگ، وەستانی هەموو جۆرە گەشە کردنێکی کۆمەڵگا و دروست بوونی هێز و چەکی گەورەی ئەتۆمی جیهانیش، ترسێکی گەورەی دروست کردبوو. بەکورتی لەو بار و دۆخەدا، شانۆنامەکە بووە هاوارێکی توورە و ڕەنگدانەوەیەکی ئاشکرای بێزاری، نوشوستی و هەرەسی نەوەیەکی گومبوی دوای جەنگ.

(بە توورەیی ئاوڕێک لەدواوە بدەرەوە) بۆ یەکەمجار لە ڕۆژی ٨ی مانگی پێنجی ساڵی ١٩٥٦ دا لەسەر شانۆی (ڕۆیاڵ کۆرت [٢]) Royal Court لە لەندەن نەمایش دەکرێت. سەرەتا ڕەخنەگرە شانۆییەکان پێشوازییەکی ئەوتۆی لێ ناکەن. بەڵام تەنها دوای یەک هەفتە، نەڕەی ئەو شانۆگەرییە، ئەو گەنجە توورەیە هەموو کۆمەڵگای ئینگلیزی دەگرێتەوە. جۆن ئۆزبۆرن دەبێتە نووسەرێکی ناسراوی نەک تەنها شانۆی ئینگلیزی، بەڵکو تێکڕای شانۆی ئەوروپی. ئەم نووسەرە ئەوکاتە تەمەنی تەنها ٢٦ ساڵ بوو. بەم شێوەیەش دەنگی لاوێکی ئاسایی بووە دیاردەیەکی مێژوویی لە هەموو شانۆی ئینگلیزیدا.

نووسەر و ڕەخنەگری شانۆی ئینگلیزی کێنێت تینان Kenneth Tynan سەبارەت بە پیەسەکە لە یەکێک لە گۆشەکانی ڕۆژنامەکەیدا دەڵێت:(جیمی [٣] لە دوای هاملێتەوە کارەکتەرێکی تەواوەتی و بێ کەم و کوڕی و هەڵەیە لە ئەدەبی ئینگلیزیدا، هەموو شتێک لەو کارەکتەرەدا هەیە.) ووتارەکانی تینان ڕۆڵێکی گەورەیان گێڕا لە بەناوبانگ کردن و بەجیهانیکردنی (بە توورەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە)، تینان لە کۆتایی یەکێک لە وتارەکانیدا سەبارەت بە جۆن ئۆزبۆرن و شانۆنامەی ئاماژەپێکراو دەڵێت:(من لەو باوەڕەدا نیم بتوانم کەسێکم خۆش بوویت کە نەیەوێت ئەم نەمایشە ببینێ. ئەمە باشترین پیەسی گەنجی ئەم سەدەیەیە). جۆن ئۆزبۆرن بەر لە نووسینی ئەو پیەسە، ماوەیەکی زۆری ژیانی لەگەڵ گرۆ شانۆییە گەڕۆکەکاندا بەسەر بردبوو. دیکۆری ڕەنگ کردووە، بەرهەمهێنەر و هەندێ جاریش وەک

ئەکتەر و نووسەری شانۆییش هاریکاری کردووە.(بەتووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە) Look back inanger یەکەم پیەسی درێژ و تەواوەتی جۆن ئۆزبۆرن دەبێت.

جۆن ئۆزبۆرن هەر زوو هەست بەوە دەکات کە ئەم پیەسە لە بەرهەم و نووسینەکانی تری ناچێت. یەکەم گرفتیشی ئەوە دەبێت کە چۆن بتوانێ ئەکتەرێک بدۆزێتەوە ڕۆڵی (جیمی پۆرتەر) ببینێ، بەبێ ئەوەی هەستی بینەران بەلای خۆیدا ڕابکێشێ.

بەو چەشنە جۆن ئۆزبۆرن دوای نەمایشکردنی شانۆنامەکەی و لە شەستەکاندا بووە یەکێک لە شانۆنامەنووسە هەرە دیارەکانی ڕەوت و بزووتنەوەی شانۆی ئینگلیزی. دوای (بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە) کۆمەڵێ پیەسی تر دەنووسێ، لەوانە Luther ئەم پیەسەش سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست دەهێنێ و لە ئەنجامیشدا دەبێتە فیلم. لە ساڵی ١٩٦٥یشدا بۆ یەکێک لەو فیلمە سینەماییانەی نووسیبووی خەڵاتی ئۆسکار وەردەگرێت. جۆن ئۆزبۆرن زیاتر لە نووسین و بڵاوکردنەوەدا بەردەوام دەبێت، بەتایبەتی لەنێوان ساڵانی شەست و حەفتاکاندا بەرهەمێکی زۆر بڵاودەکاتەوە. هەروەها دواتر هەموو ساڵێک پیەسێکی شانۆیی تازەی پێشکەش دەکات.

جۆن ئۆزبۆرن دواتر لە ساڵی ١٩٨١دا بەشی یەکەم لە یاداشتەکانی بڵاودەکاتەوە (A better class of person). لەو یاداشتانەدا بە ئاشکرا ئاماژە بەڕۆڵی ڕاستەوخۆی دایکی لەژیانیدا دەکات: (دایکم هیچ هەست و سۆزێکی بۆ من نەبووە. دایکم ئافرەتێکی زۆر سارد و سەرقاڵ بوو بە ژیانی خۆیەوە.) هەروەها هەر لەو یاداشتانەدا لەلایەکی دیکەوە هێرش دەکاتە سەر دایکی و بەوە تاوانباری دەکات کە دایکێکی باش نەبووە و ئەوی بەشێوەیەکی باش، وەک دایکێکی جگەرسۆز پەروەردە نەکردووە. جۆن ئۆزبۆرن تەمەنی تەنها دە ساڵ دەبێت کە باوکی کۆچی دوایی دەکات، بە مردنی باوکیشی بۆشاییەکی گەورە لە ژیانی ئەو لاوەدا بەجێ دەهێڵێ. بۆشاییەک و هەست و سۆزێک کە هەرگیز لە هەموو ژیانیدا هیچ کەس و شتێکی تر ناتوانێ بۆی پڕکاتەوە. ونبوونی ئەو کەسە دەبێتە دابڕانێکی گەورە، لە دەست دانی هیوایەک کە هەرگیز لای هیچ کەسی تر نایدۆزێتەوە. دە ساڵ دواتر بەشی دووەمی یاداشتەکانی Almost a gentleman بڵاودەکاتەوە. بەشێکی زۆری ئەم یاداشتانە بۆ بیرەوەرییەکانی خۆی لەگەڵ ئافرەت و ژنەکانی

تەرخان دەکات. ئەو ئافرەتانەی هاتوونەتە ژیانییەوە بە سارد و سڕ، زۆر بێ هەست و هۆش، دوور لە خۆشەویستییەکی ڕاستەقینەوە تاوانبار دەکات. هەروەها لە بەشی دووەمدا و بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پانتاییەکی تەواو بۆ بیرەوەرییەکانی خۆی لەگەڵ ژنی دووەمیدا تەرخان دەکات. ژنی دووەمی جۆن ئۆزبۆرن لە ساڵی ١٩٩٠دا کۆتایی بە ژیانی خۆی دەهێنێت. جۆن ئۆزبۆرن دوای تێپەڕینی چوار ساڵ بەسەر کارەساتی مەرگی ژنی دووەمیدا و لە ساڵی ١٩٩٤دا کۆچی دوایی دەکات.

بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە باسی چی دەکات؟

ئەم نووسەرە بە هەموو شێوەیەک دژی هەموو جۆە دابەشکردن، بوونە ئەندام و گروپکارییەک بووە. ئەو تەنها مەبەستی ئەوە بووە نوشوستی نەوەکەی خۆی و دەردەکانی کۆمەڵ دەربخات.

کێشە و ناتەبایی ژن و مێردێک بۆتە بەشێکی گرنگی دەربڕینەکانی: جیاوازی بیروڕا، بۆچوونەکانی ژیان و دەوروبەر، جیاوازی چینایەتی و پەیوەندیە سێکسیەکان شانۆنامەی (بە تورەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە) پێک دەهێنێ. کارەکتەرەکان لەم شانۆنامەیەدا بزوێنەرێکی سەرەکی ڕووداوەکانن، نەک ڕووداوەکان بزوێنەری کارەکتەرکان بێت. کارەکتەرەکان (کەسایەتیەکان) لە چەقی ڕووداوەکاندان و پێناسەی مێژوو، نەوەیەک و ڕابردوویەکی نەگۆڕی بۆگەن دەکەن.(جیمی) گەنجێکی شۆڕشگێڕ بوو. توانی پێناسەی ڕۆحی ڕۆژگارەکەی خۆی بکات. بەو شێوەیە جیمی توانی ببێتە سمبولێک بۆ (گەنجە تووڕەکان). گەنجە تووڕەکانیش بە زۆری پێکهاتبوو لە چینە کرێکارەکەی کۆمەڵگای ئینگلیزی. ئەو گەنجە تووڕانە بە ڕووی جیاوازییە گەورە چینایەتییەکاندا هەڵشاخان و دەنگی خۆیان لە نەڕەی تووڕەی (جیمی) دا دۆزییەوە.

لە ساڵەکانی ١٩٩٠دا شانۆنامەی (بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە) بە باشترین پیەسی شانۆیی هەزارەی ڕابردوو هەڵدەبژێردرێت.(کریستیان تۆمنەر) Christian Tomner ڕیژیسۆری ئەم شانۆنامەیە لە دراماتن، لە پرۆگرامی شانۆییەکەدا دەڵێت:" من پرۆژەکەم بە ئامادەکردنێکی پیەسەکە دەست پێکردووە. بەر لە هەموو شتێک زۆر شتم لابردووە. بەتایبەتی ئەو شتانەی لە ڕۆژنامەکانی ساڵی ١٩٥٦ ی بەریتانیادا جێگای گرنگی

پێدان بوون، ئەو ڕوونکردنەوانەی کاریگەریەکی خێرا و خورپە ئاسایان هەبووە. بەڵام ئەو شتانە بۆ بینەرێکی سویدی ساڵی ٢٠٠١ هیچ گرنگیان نابێت. یەکێک لە کارەکتەرەکان بەتەواوەتی وەلانراوە[٤] ، لەبری ئەوە ژیانی چوار مرۆڤی گەنج و پەیوەندییە خودییە زۆر تایبەتیەکان دەخرێتە ڕوو. من و گروپەکە سەرەتا کۆمەڵێ پرسیاری بنەڕەتیمان خستە ڕوو، بۆ نموونە بۆچی (کلیف) لەگەڵ (جیمی و ئالیسن) دەژی؟ هەرچەندە ئەو دوانە ژن و مێردی یەکترین. بۆچی ئالیسن چاوبازی لەگەل کلیف دەکات؟ بۆچی ئالیسن دەستە خوشکەکەی (هێلێنا) پەلکێشی ناو خێزانەکەیان، دواتریش جیمی مێردی دەکات؟ ئێمە هەموومان لە بڕوایەکی تەواوداین کە ئەو چوار مرۆڤە گەنجە لە پەیوەندییەکانیانا بە یەکترییەوە، لەو ژیانەی لە بەردەمیاندایە، لە دڵە ڕاوکێکانیاندا، هەمان هەست و سۆز، هەمان ترس و ئەو پرسیارانەیان هەیە کە تا ئێستاش زۆر لە ئێمە هەمانە. ئەوان گەیشتوونەتە بەرئەنجام و خاڵێک، ژیانی هەرزەکاری بەسەر چووە و مرۆڤ لە ژیانی ئایندە و چۆنیەتی ڕێک خستنی ئەو ژیانە ورد دەبێتەوە:(مرۆڤ دەبێت منداڵ دروست بکات، ئەوەش وەک مەسەلەیەکی گرنگی ژیان چی دەگەیەنێ؟ چ خەونێک لە خەونەکانم دەبێت وەلاوەنێم و لەبیر خۆمی بەرمەوە؟ ئایا من خۆم ژیانی خۆم دەست نیشان دەکەم؟ بە چ شێوەیەک دەتوانین ئەو هەستە بەدەست بهێنن ... ئەو هەستەی کە من خۆم ئایندەی خۆم دەخوڵقێنم.)

بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە ..! نەمایشێکی سەمائامێز

بەها و گرنگی کارەکتەری (جیمی پۆرتەر) لەوەدا نەبوو تەنها ببێتە زمان حاڵی وەچەیەک، بەڵکو لەپاڵ ئەو ڕۆڵە گرنگە کۆمەڵایەتی و ڕامیاریەشدا، فۆرمێکی نوێی پیەسی شانۆیی خوڵقاند. شوقەیەکی یەک ژووری بووە مەیدانێکی فراوان، کۆمەڵێ گفتوگۆی گرنگ سەبارەت بە خۆشەویستی، جیاوازی چینایەتی، سێکس و منداڵ لەبارچوون.(گەنجە تووڕەکان) وەک تەوژمێکی کۆمەڵایەتی بووە چەمکێکی ڕاستەوخۆی بزووتنەوەیەکی ڕامیاری پەنجا و شەستەکانی ئینگلیستان. گۆڕەپانەکەش تەنها ڕووبەرێکی

تەسکی باڵەخانەیەکی یەک ژوورییە. لەو ڕووبەرە تەسکەدا هەموو جیاوازییە چینایەتییەکانی وەک هەرەس، بێ ئومێدی، تەوژمێکی ڕامیاری نەگونجاو، پەیوەندی ژن و مێردایەتی، ئایندە، سێکس و هەموو ئاستە جیاوازەکانی کۆمەڵگای تێدا جێگا بۆتەوە. ژوورەکەی (جیمی) دەبێتە ئاوێنەیەکی ڕاستەوخۆ و ڕیالیزمی ئەو کۆمەڵگایە و دەنگێکی ڕەسەنی گەنجە تووڕەکانیش.(کریستیان تۆمنەر) لە دیدێکی زیرەکانەی ڕێژییەوە ئەو پیەسەی کردۆتە ووزەیەکی بەهێزی تووڕە. لەو ووزەیەدا شانۆیەکی فیزیکی، گەمەیەکی کۆمیدی بزۆز، شێوازێکی گاڵتە ئامێز، ڕوونکردنەوەی یان بەرجەستەکردنی هەڵوێستە سێکسیەکان، بەئاشکرا و لە فۆرمێکی شانۆیی باڵادا بەرجەستە دەکات. هەرچەندە شانۆنامەی (بەتوڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەوە) هێز و ووزەی پەنجاکانی تیاماوە، بەڵام فۆرم و تەکنیکی شانۆییەکە هەندێ کۆن بووە و ڕۆژگاری بەسەر چووە. کارەکتەرەکان چوونەتە تەمەنەوە، بەڵام توانای ڕێژیسۆرێکی وەک (کریستیان تۆمنەر) ئەو پیەسە، ئەو فۆرم و کارەکتەرانە دەکاتە نەمایشێکی تر، نەمایشێکی سەما ئامێزی بەرز. لەو نەمایشەدا، سەما، کۆمیدیا، تراژیدی و دەروونێکی توڕەی هەڵەشە دەبێتە تووخم و ووزەیەکی بەهێز.

(زەمەن و شوێن) وەک هاوکێشەیەکی جیاواز لەم نەمایشەدا دەبێتە یەکەیەکی یەکگرتوو، لەهەمان کاتیشدا سمبولێکی ڕامیاری/ کۆمەڵایەتی. لەو سمبولەدا کەسایەتیەکان دەبنە وێنەیەکی هەستپێکراوی ئاشکرا، وێنەیەک بە ئاسانی دەبێتە ئاسۆگەی دەربڕینێکی گران. لەو دەربڕینەشدا ئازارەکانی جیمی پۆرتەر، دەروونە هەڵچووەکەی، هاوارە بێزارکەرەکەی و هەڵسوکەوتە ئاژەڵییەکەی دەبێتە وێنەیەکی فیزیکی، شانۆیەکی وێنەیی و ئاستێکی بەرزی نواندنێکی قووڵی سەمائامێز.

شوێن / سینۆگرافیا

هەمیشە خولڤاندنی سینۆگرافیا و بەکارهێنانەکانی مەودایەکی گرنگن بۆ ڕوونکردنەوە و خوێندنەوەی نەمایشێکی شانۆیی. بیرۆکەی دروستکردنی سینۆگرافیاش لەم نمایشەدا ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە خوێندنەوەی ڕێژیسۆرەوە.

ڕیژیسۆر و سینۆگراف لەسەر هەمان هێڵ و بیرۆکە بۆچوون و هزری خۆیان لە هاوکێشەیەکی ئێستاتیکیدا بەرجەستە دەکەن. لەم ڕوانگەیەشەوە بەرجەستە کردنی سینۆگرافیای نەمایشی (بە تووڕەیی ئاوڕێک لە ڕابردوو بدەرەوە)، پێکداچوونێکی یەکگرتووی تێڕوانینەکانی ریژیسۆر و سینۆگراف پێکدەهێنێ. سینۆگراف ژوورێکی خوڵقاندووە، پانتاییەک بۆتە گۆڕەپانێکی گرنگی بەرجەستە کردنی ئەو کێشە دژوارانە.

هونەرمەند (سێورێن برونیۆێس) بینەرانی بە بەرزاییەکەوە، لە دوو لاوە، خزاندۆتە نێو پانتاییەکی تەسکەوە. کورسی دانیشتنەکان هەندێ ناڕەحەتە و جوگرافیای هۆڵەکەشی پێچەوانە کردۆتەوە. پانتاییەکی گەلێ فراوانیش (هۆڵ و جێگای دانیشتنی بینەران پێکەوە) بۆتە خودی سەکۆی شانۆکە. بینەران لە پشتەوە و لە ڕارەوێکی تەسکەوە بەرێ دەکەون بۆ جێگاکانیان. لە سەرەتادا دیوارێکی بەرزیش بەرووی بینەراندا هەڵچنراوە.

لەگەڵ دەستپێکردنی نەمایشەکەدا دیوارە بەرزەکەی نێوان بینەران و تەختەی شانۆ، زۆر خێرا و لە چاوتروکانێکدا دادەڕمێ و دەبێتە بەشێک لە ڕووبەری شانۆکە. سینۆگرافیا دەبێتە گۆڕەپانی ڕووبەڕوو بوونەوەیەکی ئەزەلی. لەو ڕووبەڕوو بوونەوەیەدا کێشەکان دەبنە سەما و سەماش دەبێتە ئامرازێکی گرنگی دەربڕین. مێزی ئوتوو، ژووری نووستن، کورسیە قووڵەکانی دانیشتن و پەنجەرە و پانتاییەکی تری بەرزی گوێسەبانە ئاسا. هەندێ جار ئالیسن، وەک نوێنەری چینە بەرزەکەی کۆمەڵ، لەودیوی پەنجەرەی گوێسەبانەکەوە دەبێتە وێنەیەکی تەڵخی بەر باران.

ئامادەکردنەکەی کریستیان تۆمنەریش، بەبێ ئەوەی پیەسەکە بشێوێنێ، هەندێ لە چەمکە گرنگەکانی (پەنجاکانی) پیەسەکەی هێدی کردۆتەوە.

ئەو هێدی کردنەوەیە بۆتە هۆی بنیاتنانەوەیەکی تری سەرلەنوێی سترکتۆری پیەسەکە. پیەسەکە دەبێتە نمایشێکی جوڵەی جەستە و دەربڕینێکی فیزیکی پێودانگە گرنگەکانی پێک دەهێنێ.

خەون بە پایزەوە
ڕووبەڕووبوونەوەی ژیان لە ڕوانگەی مەرگەوە

پیەسی: خەون بە پایزەوە Dröm om hösten

نووسینی: یۆن فۆسێ Jon Fosse

ریژی: ستێڤان لارسۆن Stefan Larsson

شانۆی: دراماتن Dramaten. Målarsalen

دیمەنێک لە شانۆنامەی (خەون بە پاییزەوە)
وێنەی: Roger Stenberg

سەرەتا

لەم چەند ساڵەی ڕابردوودا نووسەرێکی گەنجی نەرویژی زەمینەیەکی لەبار و فراوانی بەخشیوەتە پانتاییەکانی شانۆی جیهانی. لەم جیهانە نوێیەدا هەناسەیەکی جیاوازی بێکێتی، چارەنووسی ئادەمیزاد و پرسیارەکانی تری بوون، نەبوون و چەمکەکانی (مەرگ) دەبێتە هاوکێشەی پرۆسەیەکی نوێی شانۆیی.
(یۆن فۆسێ) Jon Fosse ئەم گەنجە شاعیرە لە باکوری ئەوروپاوە، لە وڵاتی نەرویژی ئەسکەندەناڤیاوە، برەو بە پەیامە شانۆییەکەی (هێنریک ئیبسن)[٥] ١٨٢٨ - ١٩٠٦ ئەدات.

ئەمرۆ پیەسە شانۆییەکانی یۆن فۆسێ لەسەر زۆربەی شانۆکانی وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا پێشکەش دەکرێت. تەنها ساڵی دوو هەزار و یەک لە سی شانۆی جۆراوجۆری شار و پایتەختە ئەوروپاییەکاندا نەمایشکراوە.

ئەڵمانیا وەک مەڵبەندێکی هەمیشەیی و گرنگی شانۆی ئەوروپی، بەر لە وڵاتانی تری ئەوروپا، درک بە گرنگی ئەو هەناسە نوێیە، ئەو تەکنیکە جیاواز و دیدە شانۆییەی یۆن فۆسێ دەکات. شانۆ گرنگەکانی بەرلین، بۆن، هانۆڤەر و زۆربەی شارە گەورەکانی تری ئەڵمانیا بە پەرۆشەوە بە پیر یۆن فۆسێ وە دەچن.
گروپە ئەزموونگەریەکانی ئەڵمانیا، بەر لە هەموو شانۆکانی تر لە پێش بڕکێی پێشکەشکردنی ئەو جیهانە نوێیەدا دەبن. هەر لەم ڕووەوە بە درێژایی ساڵانی دوو هەزار و یەک و دوو هەزار و دوو، زۆربەی پیەسەکانی یۆن فۆسێ لە سەرانسەری ئەڵمانیادا پێشکەشکراون. بەمەش ناوبانگی ئەم شانۆنووسە گەنجە، لەدەروازەی شانۆکانی ئەڵمانیاوە، شان بەشانی (هێنریک ئیبسن) هەموو سنوورەکان دەبەزێنێ.

چەردەیەکی کورت لە ژیانی یۆن فۆسێ

یۆن فۆسێ لە ساڵی ١٩٥٩ لە (هێگستوند) لە وڵاتی نەرویژ لەدایکبووە. لە ساڵی ١٩٨٣ دا یەکەم بەرهەمی چاپ و بڵاوکراوەتەوە. بەرهەمەکانی شیعر، لیریک، ڕۆمان و شانۆنامە دەگرێتەخۆ. یۆن فۆسێ دادەنرێت بە

یەکێک لە گرنگترین دەنگەکانی ئەمڕۆی ئەدەبی نەرویژی. تا ئێستا چل بەرهەمی چاپکراوی لە (ڕۆمان، کورتە چیرۆک، دیوانی شیعر، کتێبی منداڵان، وتاری ڕەخنەیی و شانۆنامە) ی بڵاوکردۆتەوە. بەرهەمەکانیشی وەرگێڕدراوەتە سەر بیست و چوار زمانی جیهانی.

لە ئۆسلۆی پایتەختی نەرویژ بەرهەمە شانۆییەکانی یۆن فۆسێ بەها و گرنگییەکی بێهاوتای پێدراوە. تا ئێستا چەندین سیمیناری تایبەتی سەبارەت بە ئەدەب، شانۆ، تەکنیک و زمانی شانۆیی بۆ پرۆژەکانی یۆن فۆسێ سازدراوە. لەم سیمینارانەدا جیهان و پیەسە شانۆییەکانی وەک وەرچەرخانێکی گرنگ ئاماژەی بۆ کراوە.
ئەم نووسەرە گەنجە تا ئێستا چەندین پاداشتی ئەدەبی گرنگی وەرگرتووە، لەوانە پاداشتی ئیبسن، پاداشتی شانۆنووسانی باکوری ئەوروپا، پاداشتی کولتووری ئەسکەندەناڤیا و زۆر پاداشتی تریش.

لە گومانەوە بۆ باوەڕ

یۆن فۆسێ لەسەرەتای هەشتاکانی هەزارەی ڕابردووەوە دەستی کردووە بە نووسینی شیعر و لیریک. شانۆ هێندە جیهانێکی سەرنج ڕاکێش نەبووە. نەک هەر ئەوە، بەڵکو شانۆ لەلای ئەم نووسەرە بریتی بووە لە کردەیەکی بێهودە و حەزێکی بێهیوا. ئەوەی جێگای سەرنج و تێڕامانیشە ئەوەیە کە هونەری (نواندن) لەلای یۆن فۆسێ هونەرێک بووە کە جێگای هیچ بڕوایەک نەبووە، هونەری نواندن زیاتر وەک کردەیەکی لاسایی ئامێز تەماشاکراوە. بەم شێوەیەش (هونەری شانۆ و نواندن) هیچ بەها و سەربەخۆییەکی تایبەتی لەلای یۆن فۆسێ نەبووە. هەر لەم دەروازەیەوە ئەکتەریش شایانی ئەو بڕوایە نەبووە تا بتوانێت لەسەر شانۆ ڕۆڵی کاریگەری خۆی ببینێ. بەڵام ئەم تێڕوانینە هەڵە و گومانە گەورەیە سەبارەت بە ڕۆڵی شانۆ و هونەری نواندن بە ڕێکەوت گۆڕانکاری بەسەردا دێت. شانۆ دەبێتە گرنگترین پڕۆژەکانی و لەم بوارەدا دەبێتە خاوەنی داهێنانی گەورە. یۆن فۆسێ سەبارەت بە ئەزموونە سەرەتاییەکانی خۆی لە جیهانی شانۆدا دەڵێت:(هەمیشە هەوڵمداوە بە نووسینەکانم بژێوی ژیانم دابینبکەم. بەڵام لە سەرەتای نەوە- دەکاندا هیچ داراییەکی ئەوتۆم نەبوو پێ ی بژیم، لەم کاتەدا داوام لێکرا بە چەند هەزار کرۆنێک هەندێ تێکستی کورت بۆ

شانۆیەک بنووسم. ئەمەش یەکەمجارم بوو دەیالۆگێک بۆ کارەکتەرێک بنووسم. ئەم ئەزموونە تەنانەت بۆ خۆشم بووە جێگای سەرسوڕمان و جیهانێکی تری بۆ من، وەک نووسەرێک کردەوە، لەم ڕێگایەشەوە توانیم ڕووبەڕووی ئەو شتانە ببمەوە کە لەوەوبەر بەدوایاندا دەگەڕام.)[٦]

شانۆی نەرویژیش هەر زوو لەسەر هەموو ئاستەکان هەست بە گرنگی ئەم تەقەلایە دەکەن و بە پیر ئەم ئەزموونە نوێیەوە دەچن. پشتگیری لێدەکەن، هانی ئەدەن و پیەسەکانی پێشکەش دەکەن. دوای ئەوە خێرا، ئەو هەنگاوە پەرە دەسێنێ و پیەسەکانی (یۆن فۆسێ) ش لە دەرەوەی سنووری وڵاتی نەرویژ پێشکەش دەکرێت. بەو شێوەیە هەوڵێکی سەرەتایی دەبێتە وێستگەیەکی گرنگی دامەزراندن. دامەزراندنی شێوازێکی نوێ، تەکنیکی جیاواز و سەرەتایەکی تر بۆ شانۆیەکی هاوچەرخی ئەوروپی.
یۆن فۆسێ ئەو سەرەتایە، ئەو ئەزموونە و ئەو تەقەلایەی خۆی بە هەنگاوێکی گەورە دادەنێت. هەنگاوێکی پتەو بۆ سەرەتایەکی پڕ لە داهێنان، هەنگاوێک لە گومانەوە بۆ باوەڕ. باوەڕ بە بوونی شانۆ، بە ووزەی ئەکتەر و بە جیهانێکی جیاوازی بەرجەستەکراو لەسەر شانۆ.

بەم شێوەیە ئەم نووسەرە لە شانۆ نزیک دەبێتەوە و ووزە و هێزێکی گەورەشی پێدەبەخشێ. لەم ڕووەوە یۆن فۆسێ سەبارەت بە نەمایشێکی سەرکەوتوو دەڵێت:(لە هەندێ بریسکەی چڕی چاوتروکانێکدا، شتێک لە نەمایشەکەدا بە شێوەیەکی نادیار ڕوو دەدات. شتێک هەست و سۆزێکی چڕی ئەو ساتەوەختە کۆی دەکاتەوە و هەموو جەستە و گیانم پڕ دەکات. ئا لەو کاتەدا فریشتەیەک بەسەر شانۆکەدا تێپەڕ دەبێت. فریشتەکە وەک بوونێکی گەورە و هێزێکی نادیار، بە خێراییەکی سەیر نزیک دەبێتەوە. هەر بەو شێوە نادیارەش و بە خێرایی بەنێو تێکست، ئەکتەرەکان و شانۆکەدا تێدەپەڕێت، بە هەمان شێوەی نادیاریش وون دەبێت. هەموو شتێک لە چاوتروکانێکدا کۆتایی پێدێت.)[٧]

چەمکەکانی شانۆی یۆن فۆسێ

باسکردن لە شانۆی یۆن فۆسێ نزیکبوونەوە و باسکردنیشە لە پرسیارە گرنگەکانی بوون و نەبوون، ژیان و مەرگ. باسکردنە لە نزیکبوونەوەی

جیهانێکی تر، جیهانێک لە پشت جیهانە بینراوە تەبا و ئاشکراکەی ژیانی ڕۆژانەمانەوە.

چەمکەکانی (کات) لەم جیهانەدا لەنێوان ئەمڕۆ و دوێنێدا پێکدادەچێت و یەکەیەکی تری فەلسەفی، هونەری و جیاوازمان بۆ دەخوڵقێنێ. ئەم پێکداچوونەی چەمکەکانی کاتیش بونیادی بەشێکی زۆری پیەسەکانی یۆن فۆسێ پێکدەهێنێ. لەم پێکداچوونەدا مرۆڤ بەر لەهەموو شتێک ڕووبەرووی خۆی، مەرگ و ژیان دەبێتەوە.(مەرگ) وەک دینامۆیەکی گرنگی بەگەڕخستنی ژیان، دەبێتە یەکەیەکی گرنگ و بە بەهای مێتودەکانی ئەم نووسەرە. ئاستە جیاواز و پێکداچووەکانی کاتیش بەرجەستەی بەشێکی گەورەی چەمکەکانی مەرگ و پەیوەندیەکانی نێوان مرۆڤ بەرجەستە دەکات. دوا بەرهەمی شانۆیی یۆن فۆسێ گەڕانەوە و پێداگرتنێکی ڕاستەوخۆی چەمکەکانی مەرگە. شانۆنامەی (شێوازەکانی مەرگ)[8] بە گەڕانی ژنێکی بەتەمەن بەدوای مێردەکەی پێشویدا دەست پێدەکات. ئەم ئافرەتە دەیەوێت هەواڵی خۆکوشتنی کچەکەیان بە مێردە کۆنەکەی ڕابگەیەنێت.
پیەسەکە باسی کچێک دەکات کە کۆتایی بە ژیانی خۆی هێناوە. باسی دایک و باوکی ئەو کچە دەکات کە ناتوانن بڕوا بکەن کە کچەکەیان بە یەکجاریماڵئاوایی لێکردوون.(کات) یش مەسەلەیەکی گرنگی بابەتی پیەسەکەیە. کچە مردووەکە خۆی هەڵدەقورتێنێتە ژیانی زیندووەکانەوە. هەروەها دایک و باوکە گەنجەکە لەگەڵ دایک و باوکە بەتەمەنەکە. کات دەڕوات لەکاتێکدا ئێمە تەماشای نەمایشەکە دەکەین. دایک و باوکەکە بەبێ دەنگ دانیشتوون، ڕووداوەکانی ژیانیان لەو ڕۆژەوەی کچەکەیان لەدایک دەبێت، تا ڕۆژی جیابوونەوەیان بەرەو پێشەوە دەچێت. هەروەها لەنێوەندی ئەم ڕووداوانەشدا (تەنهایی) کچەکەیانمان بۆ ئاشکرا دەبێت. کچەکەیان لە بازنەیەکی تەنهادا دەسوڕێتەوە و توانای هیچ پەیوەندییەکی نییە. پیەسەکە بەرجەستەی ژیانی گەنجیەتی ئەو ژن و مێردە دەکات. لەپڕ هەردووکیان پیرن و بە تەنیشت یەکترییەوە دانیشتوون: یەکێکیان قسە دەکات، ئەویتریان گوێ دەگرێت. بەشێوەیەک لە شێوەکان ڕووداوەکانی بەر لە دەستپێکردنی نەمایشەکە و دوای نەمایشەکەش ڕوودەدەن. ئێستە و ڕابردوو، وەک دوو کاتی جیاواز دەبێتە وێنەیەکی تر و هەست و سۆز و پەیوەندیەکانمان بۆ سەقامگیر دەکات. لەم جیهانەدا (مرۆڤ) وەک بوونەوەرێکی زیندوو، لە هەمانکاتیشدا کارەکتەرە مردووەکانیش دەبێتە

پاسار و دەکەوێتە چەقی ڕووداوەکانەوە. کارەکتەرە (مردووەکان) هێندەی زیندووەکان ئامادەبوونێکی بەردەوامیان هەیە. ڕووداوەکانیش (لەم دنیا و لەو دنیاش) دەبنە بنەمایەکی گرنگی پیەسەکە و خەونەکانی، ئازارەکانی، ئەندێشەکانی مرۆڤ و پەیوەندییەکانی بە شێوازێکی ساکار و زمانێکی پاراوی تایبەتمەند بەرجەستە دەبێت.

یۆن فۆسێ کارەکتەرەکانی بە تەواوەتی لە هەموو کێشە و چەمکە سیکۆلۆژی و کۆمەڵایەتیە باوەکان ڕزگار کردووە. ڕووداوەکانی پیەسەکانی تێهەڵکێشی ئەو هەلۆێستانەیە کە کارەکتەرەکانی تێدا دەژی لە (ئێستە و لێرەدا). ئێستە لە ڕوانگەیەکی بینراوی ئەو چرکەساتەدا.

لە پیەسە شانۆییەکانی ئەم نووسەرەدا حاڵەتێکی بریسکە ئاسا تێدەپەڕێ، ئەم حاڵەتەش وەک هەلۆێستەیەکی ڕاستەوخۆی مرۆڤایەتی، نزیک دەبێتەوە لە هەستێکی قووڵی ئاینی. ئەم هەستکردنەش هەستکردنێکی قووڵی ناوەکییە بە بوون و هاتنە ئارای شتێکی تایبەتەوە.

پیەسەکانی یۆن فۆسێ ڕووبەڕووی هەستێکی جیاواز، شتێکی پیرۆز و خواوەندیمان دەکاتەوە.

مەرگ و تەنهایی

هەمیشە مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی ئاماژەی بۆ کراوە. پێکەوە ژیان و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان سیما گرنگەکانی بوونی مرۆڤایەتی پێکدەهێنێ. پچڕان و نەمانی ئەو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیانەش مرۆڤ ڕووبەرووی تەنهایی و دابڕانێکی ڕۆحی و کۆمەڵایەتی دەکاتەوە. بەڵام بونیادە کۆمەڵایەتییەکانی بەشێکی گەورەی دنیا و بەتایبەتیش ڕۆژئاوا، لە ماوەی هەزارەی ڕابردوودا، گۆڕانکاریەکی گەورەیان بەسەردا هاتووە. بێگومان شۆڕشی پیشەسازی و هەر دوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم و زۆر فاکتوری تری مادیی، کۆمەڵایەتی، فەلسەفی، ڕامیاری، ئابووری، دەروونی و زۆری تر ڕۆڵێکی گەورەیان لەو گۆڕانکاریانەدا هەبووە. نامۆ بوون و تەنهایی دەبێتە ڕواڵەتێکی گرنگی ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵگای ئەوروپی، لەم هاوکێشەیەدا مەرگیش دەبێتە لایەنێکی ترسناک و ئامادەی ئەو سێ کوچکە گرانەی ژیان.

کەواتە ئەم سەردەمە سەردەمی تەنهاییە، دید و بۆچوونەکانی ئەم

دیمەنێک لە شانۆنامەی (خەون بە پاییزەوە)
وێنەی: Roger Stenberg

چرکەساتەی مرۆڤی ڕۆژئاواش سەبارەت بە تەنهاییەکی ڕەها، وەک ئاماژەمان بۆ کردووە، زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ مەسەلەی مەرگ.

یۆن فۆسێ لە شانۆنامەی (کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت[٩]) بە شێوازێکی شیعری بەرز، باس لەو ترسە، ترسی مەرگ و تەنهایی دەکات. کوڕ و کچێکی گەنج توانای هەموو پەیوەندیە مرۆڤایەتیەکانیان لەدەست داوە. تووشی بارێکی دەروونی گران بوون، لە کۆمەڵگا و هەموو پەیوەندیە مرۆڤایەتیەکان هەڵ دێن. دەچنە دوورگەیەکی دووری چۆڵەوە، تا بە تەنها و دوور لە هەموو پەیوەندییەکان بژین. بەڵام ترسێکی گەورە، لەوەی کەسێک پەیدا بێت و جیهانە تەنهاکەیان تێکبدات، هەموو ئارامییەکەی تێکداون.

کوڕەکە:

کەس لێرە نیە

هیچ کەسێک پەیدا نابێت تا بێتە ئێرە

کچەکە:

من ئەزانم کەسێک

هەر پەیدا دەبێت

کوڕەکە:

نەء

کچەکە:

هەرگیز ئەوان وازمان لێناهێنن

پێکەوە بین

کوڕەکە:

ئێستە

وا بیر مەکەرەوە

کچەکە:

بەڵام یەکێک هەر دێت.

شانۆنامەی " کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت"

مەرگ لەم هاوکێشەیەدا ڕاستیەکی ئاشکرا و باوەڕپێکراوی ترسناکە و هەمیشە ژیانی مرۆڤ دەخاتە ژێر مەترسیەوە. مەرگ فەلسەفەیەکی خودیە و لەلای یۆن فۆسێ دەبێتە بنەمایەکی گرنگی ئاوڕدانەوە و هەڵوێستە وەرگرتنێکی ڕاستەوخۆ لە ژیاندا. مەرگ دەبێتە یەکێک لە ئامرازە گرنگ و ووزە بەخشەکانی گەردوون و سیما سەرەکیەکانی پرۆسێسێکی دژوار. یۆن فۆسێ دەڵێت: (مەرگ مەسەلەیەکی زۆر کۆنکرێتە و لە هەموو ئەو شتانەی کە من دەیانووسم بوونی هەیە.) بەڵام تەنها مەرگ سترکتورە سەرەکی، فیکریی و دەروونییەکە پێکناهێنێ، چونکە مەرگ و تەنهایی بەبێ خۆشەویستی ناگەنە ئاستەکانی ترۆپک. لەپاڵ مەرگدا، یۆن فۆسێ پەیوەندیەکانی خۆشەویستی نێوان مرۆڤ، بە شێوازێکی سەرسوڕهێنەر،

دەکاتە تەواوکەری حاڵەت و هەڵوێستە جیاوازەکان. بەم پێکداچوونەش وێنەیەکی گشتگر پێکدێت و دیمەنەکان پێکدادەچن و یەکتری تەواو دەکەن. بەستنەوەی ئەم دوو مەسەلەیەش (مەرگ و تەنهایی بەرامبەر بە خۆشەویستی) پرۆسەیەکی بەهێز و هاوکێشەیەکی گەورە لە ئەدەب، شانۆ و فەلسەفەی یۆن فۆسێدا پێکدەهێنێ. ئەم تووخمانەش بە شێوەیەکی سەرکەوتوو و چاوەڕواننەکراو، دەبنە کۆمەڵێ وێنەی ساکار، کاریگەر و ئامادە لە پیەسە شانۆییەکانیدا.

یۆن فۆسێ هەمیشە ئاماژەی ئەوە دەکات کە (ئێمە بە تەنها دەمرین) بەڵام لە هەمانکاتدا ئاماژەی ئەوەش دەکات کە گرنگی پیەسەکانی لەوەدایە کە کارەکتەرەکانی زۆر باش ئەم ڕاستیە دەزانن. هەر لەبەر ئەوەشە لە تەقەلایەکی گەورەدان بۆ ئەوەی لەو تەنهایی و دابڕانە ڕزگاریان بێت و ژیانێکی تر دروست بکەن.
ئەم شانۆ نوێیەی یۆن فۆسێ پێکداچوونێکی سەیر بەخۆوە دەگرێت. کۆمیدی و تراژیدی لە شێوازێکی باڵادا تێکەڵاو دەبن، پێکدادەچن و حاڵەتە مرۆڤایەتیەکانمان بۆ بەرجەستە دەکەن.

یۆن فۆسێ لەم بارەیەوە دەڵێت:(شێوازی نووسینی من ئەوەیە کە هەمیشە تەرازووی نێوان تراژیدی و کۆمیدی ڕابگرم. لە پرۆژەیەکی باشیشدا هەندێ چرکەساتی وا هەیە زۆر غەمگینە و هەندێ چرکەساتی تر پڕ بە دڵ پێدەکەنم. ئەوەی زۆر سەیرە ئەوەیە کە ئەو چرکە ساتانە لە شەوێکەوە بۆ شەوێکی تر گۆڕانکاریان بەسەردا دێت. هەروەها دەتوانن شوێنەکانیشیان لەگەڵ یەکتری بگۆڕنەوە، ئەوەی کە دوێنێ دڵ تەزێن و غەمگین بووە، ئەمڕۆ ببێتە کۆمیدی.[١٠])
لەم تەکنیکەدا هەڵوێستە و حاڵەتەکان، لە چاوتروکانێکدا، زۆر بەشێوەیەکی ئاسایی، ڕۆژانە و ڕاستەوخۆ دەگۆڕێن و دیمەنەکان لە ئاستێکی قووڵ و نەبینراوی ژیانی ڕۆژانە نزیکمان دەخەنەوە. یۆن فۆسێ بۆ دەربڕین و بەرجەستەکردنی تەنهایی و چەمکی مەرگ زمانێکی زۆر تایبەتمەند بەخۆی بەکاردەهێنێ. لەم ڕووەوە سترکتوری پیەسەکانی لە وشەی کورت، سادە و هەندێ جار هەژار پێکهاتووە.

زمانە سادەکەی، ڕستە کورتەکانی و بێدەنگیەکی ترسناک پێودانگە درامیەکە و جوڵەی پەیوەندییەکان بەرجەستە دەکات. لە پشت ئەو وشە

هەژار و دەستەواژە کورتانەشەوە و لەژێر ڕواڵەتی ژیانێکی ساکاری ڕۆژانەدا، هێدی هێدی درامایەکی گەورە پەرە دەسێنێ.

تەکنیکی نووسینی شانۆیی لەلای یۆن فۆسێ

یۆن فۆسێ لە نەوەدەکانی هەزارەی ڕابردووەوە دەستی کردووە بە نووسینی پیەسی شانۆیی. سیما و شێوازی کارەکتەرە شانۆییەکان، شوێن و زمانێکی تایبەتی دەبێتە ئامرازە تایبەتمەند و هونەرییەکانی ئەم نووسەرە.

کاریگەری و گرنگی ئەو تەکنیکە،(وەک فۆرمێکی نوێی شانۆیی) دەبێتە هۆکارێکی ڕاستەوخۆی بڵاوبوونەوەیەکی خێرای پرۆژە و بەرهەمە شانۆییەکانی یۆن فۆسێ.

پیەس و تێکستەکانی زیاتر لە ئەدەبێکی لیریکی دەچن، وەک لە شانۆیی. لەم ڕووەوە ئەم نووسەرە زیاتر هونەرمەندێکی وشە سازە، داهێنەری وشەیە و وشەش فۆرم و مانایەکی تر لەخۆ دەگرێت. یۆن فۆسێ دابڕانێکی گەورە لەنێوان خۆی و شانۆیی بەر لەخۆی دروست دەکات. ئەم دابڕانەش بە وەرچەرخانێکی گرنگی نوێی شانۆی هاوچەرخی ئەورووپی دادەنرێت. بونیادی تێکستەکانی لەسەر هونەری دووبارە بوونەوە، وشەی کورت و تەواونەکردنی ڕستەکان پێکهاتووە. ئەمەش بۆتە یەکێک لە سیما گرنگەکانی ئەو تەکنیکە تایبەتمەندەی یۆن فۆسێ. لەم جیهانەدا لە یەک کاتدا پانتاییەکی خەونئامێز، ڕیالیزم و وتارێکی پڕ لە نهێنی کۆ دەبێتەوە. کارەکتەرەکان خەڵکی ئاسایین و هیچ پەیوەندیەکی بە مەسەلە چینایەتیەکانەوە نیە، نەک هەر ئەوە، بەڵکو هێندە ئاسایین دەبنە کەسانی نائاسایی. زۆر جار ڕووداوەکان لە چوارچێوەیەکی ڕیالیزمی، بۆ نموونە ژوورێکی ئاسایی دانیشتندا ڕوودەدەن.

بەڵام کارەکتەر، هەڵوێستە و حاڵەتەکان گوزارشتێکی قووڵی ناوەوەی مرۆڤ دەکات. لەم بارەدا پەیوەندییەکان و گیانێکی پڕ لە نهێنی، ئەو ژوورە ئاساییە دەکاتە پانتاییەکی جیاواز و تەلیسماوی. بەم شێوەیە کارەکتەرەکان لە ناوەندی ژیانێکی ناوەکی دەوڵەمەندا کار دەکەن. ئەمەش دەبێتە هۆی دابڕان و نەمانی پەیوەندیەکان و خولقاندنی کۆمەڵێ کەسایەتی تەنها. تەنهایی

دەبێتە دیاردەیەکی دەروونی و خۆ خواردنەوە و ڕۆچوونە خوارەوە بە ناوەوەی خۆیاندا.

بەکارهێنانی زمانێکی ساکار، ڕووت و هەندێ جاریش زۆر هەژار لەلایەن (یۆن فۆسێ)وە دادەنرێ، وەک لەوەوبەر ئاماژەمان بۆ کردووە، بە یەکێک لە ئامرازە زۆر گرنگەکانی نزیکبوونەوە لە مەسەلە گەوهەرییەکانی بوون و نەبوونەوە. مردن لەم دووڕیانە ساکارەدا ئاماژەی بوونێکی ئاشکرای ژیانە. هەموو پیەسێکیش بەشێکی بچووکە لە جیهان. سترکتوری ئەم تەکنیکە لە بێدەنگییەوە دەست پێدەکات، ڕستەی کورت و زمانێکی هەژار، وەک پرۆسێسێکی گرنگی ئەو پرۆژانە، بەشێکی تەواوکەری ئەو بێدەنگییەیە.

پشوو، یان پشوویەکی درێژی بێدەنگ لەنێوان دیمەن و دیالۆژی کارەکتەرەکاندا، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی مرۆڤایەتی دروستدەکات. ئەو پەیوەندییەش دەبێتە بەشێکی گرنگی جوولانەوەی کارەکتەرەکان لەکۆمەڵێ ڕووداوی پێکداچوودا. دیالۆژی نێوان کارەکتەرەکان گەوهەری حاڵەتە دەروونییەکان، بەرەو پێشەوەچوونی پێودانگە دراماتیکیەکە و خودی گوتارە شانۆییەکان دیاریدەکات. لەم ڕووەوە دەیالۆژەکان بە شێوازە تەقلیدییەکە نابێتە هێزی پاڵپێوەنەری ڕووداوەکانی شانۆنامەکە، وەک لەلای (هێنریک ئیبسن) پەیڕەوی کراوە. بەڵکو لەلای یۆن فۆسێ هەموو ڕووداوەکان بەر لەدەست پێکردنی شانۆنامەکە ڕوویانداوە. هێزی (بێدەنگی) یش دەبێتە تەواوکەرێکی گرنگی ئەو پرۆسێسە.

یۆن فۆسێ خۆی لەم بارەیەوە دەڵێت: (لە پشووەکاندا، لە بێدەنگیدا شتە گرنگ و سەرەکییەکان دەوترێن. هێزێکی دینامیکی لەنێوان وشە و کارەکتەرەکاندا هەیە. من توانیومە لە شانۆدا بۆشاییەکان، پشووەکان و ئەو شتانەی لەگەڵ تێکستەکاندا ڕوودەدەن، بەکاربهێنم.[١١]) ئەو هێزە دینامیکیەی یۆن فۆسێ ئاماژەی بۆ دەکات، هێزی بێدەنگییە، ئەو بێدەنگییە ئەفسوونییەی وشە و کارەکتەرەکان لە پانتاییەکاندا دەکاتە چرکەساتێکی دەوڵەمەندی پڕ لە جوڵە و ڕووداو.

هەر لەم ڕووەوە سترکتوری تێکستە شانۆییەکانی یۆن فۆسێ لەسەر تەکنیکێکی تایبەتمەندی هونەری دووبارەبوونەوە، ڕستە پێبڕین و دروستکردنی پشوو بنیاتنراوە. لەنێوان ڕستە و دیالۆژە کورتەکاندا "پشوویەکی کورت "" پشوو" و " پشوویەکی درێژ" هەر وەک پیەسەکانی ساموئیل بێکێت[١٢] ١٩٠٦ - ١٩٨٩، هارولد پینتەر[١٣] ١٩٣٠ و لاش نۆرێن[١٤]

١٩٤٤ کەرەسەیەکی گرنگن بۆ دەوڵەمەندکردنی ئەو تەکنیکە. بەڵام ئەوەی جێگای ئاماژە بۆ کردنە، بەتایبەتی لە ڕووی کاریگەری تەکنیکە قووڵە بێدەنگەکەی بێکێتەوە، ئەوەیە کە یۆن فۆسێ توانیویەتی شتێکی تازە و تایبەتمەند بەخۆی بخوڵقێنێ.

یۆن فۆسێ لە پرسیارێکی ڕۆژنامەنووسیدا سەبارەت بە کاریگەری ساموئیل بێکێت دەڵێت:(لێکچوون هەیە، بەڵام لەهەمانکاتدا جیاوازییەکی گەورەش بەدیدەکرێت. بێکێت کۆمەڵێ وێنە دەنووسێت، بەڵام من پەیوەندیەکان، هەست و سۆز، ئەتمۆسفار دەنووسم.[١٥])

پیەسەکانی یۆن فۆسێ کۆمەڵێ شوێنی نوێ بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی کارەکتەرەکانی ئەدۆزێتەوە. شوێنی ڕەها و نەبینراو، بۆ نموونە دنیای مردووەکان، گۆڕستان و پانتاییە دیارینەکراوەکان. بەرجەستەکردنی شتەکانیش لەو خاڵەوە دەست پێدەکات کە ئەکتەرەکان، لەو گەردوونە نادیارەدا، دەتوانن لەگەڵ یەکتری بدوێن. لەپشت ئەو هەژاری وشە و بەکارهێنانە تایبەتمەندەی زمانیشەوە، جیهانێکی چڕی ئاماژەئامێز و ژیانێکی دەوڵەمەندی خاوەن ئەزموون خۆی حەشاردراوە.

ئەو کەسایەتیە کەمدووانە هەموو شتێک دەزانن، زۆر لەوە زیاتر کە قسە دەکەن، ئەوەش وا دەکات ئەو پاڵەوانانە نەتوانن زیاتر بدوێن، چونکە ئەوان هەر لە سەرەتاوە زۆر ئەزانن. هەر لەم ڕووەوە کارەکتەرەکان زۆر ئاسایین، بەشێوەیەک لەو پرۆسەیەدا دەبنە کەسانێکی نائاسایی.

هەروەها یۆن فۆسێ لەم پرۆسە بەردەوامەیدا ئاماژە و چۆنیەتی هەڵسوکەوت و مامەڵەکردنی ئەکتەرەکانی بە وردی دیاری دەکات، هیچ جووڵە و ئاماژەیەک ناداتە دەست ڕێکەوت.

کوڕەکە:

ئا، تەنها ئێمە پێکەوەین

کچەکە:

من و تۆ

کوڕەکە:

کوڕەکە هەڵدەسێتە سەرپێ، بەرەو ڕووی پەنجەرەی چێشتخانەکە دەچێت، کە لە ناوەڕاستی ژوورەکەدایە و بەرامبەر کێڵگەیە، سەیری دەرەوە دەکات، بە هەموو لایەکدا دەڕوانێت.

کچەکە:

هیچ ئەبینیت

کوڕەکە:

نەخێر

(ڕوو دەکاتە کچەکە)

من لەو بڕوایەدا نیم

(قسەکە بەخۆی دەبڕێت)

کچەکە:

چیە

کوڕەکە:

نا هیچ نیە

شانۆنامەی (کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت)

یۆن فۆسێ توانیویەتی لەپاڵ ئەو جیهانە نادیار و چڕ و گرانەدا، بریسکەیەکی تایبەتی بەدی بکات. (کە تۆ بتوانی هەست بکەی بە ئامادەبوونی ..... شتێک، ئەمەش لە بنەڕەتدا ئامانجی شانۆ بووە، بەشێوازێکی ریتواڵی پەیوەندی بکەی بە شتێکی خواوەندییەوە).[١٦]
یادکردنەوەیەک، بیرەوەرییەک هەست پێدەکرێت، بەمەش هەڵوێستەیەکی

زۆر جیاواز لەو جیهانە نائامادەیەدا بەرجەستە دەکات. مرۆڤ و ڕووداوەکان لە ڕووتبوونەوەیەکی ڕەهادا ڕووبەڕووی یەکتری دەبنەوە.

خەون بە پایزەوە

(خەون بە پایزەوە) یەکێکە لە گرنگترین بەرهەمەکانی یۆن فۆسێ و ڕاستەوخۆ پرسیارەکانی بوون و نەبوون، مەرگ و ژیان دەوروژێنێ. خەون بە پایزەوە گەشتێکی ساکار، ڕاستەوخۆ و قووڵی مرۆڤە بەنێو تونێلە ئەزەلییەکاندا. گەردوونێکی تایبەت بەخۆی دەخوڵقێنێ و مرۆڤیش لەو گەردوونەدا لە بزاڤێکی بازنەیی بەردەوامی دەورانی ژیاندایە.
بینەر لەم نەمایشەدا یۆن فۆسێ واتەنی:(هەست بە ئامادەبوونی .... شتێک، پەیوەندی بە شتێکی خواوەندیەوە) دەکات و ڕووبەڕووی کۆمەڵێ هەست و سۆزی تایبەتی دەبێتەوە بەرامبەر بە بوونی خۆی، ژیان و مەرگ. لەم پرۆسێسەدا مرۆڤ لەنێوان مەرگ و ژیاندا لە کێشەیەکی ئەبەدیدایە، مەرگ بە هەموو ماناکانیەوە دەبێتە حاڵەتێکی هەستپێکراو، بینراو و چەمکێکی زیندوو. بە هەمان شێوە ژیانیش، بە هەموو لایەنە ئاشکرا و شاراوەکانیەوە، دەبێتە زەنگێکی تایبەت بە خود و هەستپێکراو، بینراو و چەمکێکی زیندوو. نەک هەر ئەوە بەڵکو مەرگ و ژیان لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕاستەوخۆدان. لە گفتوگۆیەکی فکری و مرۆڤایەتیدان. بە چەشنێ کە هەموو وێستگەکانی ژیان، هێدی هێدی لە پەراوێزی مەرگدا هەڵوێستە وەردەگرن.

خەون بە پایزەوە باسی چی دەکات؟

ژنێک دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ناوچەیەی کە سەردەمی منالّی تیا ژیاوە، لە گۆڕستانێکدا پیاسە دەکات و لەپڕ پیاوێک دەبینێ. ئەم پیاو و ژنە یەکتر دەناسن. بەڵام نازانرێت گەر لە رابردوودا پەیوەندیەکی خۆشەویستی، یان ژن و مێردایەتیان هەبووبێ. پیاوەکە دووپاتی ئەوە دەکاتەوە کە ئەو دەیەوێت وەک پیاوێکی بە ئەمەک و داوێن پاک ڕەفتار بکات. ژنەکەش لەو چرکەساتەدا بە فڕۆکەیەک گەیشتۆتەوە ئەو ناوچەیە. بەڵام نازانرێت کە ئەو ئافرەتە بۆ ئەوە هاتووە تا بەشداری لە ناشتن و پرسەی باوکی - دایکی، واتە (باپیری) پیاوەکەدا بکات.

دوای ئەوە دایک و باوکی پیاوەکەش دێنە گۆڕستانەکە. کە پیەسەکە دەگاتە کۆتاییەکەی سێ نەوە: پیاوەکە، کوڕپەی پیاوەکە و باوکی پیاوەکە بە تەواوەتی ماڵئاوایی لەژیان دەکەن.

کارەکتەرەکان هەر هەموویان: پیاو، ژن، دایک و باوک وەک ئەوە وایە مردبن و لەو گۆڕستانەدا نێژرابن و بە بۆنەی کۆچی دوایی باوکی دایکی کوڕەکەوە کۆ دەبنەوە بۆ پێشوازی تەرمی کەسێکی نوێ. لەم کۆبوونەوەیەدا باسی ڕابردوو، پەیوەندیەکانیان و ژیانی خۆیان دەکەن. ئەمەش زۆر بە کورتی ڕووداوەکانی پیەسی (خەون بە پایزەوە)یە. پایزیش دەبێتە سمبوڵی تەنهایی، عەشق، دابڕان، خەم و پەژارە.

مەرگ و ژیان لە خەون بە پایزەوە

یۆن فۆسێ لە خەون بە پایزەوە بە شێوازێکی ساکار و ڕاستەوخۆ لە مەرگ و ژیان، وەک دوو جەمسەری تەواوکەری یەکتری نزیک دەبێتەوە. لەم هاوکێشەیەدا (بوون) وەک مەودایەکی گرنگی " ژیان /مەرگ" دەبێتە چەقی وروژاندنی پرسیارە ئەزەلییەکان. بەڵام یۆن فۆسێ لە تەقەلای وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە گرانانەدا نیە، هێندەی گەرەکیەتی ڕاستی و گەوهەری ئەو گیروگرفتانەمان بۆ بەرجەستە بکات. بەرجەستەی ئەو گیروگرفتانەش خۆی لە مەوداکانی مەرگ، ژیانێکی نادیار و پڕ لە نهێنیدا دەبینێتەوە. نەمایشەکەش زۆر بە ووردی و بە شێوازێکی فەنتازی و مۆسیقی، شوێن پێی وشە، سیناریۆ و دیدەکانی یۆن فۆسێ دەکەوێت و ژیانێکی ڕۆژانە لەگەڵ دیدێکی میتافیزیکیدا تێکەڵاو دەبێت. کە ڕووناکی هۆڵەکە دەکوژێنرێتەوە، هێدی هێدی بینەران لەگەڵ ڕووداوەکانی شانۆنامەکەدا، دەبنە بەشێک لە ژیانی ئەکتەرەکان، دیالۆژ و ئاماژەکانی جەستە، بیرەوەری، ناڕەحەتی و هەست و هۆشمان دەوروژێنێ.

چرکەساتەکانی ئەم نەمایشە/ پیەسە، بێدەنگییەکەی، وشە پچڕپچڕەکانی و بوونی ئەکتەرەکان فۆرمێکی ئاشکرا و مانایەکی ڕوون دەبەخشنە هەندێ لە پرسیار و چرکەساتە نهێنیەکان.

لەم فۆرمە ساکارەدا هەموو شتێک ڕوودەدات، لە هەمانکاتدا هیچ شتێکیش ڕوونادات. هەموو شتێک خواستراوە و ئێمە لەم دونیایەدا خاوەنی هیچ

شتێک نین، دواجاریش هەموو شتێک لە دوای خۆمان بەجێ دەهێڵین.

ژن:
سەرلەنوێ ئەوە تۆی لەوێدا
لەگەڵ ئەو هەموو خۆشەویستیەدا
لەگەڵ ئەو هەموو مردنەدا
"پشوو"
پیاو:
(سەیری ژنەکە دەکات)
من زۆر بە پەرۆشەوە بیرم دەکردی
ژن:
(سەیری پیاوەکە دەکات)
منیش
زۆر بە پەرۆشەوە بیرم دەکردی
"پشوو"
پیاو:
من زۆرم بیر دەکردی
لەکاتێکدا کە تۆ لێرە نیت
هەست دەکەم تۆ لێرەدای
من هەست دەکەم تۆ لێرەی
هەر وەک ئەوەی لەناو جەستەمدا بیت
لەناو مندا

به شێوەیەک لە شێوەکان

شانۆنامەی “خەون بە پایزەوە“

وشەکان چی دەشارنەوە، بەتایبەتی سەبارەت بەو شتانەی کە ناوترێت، بەڵام لەژێر هەموو ئەمانەدا پرسیارەکانی بوون خۆی حەشارداوە. ژیان لەم هزرە هونەری، فەلسەفیەدا وەک ئاسمانێکی پڕ لە هەور وایە، بەر لەوەی بە تەواوەتی تاریک دابێت. سیمایەکی غەمگین، هەندێ جار دڵ تەزێن ڕووداوەکان و کارەکتەرەکان دەگرێتەوە. بەڵام ئەو سیما غەمگینە بێ خەندە و بزەی ساتی پڕ لە خۆشیش نیە. بەڵکە گرنگی ئەم پیەسە لەوەدایە، وەک هەموو دیاردەیەکی ژیان، لەسەر هەموو ئاستەکان، تێکەڵێکە لە خۆشی و ناخۆشی، لە ساتە دڵ تەزێن و هەڵوێستە پڕ لە خەندەکان. لەم گێژاوەدا گەلێ پرسیاری ساکاری مرۆڤایەتی دێتە ئاراوە: ئێمەی مرۆڤ ئاسوودەیی لەکوێ بدۆزینەوە؟ گەر دۆزیشمانەوە کێ دڵنەوایی کێ دەکات؟! خوا و مەرگ لەم چۆڵەوانیەدا چۆن چۆنی ڕووبەڕووی یەکتری و دواجاریش ڕووبەڕووی مرۆڤ دەبنەوە. کارەکتەری (باوک) بە هێمنی ڕووبەڕووی مەرگ دەبێتەوە، خۆبەدەستەوەدانی مەرگیش لەلای ئەم کارەکتەرە ڕاستیەکی ڕەها و مرۆڤایەتیە. شوێنی بەیەک گەیشتنی کارەکتەرەکانیش، وەک لەوەوبەر ئاماژەمان بۆ کرد گۆڕستانێکە. گۆڕستان دەبێتە سمبولێکی ئاشکرای دوا وێستگەکانی ژیان و خۆبەدەستەوەدانی مەرگ.

دایک:

ئەو ڕۆیشت

و منیش هەرگیز جارێکی تر چاوم پێیناکەوێتەوە

من ئەزانم

باوک:

(تەماشای کاتژمێرەکەی دەکات)

پێویستە ئێمە بەم زوانە بڕۆین

کاتی ئەوە هاتووە

پێویستە بڕۆین

دایک:

(وەستاوە و سەیری ئەو شوێنە دەکات کە کوڕەکەی لێوە چۆتە دەرەوە، قۆڵی باوک بەردەدات)

بڕۆ بە دوای ئەواندا

پێیان بڵێ کە بگەڕێنەوە

پێویستە ئەوان لەکاتی ناشتنەکەدا لەگەڵماندا بن

تۆ دەتوانی تێبگەی

(باوک دەڕوانێتە بەرپێی خۆی)

دە بڕۆ

خێراکە

تۆ هیچ تێناگەی

باوک:

هێمن بە

ئەوان دێن

بەشداری ناشتنەکەش دەکەن

ئەگینا بۆچی هاتوون بۆ ئێرە

شانۆنامەی " خەون بە پایزەوە"

ئەم نەمایشە لە لایەکی دیکەشەوە وێنەیەکی ئاشکرای (بێلانەیی) مرۆڤ دەکێشێت. ئەمەش سەرلەنوێ دووپاتکردنەوەی حاڵەتێکی ئامادە، هەڵوێستێکی ئاشکرا و هەڵچوونی هەست و سۆزی مرۆڤایەتی بەرامبەر بە حەقیقەتی مەرگ پیشان دەدا. کارەکتەری دایک هەست بە ترسێکی گەورە دەکات،

لەبەرئەوەی کات زۆر بە خێرایی لای ئەو تێدەپەڕێت.

تێپەڕبوونی کاتیش جگە لە نزیک بوونەوەی مەرگ هیچ شتێکی تری نییە. کارەکتەری پیاوەکەش لەنێوان (دایک و باوک) و دەور و بەرەکەیدا، هەست بەگوناهێکی گەورە دەکات. هەمیشە بێئارامە و لەو بڕوایەدایە شوێن دایک و باوکی نەکەوتووە. دایک گەرەکیەتی کوڕەکەی ڕابگرێت لەکاتێکدا دەبینێت بەرەو مەترسی مەرگ دەڕوات. مەرگ هەمیشە بوونێکی ڕاستەوخۆی هەیە. بەڵام لەم گێژاوی مەرگەدا، کارەکتەری ژنەکە ئاڵۆش و حەزی ئێرۆتیکی خۆی ناشارێتەوە. لەبەرئەنجامدا لەگەڵ پیاوەکە لە ژووری میوانخانەیەکدا یەکتری دەبیننەوە بۆ دامرکاندنەوەی ئەو ئاڵۆش و حەزە سێکسییە.

ئەوەی لەم پیەس/ نەمایشەدا گرنگە ئاماژەی بۆ بکرێت ئەوەیە کە هیچ ماڵێک (وەک شوێن) بوونی بۆ نییە، بەڵکو کەسایەتییەکان زیاتر دەربڕی حاڵەتێکی گەورەی وون بوونێکی هەتاهەتایی مرۆڤایەتیین. گۆڕستانەکەش لەپاڵ هەموو سمبول و ئاماژەکانی تردا دەبێتە پانتاییەک بۆ خۆ دزینەوە لە چەمک و مەترسی مەرگ و ژیانێکی تر. ژیانێکی تەنها، بێدەرەتان و بێلانە. لەم سمبولانەشدا چاوەڕوانی، دابڕان، نا ئارامی و بڕوانەبوون دەبێتە گەوهەری شتەکان.

ژن:

تۆ زۆر جار ڕێگات دەکەوێتە ئێرە

پیاو:

زۆر جار نا

ئەوەی ڕاستی بێت زۆر کەم

بەڵام ڕێدەکەوێت

ژن:

دوور لەم ناوە

ئەژیت

پیاو:

تۆزێک

بەڵام زۆر دوور نا

"پشوو"

بەڕێکەوت ڕێگەت کەوتۆتە ئێرە

یا گەرەکت بوو بێیتە ئێرە

ژن:

نا من دەڕۆیشتم

تا گەیشتمە ئێرە

پیاو

ئم

"پشویەکی کورت"

منیش هەمان شتم

بەسەر هات

شانۆنامەی "خەون بە پایزەوە"

بەم شێوەیە هونەری نواندنیش لەم گەمەی مەرگەدا دەبێتە ئامرازێکی گرنگی مەسەلەکانی بوون و نەبوون، بێدەنگییەکی ترسناکیش پەیوەندیەکانی نێوان کەسایەتیەکان دیاریدەکات. ئەو کەسایەتیە گشتیانەش لە کارەکتەری پیاو، ژن، دایک و باوکدا کۆدەبنەوە، ئەمەش وا دەکات هەموو یەکێک لە ئێمە بە ئاسانی خۆی لەو کارەکتەرانەدا بدۆزێتەوە، زۆر زیاتر لەوەی، گەر ئەو کارەکتەرانە پێناس و مێژوویەکی دیاریکراویان هەبوایە. لەم پرۆسەیەدا هەندێ جار پیاوەکە، وەک وەچەیەکی دایک و باوکەکە، لە یەکەیەکی هاوبەش، تۆنێکی هاوبەش و ڕیتمێکی هاوبەشدا سەرلەنوێ یەکدەگرێتەوە.

لەم گەمەیەدا بێدەنگیی و پشووی کارەکتەرەکان، تەنها نابێتە ئاماژەیەکی ساکاری گۆڕینەوەی دیالۆژەکانیان، بەڵکو ئەو بێدەنگییانە زەمینەیەکی ترسناکی جیهانێکی تەنهایی بەرجەستە دەکەن. لەلایەکی دیکەشەوە دووبارەبوونەوە و بێدەنگیی نێوان پشووەکان هەناسەیەکی مۆسیقی قووڵ دەبەخشنە خودی سترکتورە شانۆییەکە. ئەمە جگە لەوەی ئەو جیهانە بێدەنگە ناوەڕۆکێکی گەورەی وا لەخۆ دەگرێت کە هیچ زمانێکی تر ناتوانێت پڕی بکاتەوە[١٧]. بەم شێوەیە یۆن فۆسێ زمانێکی تری جیاوازی خوڵقاندووە، ئەو زمانەش لە دەرەوەی خودی بازنەکانی زماندا، بە شێوەیەکی جیاوازتر کار دەکات. ئەکتەر لە شانۆی یۆن فۆسێ دا پێویستی بە خۆ ماندووکردنێکی زۆرە. پێش هەموو شتێک پێویستە ئەکتەر هەمیشە پەیوەندیەکی بەهێزی بە ناوەوەی خۆی و بە جەستەی خۆیەوە هەبێت. ئەکتەری یۆن فۆسێ پێویستە هەمیشە پرسیاری ئەوە بکات:(بۆچی)؟ لە بری پرسیاری (چۆن)؟ لەم دەروازەیەشەوە بەرگری، ترس، تەنهایی و بنیاتنانی ژیانێکی ناوەکی گرنگترین ئەو پرسیارانەن.

(خەون بە پایزەوە) لە ڕوانگەی ئەو زمانە جیاواز و ساکارەوە، فەلسەفەی چرکە ساتەکانی بوون و نەبوونی مرۆڤایەتی دەخاتە ڕوو. نەک هەر ئەوە، بەڵکو مرۆڤیش ڕووبەڕووی حەقیقەتێکی گەورەی مەرگی خۆی دەکاتەوە.

خەون بە پایزەوە لەنێوان پیەس و نەمایشدا

(خەون بە پایزەوە) یەکێکە لە دوا پیەسە شانۆییەکانی یۆن فۆسێ. بەمەش ئەم نووسەرە قۆناغێکی نوێی نووسینی شانۆیی دەست پێدەکات. دید و زاراوەکانی هونەری شانۆ لەم پیەسەدا دەبێتە کەرەسەیەکی دەوڵەمەندی پراکتیکی، لەم قۆناغەدا دەروازەیەکی فراوان و دنیا دیدەیەکی ناتەبا و ئەفسوونی بە ڕووی شانۆدا دەکرێتەوە.

یۆن فۆسێ سەرلەنوێ هەمو بنەما تەقلیدیەکان دەڕوخێنێ و " ژوورێکی جیاوازی خەونە ئامێز بۆ شانۆ دەکاتەوە." کات دەبێتە توخمێکی بزۆز و ئەمڕۆ و دوێنێ لە پرۆسەیەکی هاوبەشدا کۆدەکاتەوە. هەروەها لەم ژوورە پڕ لە خەونەدا هەموو شتەکان، بە ڕوونی لەنێو تێکستەکەدا، بە شێوەیەکی ساکار ڕوودەدات و دەبینرێت.

کارەکتەرەکانیش دەبنە تەواوکەری ئەو خەونە چڕەی ژوورە جیاوازەکە. لەو خەونەدا بیرەوەری، ئەندێشە و بیرکردنەوەکانمان لە ئاستە جیاوازەکانی زەمەندا سەقامگیر دەبێت. ڕیتم، مۆسیقای ناوەوە و هەموو ئاڕاستە جیاوازەکانی پەیوەندییەکان لە لێک نزیک بوونەوە و پێکداچوونێکی ڕاستەوخۆ و چڕدان. یۆن فۆسێ لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنیدا ئاماژە بە گەشتی نووسینەکانی بەم شێوەیە ئەکات: (نووسین وەک ئەوە وایە گەشتێکی دوور بکەیت، خۆت فڕێبدەیتە ناوەند و جیهانێکی نەناسراوەوە، گەر ئەو گەشتە سەرکەوتوو بێت، ئەوە بێگومان بە بەرئەنجامێکی باشەوە بۆ ژیانە ئاساییەکەی خۆت دەگەڕێتەوە.) بێگومان ئەو بەرئەنجامەش پڕۆسێسێکە شتە دیار و تەباکان ئاڵوگۆڕ پێدەکات.

هەروەها لەم فۆرمە تازەیەدا هەناسە و مۆسیقایەکی ناوەکی دەبێتە فۆرم و لایەنێکی گرنگی ئەو بێدەنگییە سامناکەی کە یۆن فۆسێ خوڵقاندوویەتی.

گیانێکی مۆسیقی، چێژێکی مۆسیقی، سترکتۆرێکی مۆسیقی و ڕیالیزمێکی ئەفسوونی و شیعریی (خەون بە پایزەوە) دەکاتە ئاوازێکی غەمگینی نزیکتر لە مرۆڤەوە. یۆن فۆسێ لە هەمان چاوپێکەوتنی تەلەفیزۆنیدا دەڵێت:(بەرلەوەی ببمە نووسەر زۆر خەریکی مۆسیقا بووم، ئێستە کە دەنووسم هەوڵ ئەدەم حەز و چێژی مۆسیقاکە سەرلەنوێ لەو شتانەدا زیندوو بکەمەوە کە دەیاننووسم.) مۆسیقا وەک ئاوازێکی غەمگین لە ناوەوەی تێکستەکانەوە، ژیانێکی تر دەبەخشێتە کارەکتەرەکانی. لە مۆسیقاوە ژیانی کارەکتەرەکانی، سترکتۆری ڕووداوەکانی، زمانە ساکارەکەی و بێدەنگیە ئەفسونیەکەی نێوان وشە و ڕستەکان بەهایەکی تر لەخۆدەگرێت.

گۆڕستانێک دەبێتە شوێنی ڕووداوەکانی (خەون بە پایزەوە). ئەم شوێنەش هاوکێشەیەکی گونجاوی ئەو پرۆسێسە فەلسەفیەی (یۆن فۆسێ) یە سەبارەت بە چەمکەکانی مەرگ و ژیان. تەنها لە ڕێگای مەرگەوە ژیان ماناکانی خۆی بەدەست دەهێنێ. ماناکانی ژیانیش تەنها لە ڕێگای مەرگەوە سەرچاوەکانی بوونی خۆی سەقامگیر دەکات. بەمەش پلانەکانی گەردوون لە دوو هێڵی هاوتەریبدا، مەرگ / ژیاندا پێکەوە بەرجەستە دەبن.

چەمکی شوێن لەنێوان بوون و نەبووندا

شوێن وەک ڕاستیەکی ڕەها، لەدوو ئاراستەی جیاوازدا، سیمای شتەکان دیاریدەکات. پانتایی جوڵانەوە و پەیوەندیەکانی مرۆڤایەتی لەلایەک و داڕشتەیەکی نەبینراو و پانتاییەکی فەلسەفیش لەلایەکی دیکەوە.

ئەم دوو چەمکەی شوێن بینراو/ نەبینراو، چۆن لە پرۆسەیەکی شانۆییدا بەرجەستە دەبن؟ هاوکێشەی ئەو توخمە پراکتیکی، فکرییانە چۆن چۆنی لە ڕووبەڕووبوونەوە و هەڵوێستە وەرگرتنی بنەما تیئۆری و هونەریەکاندا سەقامگیر دەبن؟ ئەم پرسیارە گرنگانەش دیدی ریژی، سینۆگرافیا و فەلسەفەی هەموو نمایشێکی شانۆیی دیاریدەکات. لەم بەشەی ئەم نووسینەدا هەوڵی ئەوە ئەدەین بنەما فیکری و پراکتیزە کراوەکانی نەمایشی (خەون بە پایزەوە) ڕوونبکەینەوە.

سینۆگرافیا

پانتاییەکی تەسکی نیوە بازنەیی بەزیخ داپۆشراو دەبێتە دیدێکی ئامادەکراوی ئەو شوێنەی لاشەی مردووەکانی تیا دەشاردرێتەوە. سێ دەرگای زۆر باریکی ڕەش، نادیار بە دیوارەکانی ئەم گۆڕستانەوەیە. ئەم سینۆگرافیایە وێنەی شوێنێکی نادیار لەنێوان سنوورەکانی بوون و نەبووندا دەکات./ ژیان لە چەقی ڕووداوەکانەوە بۆ پەراوێزی هەتاهەتایی / مەرگ / دەڕوات. بڵاوبوونەوەی هەندێ خاچی سپیش هێندەی تر دووپاتی دووریانەکانی مەرگ دەکاتەوە و هەستێکی تەنهایی و ترسمان لەلا دروست دەکات.

مەرگ و زەمەنێکی جیوەیی

لەم نەمایشەی دراماتندا، شانۆی پادشایەتی لە ستۆکهۆڵم، مەرگ هەر وەک ناوەڕۆک و پرسیارە گرنگەکانی پیەسەکە، دەبێتە توخمێکی گرنگی دیدی ریژیش.[18] بینەران لە دەروازەیەکی باریکەوە، لە پشتەوەی شانۆکەوە، دێنە ژوورەوە. دەروازەکەش ڕاڕەوێکی باریکی تەسکە و لەسەر دیوارە سپیەکانی، هەروەک گۆڕستان: ناو و ڕۆژی لەدایکبوون و مردنی خەڵکانێکی بە سەرەوەیە. بینەران لە ڕیتواڵێکی بێدەنگی ناشتنی تەرمێکدا بەشدار

دەبن. لەم بار و دۆخەدا، لەم سەرەتا پڕ لە نهێنییەدا کارەکتەری (باوک) لە یەکێک لەو دەرگا نەبینراوە باریکەکانەوە لە پڕ و بە شێوەیەکی کتوپڕ دێتە دەرەوە. ڕووبەڕووی بینەران ڕادەوەستێ و بە هێمنی دەدوێت.

باوک:

بیربکەرەوە گەر ئێمە تا هەتایە بژین

ئەوە چ مانایەکی هەیە

(سەری دەلەقێنێ)

لەگەڵ ئەوەشدا خەڵک خەفەت بۆ مەرگ دەخۆن

وەک ئەوەی مەرگ گەورەترین کارەسات بێت

بەڵام ئەوە چۆن دەبێت

گەر مردن بوونی

نەبێت.

شانۆنامەی "خەون بە پایزەوە"

ئەم مۆنۆلۆژە سەرەتایەکی پڕ لە بیرکردنەوە و ڕامان سەبارەت بە مەسەلەکانی مەرگ و ژیان واڵا دەکاتەوە. لەم دوو ڕێیانەدا یەکێک لە پرسیارە گرنگەکان ئەوەیە: خۆشەویستی، وەک سۆزێکی گرنگی مرۆڤایەتی، چۆن بتوانێت یاریدەی مرۆڤ بدات و لە ژیاندا ڕایبگرێت. هەروەها ئەم سەرەتا فەلسەفیە ئاماژەی ئەوەش دەکات کە ژیان زریانێکی بەردەوامی گۆڕانکاریەکانە، مرۆڤ لە گەڕانێکی بەردەوامدایە، سەرەتا لە ناوەوەی خۆیدا، دواتر لە ماڵەکانەوە، دێهاتەکانەوە، شارەکانەوە و بەمەش پێکداچوونێکی ڕاستەوخۆ ڕوودەدات. ئاستە جیاوازەکانی ژیان گۆڕانکاریان بەسەردا دێت و لە بەرئەنجامیشدا هەر مرۆڤ خۆی شاهێدی مەرگی خۆیەتی.

لە کۆتایی نەمایشەکەشدا هەر کارەکتەری (باوک) بە مۆنۆلۆژێکی تری ئەندێشە ئامێز کۆتایی بە گەمەکە دەهێنێ. دوا چرکەساتەکانی ژیانی کارەکتەرەکانیش کۆتاییان پێهاتووە. ئەو ژیانەی بە هەموو ماناکانییەوە

ئاوێزانی مەرگ بووە. ئەو دوو مۆنۆلۆژەش سەرەتا / کۆتایی، ڕیژیسۆری نەمایشەکە ستێڤان لارشۆن Stefan Larsson لە پیەسی (دوای پاش نیوەڕۆ) ی یۆن فۆسێوە هێناویەتی.[۱۹] مەنەلۆژەکان لەگەڵ پیەسەکە و ئەم کارەکتەرەدا دەگونجێ و پێناسێکی دوا ووتەکانیشی دەبێتە دوا چرپەکانی ماڵئاوایی بە ژوور سەری کەسێکی تازە نێژراوەوە.

ماڵ ئاوایی دوا ساتەکانی ژیانە بۆ ئەو کەسانەی تازە مردوون، بۆ خودی مەرگ خۆی، بۆ ژیان و تەنانەت بۆ (خودا) ش. ئەم ساتانە لە شێوازێکی ساکار، ڕاستەوخۆ و ڕووتکراوەدا سەقامگیر دەبن. لەم چرکەساتانەدا هەستێکی غەمگین و ئەندێشە ئاسا تێکڕای نەمایشەکە دەگرێتەوە.

کۆمەڵێ زەمەنی جیاواز، ئەمڕۆ، دوێنێ و ئایندە لە فۆرمێکی ساکار، چڕ و هەندێ جار گراندا کۆدەکاتەوە. هەندێ جار چەندین ڕووداو لەیەک کاتدا و لەسەر چەندین ئاستی جیاواز ڕوودەدات. لەپڕ ساڵ تێپەڕیوە، ئەوەی ئێستە باسی لێدەکرا دەبێتە یادگار، لە چاوتروکانێکدا ژیانێک لە سەرابدا بزر دەبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، هەموو ئاستەکان و تێکڕای ڕووداوەکان لە یەکەیەکی یەکگرتوودا، لە ئێستەدا دەکەونە ڕوو.

گەمەیەکی شانۆیی

گەمەیەکی شانۆیی، گەمەیەکی خەونە ئامێزە و دەبێتە میتۆدێکی هونەری بۆ ریژیسۆر و بۆ ئەکتەرەکانیش. لەم گەمەیەدا هەندێ جار ئەکتەر، هەندێ جاریش ریژیسۆر توخمێکی سەرەکی چەقی وێنەکانە.

ئەکتەرەکان لەنێوان ئەو شتانەی دەوترێت و ئەوانەشی ناوترێت گەمە دەکەن. پەنا دەبەنە بەر ئاستە قووڵەکانی وشە، ئاستە قووڵەکانی بێدەنگیی و بەو شێوەیەش ڕووبەڕووی تارماییەکانی مەرگ دەبنەوە. گەمە لەگەڵ ڕابردووی خۆیان، ژیان و تەنانەت مەرگیشیان دەکەن. کەرەستە بەکارهێنراوەکان زۆر دیاریکراون. شانۆیەکی بۆش و بابەتێکی گرانی وەک (مەرگ) دەبێتە جەستەیەکی ڕووتی گەمەی ئەکتەرەکان. کورسیەکی درێژی کۆن، کۆمەڵێ خاچی سپی و دەنگی زیخی ژێر پێیان ڕیتم و مۆسیقای نەمایشەکە پێکدەهێنێ.

ریژیسۆری نەمایشەکە لە دارشتەی کۆمەڵێ وێنەی ساکارەوە، هەڵوێستەیەکی غەمبار و ئەتمۆسفارێکی پڕ لە نهێنییەوە، هێڵەکانی شانۆنامەکە دیاریدەکات.

یەکێک لە دیمەنە جوانەکان لە پڕ تەنها کارەکتەرە ژنەکان: دایک، ژن و ژنی پیاوەکە بە تەنها لەسەر شانۆکە دەمێننەوە. لەم کاتەدا پیاوەکە مردووە و بەمەش پیەسەکە بەرجەستەی ساتەکانی مەرگ دەکات.لەم دیمەنەدا ریژیسۆر ئەم سێ ئافرەتەی لە جوڵەیەکی بازنەیی، دواتر هێڵێکی ڕاست و لە ئەنجامیشدا لە پانتاییەکی سێ کوچکەییدا سەقامگیر دەکات. جووڵە بازنەییەکە ئاماژەی خولی گەردوون، دیالیکتێتی ژیان، بەردەوامی پرۆسەی لەدایکبوون و مردن دەکات. هێڵە ڕاستەکەش، لەگەڵ وێنە سێ کوچکەییەکەدا ژیان و مەرگ، وەک هاوکێشەیەکی هاوبەش کۆدەکاتەوە و دواتر ڕووبەڕووی یەکتریان دەکاتەوە. لەم گێژاوی مەرگ و ژیانەشدا چەمکەکانی سێکس و بوون و نەبوونی خوداش بەنێو گۆڕەکاندا رێدەکات و ئاوێزانی پڕۆسەکانی ژیانی مرۆڤایەتی دەبێت و بەها گەوهەرییەکانی ڕاستەوخۆ دەردەکەوێت.

پیاو:

چەند زیاتر قسە لەسەر ئەوە بکەیت

لەسەر سێکس

یا

چەند زیاتر قسە لەسەر ئەوە بکەیت

لەسەر خوا

هێندە ئەو شتانەی قسەیان لەسەر دەکەین وون دەبن

و لەکۆتایدا

تەنها ئەوەی دەمێنێتەوە قسەیە.

شانۆنامەی "خەون بە پایزەوە "

یۆن فۆسێ لە (خەون بە پایزەوە) ستریندبێری، ئیبسن و بێکێت کۆدەکاتەوە، زەمەن و پانتاییە تەقلیدیەکان تێکدەشکێنێ و فۆرمێکی بێدەنگ و جووڵانەوەیەکی ناوەکی، وەک سیمایەکی غەمگین دەبەخشێتە چەمکەکانی مەرگ، بوون و ژیان.

بەم شێوەیە (یۆن فۆسێ) مێژوویەکی نوێ، مەودا و بوارێکی نوێ دەبەخشێتە شانۆی ئەسکەندەناڤی و هاوچەرخی جیهانیش. بەمەش پەیامەکەی هێنریک ئێبسن و ئاگۆست ستریندبێری بەردەوامی پێدەبەخشرێت.

خێزان لە دەنگە
نوێیەکانی شانۆی هاوچەرخی جیهانیدا

شانۆنامەی: منداڵە سارد و سڕەکە Det kalla barnet

نووسینی: ماریۆس ڤۆن ماینبۆری Marius Von Mayenburg

وەرگێڕانی: ئۆلف پیتەر هەڵبێری Ulf Peter Hallberg

ریژی : ستاڤان ڤاڵدەمێر هۆڵم Staffan Valdemar Holm

شانۆی پادشایەتی " دراماتن " Dramaten – Lilla scenen

لەم بیست ساڵەی دوایدا کۆمەڵێ نووسەری سەرکەوتوو لە شانۆی هاوچەرخی جیهانیدا دەرکەوتوون. پیەسە شانۆییەکانیان زۆر بە قووڵی بەرجەستەی ئازارەکانی مرۆڤی ئەم سەردەمەمان بۆ دەکات. دابڕان، تەنهایی، نامۆبوون، توندوتیژی، سێکس و سێکسەناسازی، ژیانی خێزان، پەیوەندییەکانی نێوان ژن و پیاو، خۆشەویستی و مەرگ هەندێ لەو مەسەلە گرنگانەن.

زۆر جار زمان و دیدێکی هاوبەش ئەم نووسەرانە پێکەوە دەبەستێتەوە. ئەمە جگە لەوەی کاریگەرییان بەسەر یەکترییەوە هەیە و زۆربەیان لە پرۆسەیەکی بەردەوامدا یەکتری تەواو دەکەن و پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆشیان بە یەکترییەوە هەیە. ئەم نووسەرانە پیەسەکانیان لەسەر زۆربەی شانۆکانی وڵاتانی سکەندەناڤیا، ئینگلستان، فەرەنسا، ئەڵمانیا، ئیتاڵیا و ئیسپانیا پێشکەشدەکرێن. بەڵام تا ئێستا زۆر بە دەگمەن نووسین و پرۆژە شانۆییەکانی ئەم نەوە نوێیەمان بە خوێنەران و شانۆکارانی کورد ناساندووە. لەم نووسینەدا هەوڵ ئەدەم یەکێک لە گرنگترین دەنگە نوێیەکانی شانۆی هاوچەرخی جیهانیتان لە ئەڵمانیاوە پێشکەش بکەین.

دەنگی گەنجێکی جیاواز

(ماریۆس ڤۆنماینبۆری [٢٠]) لە ماوەی چەند ساڵێکی کورتدا بۆتە ناوێکی دیار و گرنگی شانۆی ئەڵمانی و شانۆ گرنگەکانی وڵاتانی ئەوروپا. مێژووی شانۆی هاوچەرخی جیهانی دەروازەیەکی گرنگی ئاوڕلێدانەوە و سوود لێوەرگرتنە بۆ ئەم گەنجە نووسەرە. هەر لەم ڕووەوە کولتووری شانۆی ئەوروپی بنەما و زەمینەیەکی لەباری دەستپێکردن و بەردەوامی پرۆسە شانۆییەکەیەتی.

نووسەری سوێدی (ئاگۆست ستریندبێری) دەروازەی ئەو سەرەتایەیە و بەهایەکی گرنگی هەیە. ئاگۆست ستریندبێری بۆ ماریۆس ڤۆن ماینبۆری یەکێکە لە نووسەرە مۆدێرنە گەورەکانی بواری شانۆ و هەر ستریندبێریشە کە توانیویەتی کۆمەڵێ دەرگای گرنگ بەڕووی هونەری شانۆدا بکاتەوە.

(مندالّە سارد و سڕەکە) دوا شانۆنامەیەتی و ئەمڕۆ لەسەر شانۆی پادشایەتی لە ستۆکهۆڵم پێشکەشدەکرێت[٢١]. هەروەها هەر لەماوەی ئەم ساڵدا (مندالّە سارد و سڕەکە) جگە لە ئەڵمانیا و سوێد لە ئۆسلۆی پایتەختی نەرویژ و کۆپنهاگنی پایتەختی دانیمارکیش نەمایشدەکرێت.

خێزان چەقی ڕووداوەکانە

خێزان شانەیەکی گرنگ و مەسەلەیەکی هەمە لایەن و بنەمایەکی پتەوی بۆچوون و پرۆسە بەردەوامەکەی ئەم نووسەرە گەنجەیە. گیرو گرفتە کۆمەڵایەتیەکانی خێزان، پەیوەندیەکانی دایک و باوک بە مندالّەکانیانەوە، پەروەردەکردنی مندالّ، خێزان وەک ناوەندێکی شارستانی و مەڵبەندێکی سەرکوتکردنیش دیاردەیەکی ئاشکرای شانۆنامەکانێتی. بەڵام خێزان لەم پرۆسەیەدا، تەنها مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکو مەوداکانی زۆر فراوانە و زیاتر قووڵ دەبێتەوە و تەنانەت چەمکەکانی زیندەوەرزانیش دەگرێتەوە.

(چارەنووسی ئێمەیش، وەک مرۆڤ لە بنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئێمە لەدایک بووین، گرنگ نیە لە چ کۆمەڵگایەکدا و بە چ شێوەیەک دەژین.) لەم ڕووەوە پیەسەکانی ئەم نووسەرە بەنێو گیروگرفتە خێزانییەکاندا

ڕۆچووەتە خوارەوە و زۆربەی جاریش بە ئاگر و خوێن کۆتاییان دێت. هێزێکی توندوتیژی ئاگراوی بنەمای پەیوەندیەکانی ناو خێزان بەرجەستە دەکات. خێزان دەبێتە دارستانێکی چڕ و بەشێوەیەکی دڕندانە، دلڕەقانە، پەیوەندی و ڕووبەڕووبوونەکان کۆتاییان دێت. لەم ڕووەوە "ماریۆس ڤۆنماینبۆری" بەم شێوەیە ئاماژە بەم مەسەلەیە دەکات:(توندوتیژی بەلای منەوە جێگای سەرنجە، لەبەر ئەوەی ئەم مەسەلەیە بۆ من نهێنییەکی گەورەیە. هەر ئەم پرسیارەشە من ئەوروژێنێ، تەنانەت وەک بینەرێکی شانۆیش. من ئەمەوێت بزانم مرۆڤ چ زیندەوەرێکە. هەروەها لەو بڕوایەشدام کە توند تیژی گەورەترین گرفتی مرۆڤە. زۆر باش لەوە دەگەم بۆچی مرۆڤ دەبێتە کەسێکی خێرخواز. بۆچی دایک و باوک منداڵەکانیان خۆش دەوێت، بۆچی منداڵیش دایک و باوکی خۆی خۆش دەوێت. بەڵام هەرگیز لە توندوتیژی ناگەم و نازانم بۆچی مرۆڤ مرۆڤ لەناو دەبات. هەروەها توندوتیژی خاڵی کۆتایی لێک گەیشتن و گفتوگۆیە. هەر لەبەر ئەمەشە ئەم مەسەلەیە بۆ من لە شانۆدا دەبێتە جێگای سەرنج. لە شانۆدا لە مەسەلەکە زیاتر نزیکدەبمەوە و دیالۆگ و ناکۆکییەکان دەنووسم. لەکاتێکدا مرۆڤ چیتر ناتوانێ بدوێت و چارەسەری ناکۆکیەکانی بۆ ناکرێت، ئەوا لە توندوتیژی نزیکدەبێتەوە.[٢٢])

ئەم مەسەلەیەش لەبواری شانۆدا بابەتێکی نوێ نییە، بەڵکو سەرەتاکانی مێژووی شانۆی گریکی، شەکسپیر و تەنانەت بەشێکی زۆری شانۆی هاوچەرخی جیهانی لە مەسەلەکانی خێزانیان کۆڵیوەتەوە. خوێن ڕژان و لاپەڕە تاریکەکانی پەیوەندییەکانی خێزان و توندوتیژی نەوە جیاوازەکان، بەردەوامیەکی ئەو پرۆسێسەیە. بەلای "ماریۆس ڤۆن ماینبۆری" یەوە (خێزان) لە کۆمەڵگادا جێگایەکی بێیاسا و ترسناکە. هەر لەم شوێنانەشدا هەندێ لە لایەن و نهێنییەکانی مرۆڤمان بۆ دەردەکەوێت کە لە هیچ شوێنێکی تردا ناتوانین بیبانبینین.

سیمای ئاگرین

چەند ساڵێک لەمەوبەر ئەم نووسەرە گەنجە بە شانۆنامەی (سیمای ئاگرین)[٢٣] زۆر بەخێرایی هەموو سنوورەکان دەبڕێ و ناوبانگی لە هەموو ئەوروپادا بڵاودەبێتەوە. سیمای ئاگرین (وەک کۆمیدیایەکی ڕەش) لە

دیمەنێک لە شانۆنامەی (منداڵە سارد و سڕەکە)
وێنەی: Sören Vilks

دەروازەی کۆمەڵێ دیمەنی یەک بەدوای یەکدا تاریکترین شانەکانی خێزان و نزمترین ئاستەکانی کۆمەڵگا بەرجەستە دەکات. خێزان لەم پیەسەدا ناوەندێکی ڕاستەوخۆیە و بۆ هەموو شتێکی نائاسایی، سەرکێش، ڕق و چۆکدادان. هەر لەم ڕووەوە خێزان دەروازەیەکی گرنگ و جێگایەکی هەڵچوو، دژوار و بزۆزە بۆ گەمە شانۆییەکەش. هێزێکی گەورەی ڕق و هەست بە نارەحەتی حاڵەتێکی ناتەبای پڕ لە کێشە لە ڕووداوەکانی شانۆنامەکەدا دروست دەکات. خێزان دەبێتە سمبولێکی دڕندە بۆ ڕاڤە کردنی هێزە شەڕخوازەکانی ناوەوەی مرۆڤ.(سیمای ئاگرین) یش لەم هاوکێشەیەدا دۆزەخێکی سەرووی زەمینە.(ماریۆس ڤۆنماینبۆری) بەم شێوەیە ئاماژە بەم مەسەلە گرنگە دەکات:(خێزان شوێنێکە کە کەمترین یاساکانی کۆمەڵگای تیا ڕەچاو دەکرێت. شوێنێکە زۆر زەحمەتە کۆنترۆڵ بکرێت، هەر لەبەر ئەوەشە، بە بڕوای من، کە خراپترین شوێنەکانی شارستانیەتە. لە دەرەوە جێگایەک هەیە مرۆڤ دەتوانێت ڕووی تێبکات، گەر بە شێوەیەکی نادروست مامەڵەت لەگەڵ بکرێت. من دەتوانم بچم بۆ لای پۆلیس و دادگا، ئەمەش شارستانیەتە.[٢٤])

زمان لە سیمای ئاگریندا، وەک هەموو پیەسەکانی تری ئەم نووسەرە، چەمکێکی ساکار و تازەی نووسینی شانۆنامەیە. زمانە درامییەکەی (ماریۆس ڤۆن ماینبۆری) قووڵبوونەوە و ڕاڤەکردنێکی ڕیشاڵە گرنگەکانی دەنگە. زۆر بە ووردی ڕاڤەی پیشەی کارەکتەرەکانی دەکات. یاخود لە ڕێگای کردنەوەی دەرگایەکی واڵاوە بۆ کەسایەتیەکانی تاکو بەشێوەیەکی روون و ئاشکرا چی لە دڵیاندایە دەیدرکێنن. هەندێ جار" ماریۆس ڤۆن ماینبۆری "بە شێوازێکی وەستایانە واز لە کارەکتەرەکانی دەهێنێ تا خۆیان لە مەسەلەکان بدزنەوە. بەمەش ڕوویەکی تری کارەکتەرەکانیان ئاشکرا دەبێت. بەلای ئەم نووسەرەوە زۆر گرنگە بینەران بەشێکی گرنگی هاوکێشە شانۆییەکە بن و بەشدارییەکی ڕاستەوخۆی گەڕان بەدوای ڕاستیەکاندا بکەن. بێگومان ئەم گەڕانەش زیاتر تێڕامانە بەدوای شتە شاراوەکاندا. چی ڕاستە و کامەیان هەڵەیە، خەون یاخود واقیعی ڕۆژانە.

لەم چوارچێوە پڕ لە ڕووداوانەدا زۆر جار چەندین ڕووداو بەشێوەیەکی هاوتەریبی ڕێدەکەن، هەروەها بازی خێرا لەنێوان کات و شوێنیشدا چەمکێکی بەردەوامی تەکنیکی پیەسەکانە. شوێنەکان هیچ پەیوەندییەکیان بە زەمەنەوە نییە و هەندێ جار زەمەن و شوێنیش بوونیان نامێنێ و دەبنە

سمبولێکی ئاڵۆز. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، ئەوەی پیشاندەدرێت / ئێستە / یە و بەرجەستەیەکی بەرئەنجامەکانی ئەو ڕووداوانەیە کە نزیکە لێمانەوە.

منداڵە سارد و سڕەکە

"ماریۆس ڤۆن ماینبۆری" سەرلەنوێ لە شانۆنامەی (منداڵە سارد و سڕەکە) دا دەگەڕێتەوە سەر گیروگرفت و مەسەلە گەوهەرییەکانی خێزان. بەڵام لەم بەرهەمەیدا بەشێوەیەکی گشتگر زیاتر قووڵ دەبێتەوە و کارەکتەرەکانی بە تەواوەتی ڕووت دەکاتەوە و خێزانیش دەبێتە کێڵگەیەکی پڕ لە ئاماژە و سمبول. کەسایەتیەکانی (منداڵە سارد و سڕەکە) بە ڕێکەوت لە قاوەخانەی (پۆلیگەم) کۆدەبنەوە: دایک، باوک و هەردوو کچە گەورەکەشیان، پیاوێک، ژن و مێردێکی گەنج و منداڵەکەیان کە هەمیشە لەرزی لێهاتووە و سەرمایەتی، هەروەها هاوڕێیەکی ئەم خێزانە گەنجە کە تازە وازی لە خۆشەویستەکەی هێناوە. ڕووداوەکان لە (دروستکردنەوەی پەیوەندی بە ئافرەتێکی ترەوە، ڕووبەڕووبوونەوەیەکی چاوەڕواننەکراو، هەڵوێستەی نالەبار، کۆمیدیایەکی ڕەشی دڵ تەزێن و جیاوازدا) کۆدەبێتەوە. کارەکتەرەکان سەرلەنوێ لە بە گژدا چوون، پێکدادان، زەماوەند و پرسەدا ڕووبەڕووی یەکتری دەبنەوە.

لەم شانۆنامەیەدا هەموو کارەکتەرەکان بەشێوەیەکی بەردەوام لەسەر شانۆن. کات و شوێن بە تەواوەتی تێکشکێنراون، ڕووداوەکان لەپێکداچوونێکی بەردەوامدان و هەموو کارەکتەرێکیش بۆچوونێکی تایبەت و جیاوازی سەبارەت بە ڕووداوەکان هەیە. هەروەها بینەرانیش بەردەوام هەموو ئەم کارەکتەرانە لەسەر شانۆ دەبینن.
لەم گێژاوی ڕووبەڕووبوونەوە و ڕووداوە یەک لەدوای یەکەدا، چیرۆکێک بە ئاشکرا دەردەکەوێت: پیاوێک یارمەتی ئافرەتێک ئەدات تا لە گرفتێکی ئاڵۆزی خێزانی ڕزگاری بێت. لەیەکێک لە دیالۆژەکاندا ئەو پیاوە ڕزگارکەرە دەڵێت:(من کابرایەکی بە زەبروزەنگ نیم، بەڵام هەندێ هەڵوێستەی وا هەیە کە مرۆڤ ناچار دەکات پەنا بەرێتە بەر توندوتیژی.) ئەم ئافرەتە دوای ڕزگاربوونی لەو گرفتە ئاڵۆز و کارەساتە، هێندە لەم پیاوە نزیکدەبێتەوە تا لە ئەنجامدا دەبێتە هاوسەری، بەڵام هەر زوو پەی بەوە دەبات کە ئەم

پیاوەش سەرلەنوێ کارەسات و گرفتێکی گەورەترە بۆ ئەو، هەروەک خێزانەکەی لەوەوبەری خۆی.

ئەمەش سەرلەنوێ بازنەیەکی دووبارەبوونەوەی کێشە و گیروگرفتەکانە، لەبەرئەنجامدا ئەم ئافرەتە ناچار دەبێت خۆی لەم پیاوەش ڕزگار بکات. ماریۆس ڤۆن ماینبۆری سەبارەت بە چۆنیەتی نووسینی ئەم پیەسە دەڵێت:(یەکەمجار لە ئۆستralیا بیرم لەم چیرۆکە کردەوە. یەکەمحاریشم بوو بچمە ئەم وڵاتەوە. دوای بیست و چوار کاژێر بەرلەوەی بگەینە ئۆستralیا لە (سێنگاپورە) لاماندا. هۆڵی فرۆکەخانەکە لە باخچەیەک، یان ژوورێکی دانیشتن دەچوو. زۆر بە پاکی ڕاگیرا بوو، زەوی و دیوار و پەنجەرەکان ئەبریسکانەوە. گەرما بەتینەکەی دەرەوە لەو ژوورەدا بەرگری بۆ نەدەکرا. لەوێوە بە ڕێکەوتین بۆ دورگەیەکی زۆر بچووک لە دەرەوەی سنوورەکانی وڵاتی ئۆستralیا. لەو دورگەیە لەپڕ لەکەناری یەکێک لە رووبارەکاندا بیرم لەو چیرۆکانە دەکردەوە کە بە منداڵی دەمگێڕانەوە.

من هەمیشە لەگەڵ برا بچوکەکەمدا شانۆی بووکەشووشەمان پێشکەشدەکرد. نەمایشەکانمان لە ڕۆژی لەدایکبوون و ڕۆژانی جەژنی سەری ساڵدا پێشکەش دەکرد، لەگوێ رووبارەکە بیرم لەوە دەکردەوە کە هەمیشە چیرۆکەکانمان باسی رزگارکردنی کەسێکی دەکرد. هەمیشە کەسێک لەبارێکی گرانی خەتەرناکدا خۆی دەبینێتەوە و کەسێکی تر دێت رزگاری دەکات. کۆمەڵێ دز و پیاوخراپ شازادەیەک دەفرێنن، دوای ئەوە شاسوارێک پەیدا دەبێت و شازادەکە رزگار دەکات. چەند ئێمە دەچووینە تەمەنەوە و گەورە دەبووین، هێندەش چیرۆکەکانمان ئاڵۆزتر دەبوو. دوا نەمایشی شانۆی بووکەشووشەییەکەمان باسی وەستایەکی (پیزا) دروستکردنی دەکرد کە پیاوخۆرێک زیاتر حەزی دەکرد ئەو (وەستایە) بخوا لەبری پیزاکە. بەڵام چیرۆکەکانی ئێمە هەمیشە کۆتاییەکی دڵخۆشانەی هەبوو، بۆ نموونە زەماوەند کۆتاییەکی لۆژیکی زۆربەی ئەو نەمایشانەمان بوو. ئا لەو کاتەدا کە لەو کەناری رووبارە و لەوسەری گۆی زەویدا بە تەنها دانیشتبووم بیرم لەوە کردەوە کە هیچ گەرەنتیەک نیە کە ئەو شاسوارانەی پەریزادەکان رزگار دەکەن، خۆیان کارەساتێکی خراپتر نەبن لەو کارەساتانەی کە شاسوارەکە پەریزادەکانی لێ رزگار دەکات. ئەم مەسەلەیە منی جولان، ئەمەش مەسەلەیەکە کە دەمەوێت لەسەری بنووسم.[٢٥]) لە شانۆنامەی منداڵە سارد و سڕەکەدا "ماریۆس

ڤۆن ماینبۆری" تەکنیکێکی جیاواز لە پیەسەکانی تری بەکاردەهێنێ. بۆ نموونە لە دیمەنە مۆنۆلۆژەکاندا دەگەڕێتەوە بۆ ڕابردوو. بەڵام خودی یادگارەکانی کەسایەتیەکان لە تەقەلای گەڕانەوەدا نین بۆ ڕابردوو، بەڵکو بیرەوەرییەکان وەک کۆمەڵێ یادگاری هەستپێکراو دەبێتە جێگای سەرلەنوێ زیندووبوونەوەی ڕووداوەکانی ڕابردوو. سەرلەنوێ ڕابردووش دەبێتە ڕووداوێکی ئامادە و بزۆز لە ئێستەدا. نووسەر خۆی ئەم تەکنیکەی ناوناوە (دراماتۆرگی بیرەوەرییەکان). ئەوەی لەم تەکنیکەدا گرنگە ئاماژەی بۆ بکرێت ئەوەیە: ڕابردوو، ئێستە و ئایندە لە جوڵانەوەیەکی بەردەوامی دیالیکتیدایە. ڕابردوو لە ڕووداوەکانی ئێستەدا کار دەکات، یادگارەکانیش کۆمەڵێ بیرەوەری زیندوو پێکدەهێنێ. ئەو بیرەوەریانەش وەک کردارێکی بزۆز دەبێتە زەمینەیەکی لەباری دروستکردنی کۆمەڵێ پەیوەندی لە ئێستە و لە ئایندەشدا. ئەم تەکنیکە هەرچەندە نزیکە لە تەوژمی ڕۆمان نووسە نوێخوازەکانی ئەدەبی فەرەنسی، لێکنزیکبوونەوەیەکی ڕاستەوخۆی تەکنیکی سینەماشە. دیمەنەکان بە سەربەستیەکی تەواوەتی لەنێوان شوێن و کاتدا گەمە دەکەن. ئەمڕۆ و دوێنێ لە یەکەیەکی هونەری یەکگرتوودا دەکاتە هاوکێشەیەکی هەمەلایەن و کەسایەتییەکان گەورە دەبن، منداڵ دەبنەوە و هەمیشە لە گۆڕانکاری و پێشکەوتنێکی بەردەوامدا دەبن.

گەمەیەکی توندوتیژ

ئەمە یەکەمجارە شانۆی نەتەوایەتی لە ستۆکهۆڵم (شانۆی پادشایەتی) شانۆنامەیەکی ئەم نووسەرە گەنجە پێشکەش بکات. شانۆی پادشایەتی دوای چاودێرییەکی وورد و ئاگادارییەکی تەواوەتی بزووتنەوەی شانۆ لە ئەورووپا و وەدەرکەوتنی پەیام و دەنگی ئەم نووسەرە گەنجە، دەرگاکانی شانۆکەی بۆ ئەم ڕەنگە بە بەهایەی ئەمڕۆی شانۆی هاوچەرخی ئەورووپی دەکاتەوە[٢٦].

شانۆنامەی منداڵە سارد و سڕەکە درێژەپێدانێکی تراژیدیای خێزانە لە دیدێکی قووڵی زیندەوەرزانیەوە و لەم ڕووەوە هەموو سنوورە کۆمەڵایەتیەکان دەبەزێنێ. هەستە ئاژەڵییەکان دەبنە سیمایەکی ترسناک و دڕندەی خێزان، قاوەخانەی (پۆلیگەم) دەبێتە پلاتفۆرمێکی ئەو گەمەیە و کارەکتەر و ڕووداوەکان لەو شوێنەدا یەکتری تەواو دەکەن و هەر لەوێشدا

هێڵە توندوتیژ و بێبەزەییەکانی کەسایەتییەکان لەنێو شانەکانی خێزاندا بەرجەستە دەبن. ئەو کارەکتەرانە بەرێکەوت، هەروەک سەرە ڕێگایەک، لەو قاوەخانەیەدا کۆدەبنەوە و ڕووداوەکان بەرەو چارەنووسێکی نادیاریان دەبات. دیمەنەکان لەشێوەی کۆمەڵێ تابلۆی زۆر کورتدا تێدەپەڕێت، شتێک لەدوای خۆیانەوە بەجێدەهێڵن، بۆشاییەک، یان تارماییەکی ترسناک. بینەرانیش لەدوای هەر تابلۆیەک هەست بە سەرسوڕمان و ناڕەحەتییەکی ئاشکرا دەکەن. دیمەنەکان زۆر کورتن، لەگەڵ ئەوەشدا لە بارێکی چڕی ئەو پەیوەندییانەدا: دایک بە کچەکەیەوە، برا بە خوشکەکەیەوە، باوک بە کچەکەیەوە، ژن بە مێرد و مێرد بە کوڕەکەیەوە پرۆسێسێکی تەمومژاوی، یەکەی کات و شوێن دیاری دەکەن. لەناو ئەو کارەکتەرانەشدا (پیاوێکی تەنها) قوت دەبێتەوە و گەرەکیەتی ڕاوە ئافرەت بکات. بەبێ سڵەمینەوە دەچێتە تەوالێتی ئافرەتان و بەوپەڕی خۆشحاڵیەوە گوێ لە خووشەی میزی ئافرەتەکان دەگرێت. ئەم مشتەرییە لە دەرەوەی سنووری ئەو خێزانەدایە کە لەو قاوەخانەیەدا کۆبوونەتەوە، بەڵام پاش ماوەیەک دەتوانێ یەکێک لە (کچەکانی) ئەو خێزانە لە خشتە ببات و بەلای خۆیدا ڕایکێشێت.

سینۆگرافیای نەمایشەکەش لە بەشی یەکەمی شانۆنامەکەدا رووبەری قاوەخانەکەیە، بەڵام لە بەشی دووەمدا وێنەی پشت مێزی باڕمەندەکەیە. لەبری هەشت کارەکتەریش شانزە کارەکتەر بەردەوام لەسەر شانۆکەن. ریژیسۆری نەمایشەکە لە گەمەیەکی زۆر بە سەلیقە و دیدێکی شانۆیی فراوانەوە ئەو هەشت کەسایەتیەی کردۆتە شانزە. هەموو کارەکتەرێک کۆپیەکی لەشێوەی بووکەشووشە و بە بارستەی خودی ئەکتەرەکە هەیە. هەندێ جار کارەکتەرەکان ڕووبەرووی بووکەشووشەیەک، یان ڕووبەڕووی خودی خۆیان دەبنەوە. هەندێ جار ئەم دابەشکردنە حاڵەتێکی کۆمیدی دروست دەکات، لەکاتێکدا پیاوەکە لەسەر مێزەکە دانیشتووە و قسە لەگەڵ ژنەکەی دەکات، کەچی لەولاوە هەمان ئەو پیاوە و بە هەمان جلوبەرگەوە دەبینین خۆی داوە بەسەر مێزی باڕەکەدا و پشتی لە بینەران کردووە. ئەم دابەشکردنە لێکچووەش دووپاتکردنەوەیەکی وون بوونی هەموو جۆرە پەیوەندییە مرۆڤایەتیەکانە. هەروەها پێشێلکردنی خودی مرۆڤە وەک ئیندیڤیدێک، هەموومان لە بوونیادێکی لێکچوی دەستکردا بەندکراوین و مەوداکانی جوڵە، پەیوەندی و سنوورەکانی سەربەستیمان زۆر دیاریکراوە. پێناسەی کەسایەتی خۆمان لێزەوت کراوە و هەموو یەکێک لە ئێمە بینەرێکی بێجوڵە و خەو لێکەوتووی رووداوەکانی ژیانی خۆمان

و دەوروبەرەکەمانین. کۆپیکردنی کارەکتەرەکان و بەم شێوازە کردەییە یەکێکە لە خاڵە گرنگ و بە بەهاکانی نەمایشەکە و دیدی ریژی یەکالآی پرۆسە شانۆییەکە کردۆتەوە. بەمەش پیەسەکە و چۆنیەتی نەمایشەکە (وەک پڕۆسەیەکی هونەری و کردەیی) لە دوو هێڵی تەریبیدا درێژ دەبنەوە و یەکتری تەواو دەکەن.